

SR-9905-02: PROGRAM TOLERANCIE K MENŠINÁM

**Zvýšenie štandardov vyučovania a učenia sa jazykov
v školách s menšinovým vyučovacím jazykom
a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného,
poradenského a konzultačného centra pre Rómov**

VÝSTUPNÉ MATERIÁLY

**Podpredseda vlády Slovenskej republiky Pál Csáky
Sekcia ľudských práv a menšín Úradu vlády SR**

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky

FÁS International Consulting Ltd., ÍRSKO

AUGUST 2002

PROGRAM TOLERANCIE K MENŠINÁM

Prečo vznikol Program tolerancie k menšinám

Slovenská republika je multikultúrnou krajinou, na ktorej území žije podľa posledného sčítania ľudu v roku 2001, 13 národnostných menšín. Tieto národnostné menšiny majú rozdielne kultúrne, sociálne a politické ambície, sú ovplyvnené rozdielnym historickým vývojom a ich vzájomný vzťah s majoritnou etnickou spoločnosťou je odlišný. Pozitívne alebo negatívne postoje k národnostným menšinám majú veľmi veľký vplyv na postavenie a pripísaný status ich reprezentantov v spoločnosti. V súčasnej, zjednocujúcej sa Európe je nevyhnutná prítomnosť tolerancie, akceptácia iných a vzájomná komunikácia vo vzťahu k národnostným menšinám. Z toho dôvodu je potrebné bojovať proti predsudkom a stereotypom, predchádzať všetkým formám diskriminácie, budovať viac tolerantnú a otvorenú spoločnosť na všetkých jej úrovniach - čo je aj cieľom Programu tolerancie k menšinám.

Základ pre programovanie

Program tolerancie k menšinám bol schválený Finančným memorandom 1999 uzatvoreným medzi Slovenskou republikou a Európskou komisiou pod číslom SR 9905.02. Základ pre jeho programovanie tvorili priority predvstupových dokumentov *Partnerstvo pre vstup* a *Národný program pre prijatie Acquis Communautaire*. Program tolerancie k menšinám má tri hlavné subprojekty:

- 1. Školiaci program pre miestne úrady a mienkotvorcov**
- 2. Verejná informačná kampaň o menšinách v elektronických médiách**
- 3. Zvýšenie úrovne vyučovania a učenia sa jazykov na školách s menšinovým vyučovacím jazykom a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov**

Strany zúčastňujúce sa na príprave Programu tolerancie k menšinám

Programové dokumenty boli vypracované Sekciou ľudských práv a menšín Úradu vlády SR – Odbor koordinácie projektov, pod gesciou podpredsedu vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj Pála Csákyho. V prípade tretieho subprojektu, (ktorého výstupy sú súčasťou tohto materiálu), boli programové dokumenty vypracované Sekciou medzinárodnej spolupráce a európskej integrácie a Odborom národnostného školstva Ministerstva školstva SR v spolupráci so Sekciou ľudských práv a menšín Úradu vlády SR – Odbor koordinácie projektov. Implementáciu jednotlivých subprojektov Programu tolerancie k menšinám koordinuje a monitoruje Sekcia ľudských práv a menšín Úradu vlády SR, v prípade tretieho subprojektu, v spolupráci so Sekciou medzinárodnej spolupráce a európskej integrácie Ministerstva školstva SR.

Centrálna finančná a kontrakčná jednotka je implementačnou agentúrou zabezpečujúcou finančné a administratívne riadenie Programu tolerancie k menšinám, vrátane organizovania verejných súťaží, uzatvárania zmlúv a finančných platieb v zmysle platných pravidiel a predpisov Európskej únie a Slovenskej republiky.

Ciele Programu tolerancie k menšinám

- zvýšenie tolerancie k národnostným menšinám v štátnej správe, samospráve, ako aj medzi občanmi v Slovenskej republike
- zlepšenie postavenia národnostných menšín prostredníctvom rozvoja ich výchovno-vzdelávacieho systému, so zameraním na rómsku národnostnú menšinu

Charakteristika subprojektov Programu tolerancie k menšinám

SUBPROJEKT 1: Školiaci program pre miestne úrady a mienkotvorcov

Všeobecné informácie:

Začiatok implementácie projektu - Apríl 2001

Koniec implementácie projektu - November 2002

Realizátor - Nadácia Sándora Máraiho

Alžbetínske námestie 1203

929 01 Dunajská Streda

Ciele subprojektu:

- posilnenie demokratického a tolerantného prostredia na lokálnej a samosprávnej úrovni v národnostne zmiešaných územiach
- odstraňovanie predsudkov
- prevencia vnútroetnických konfliktov
- nadviazanie a upevnenie spolupráce medzi predstaviteľmi samospráv a zástupcami národnostných menšín

Aktivity subprojektu:

- *výskum interetnických vzťahov medzi rómskou a nerómskou komunitou*

Výsledky výskumu, uskutočneného v prvej štvrtine implementácie projektu, tvoria jedno z hlavných východísk určujúce charakter tréningov.

- *tréningový program (školenia) v 55 národnostne zmiešaných lokalitách Slovenska*

Týždňových tréningových programov sa zúčastní spolu cca 450 predstaviteľov miestnych samospráv, okresných úradov, policajných zborov, zástupcov národnostných menšín a iných, mienkotvorne aktívnych občanov lokality. Výber lokalít je zameraný na oblasti s vysokým zastúpením rómskej národnostnej menšiny. Tematika školení sa zameriava najmä na oblasti: komunikácia, výkon práva, riešenie a predchádzanie konfliktov, projektový manažment, empatia, kultúrna história a pod., so zreteľom na lokálnu situáciu a požiadavky účastníkov.

SUBPROJEKT 2: Verejná informačná kampaň o menšinách v elektronických médiách

Všeobecné informácie:

Začiatok implementácie projektu - December 2001

Koniec implementácie projektu - December 2002

Realizátor: Peter Hledík - BAROK FILM

Konventná 8

811 03 Bratislava

Ciele subprojektu:

- zvyšovanie tolerance k národnostným menšinám prostredníctvom verejnej informačnej kampane prezentovanej v elektronických médiách (filmy + diskusné relácie)
- rozšírenie vedomostí verejnosti o národnostných menšinách žijúcich na Slovensku ako aj v Európe a poukázanie na príklady spolužitia a tolerance v multikultúrnych prostrediach
- odbúravanie predsudkov, stereotypov a komunikačných bariér

Aktivity subprojektu:

- výroba a odvysielanie desiatich 26 minútových dokumentárnych filmov, ktoré budú prezentovať príklady spolužitia národnostných menšín v Európe, ako aj na Slovensku a rozvinutie tejto problematiky v diskusných reláciách

SUBPROJEKT 3: Zvýšenie úrovne vyučovania a učenia sa jazykov na školách s menšinovým vyučovacím jazykom a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov**Všeobecné informácie:**

Začiatok implementácie projektu - September 2001

Koniec implementácie projektu - September 2002

Realizátor: FÁS International Consulting Ltd.

27/33 Upper Baggot Street

Dublin 4, Írsko

Ciele subprojektu:

- zlepšiť postavenie národnostných menšín prostredníctvom rozvoja ich vzdelávacieho systému s osobitným dôrazom na rómsku menšinu
- vytvoriť lepšie podmienky pre výučbu a učenie sa v školách s vyučovacím jazykom menšín a celkovo vytvoriť priaznivé prostredie podporujúce vzájomné porozumenie medzi členmi spoločnosti a tým znížiť sociálnu a rasovú diskrimináciu

Komponenty subprojektu:

- *Zlepšenie učenia sa a vyučovania slovenského jazyka*

Úlohou komponentu je vytvorenie moderných, efektívnych a interaktívnych materiálov a vyučovacích techník na výučbu a učenie sa slovenského jazyka

- *Posilnenie vyučovania materinského jazyka národnostných menšín*

Druhý komponent má za cieľ vypracovať nové prístupy k vyučovaniu a učeniu sa menšinových jazykov ako prostriedku na podporu multikultúrneho vzdelávania na školách

- *Zriadenie vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov*

Cieľom tretieho komponentu je vytvorenie alternatívnych učebných osnov pre deti zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia a prípravy učiteľov a ich asistentov pracujúcich so žiakmi zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia ako aj zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov (ďalej len "centrum"), ktoré bude súčasťou Metodického centra v Prešove. Bude určené najmä pre učiteľov škôl s vysokým zastúpením žiakov rómskej národnostnej menšiny, ako aj pre samotnú rómsku a nerómsku komunitu. Centrum bude spĺňať viaceré

funkcie, ktoré vyplývajú už z jeho názvu (hlavné úlohy sú podrobne rozpracované na strane 125).

Komponenty subprojektu navzájom súvisia, aby sa zabezpečila integrácia jeho výsledkov. Aktivity každého komponentu realizoval lokálny expert z projektového tímu, ktorý je odborníkom pre danú oblasť. Za celkovú koordináciu subprojektu bol zodpovedný riadiaci tím, pozostávajúci z experta EÚ a lokálneho koordinátora. Do subprojektu bolo zapojených 79 menšinových škôl.

Súčasťou tohoto subprojektu je aj materiálno-technická podpora menšinových škôl a univerzít (katedry menšinových jazykov) v týchto formách:

a). Dodávka technického vybavenia

Účelom dodávky (počítačová technika, kancelárska technika, technika na učenie sa jazykov) je zlepšiť materiálno-technické vybavenie škôl a podmienky na vyučovanie, ktoré majú prilákať väčší počet študentov študujúcich na univerzitách menšinové jazyky a žiakov navštevujúcich školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín.

b). Dodávka učebných pomôcok

Vybavenie škôl zapojených do subprojektu učebnými pomôckami pre rôzne predmety napomôže okrem iného k lepšiemu bilingválnemu pochopeniu terminológie počas vyučovacieho procesu.

OBSAH

ÚVOD	6
KOMPONENT 1: ZLEPŠENIE UČENIA SA A VYUČOVANIA SLOVENSKEHO	
JAZYKA	8
ZHRNUTIE	9
MULTIKULTÚRNA SPOLOČNOSŤ AKO OSOBNÁ PERSPEKTÍVA ŽIAKA.....	10
VÝUČBA, KTOREJ AKTÉROM JE ŽIAK	14
INTERKULTÚRNA KOMUNIKÁCIA	18
UČENIE AKO INTERKULTÚRNA KOMUNIKÁCIA V TRIEDE.....	22
VYTVÁRANIE POZITÍVNEJ UČEBNEJ KLÍMY V TRIEDE.....	24
ROZVÍJANIE POZITÍVNEHO SEBAOBRAZU.....	30
TVORIVÝ DIALÓG	37
KOOPERÁCIA V MALÝCH SKUPINÁCH	40
AKTIVITY NA ÚVOD.....	44
DOPLNKOVÉ AKTIVITY	45
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	48
LITERATÚRA	49
KOMPONENT 2: POSILNENIE UČENIA SA MATERINSKEHO JAZYKA	
NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN.....	51
ZHRNUTIE	52
CHARAKTERISTIKA METODICKÝCH POSTUPOV, TECHNÍK A ÚLOH.....	58
ÚSTNY PREJAV ŽIAKOV	58
PÍ SOMNÝ PREJAV ŽIAKOV.....	59
PRÁCA S TEXTOM	61
PRÁCA S KNIHOU	63
NÁVRH AKTIVIZUJÚCICH ÚLOH.....	66
LITERATÚRA	83
PRÍLOHY	84
KOMPONENT 3: ZRIADENIE VZDELÁVACIEHO, INFORMAČNÉHO,	
DOKUMENTAČNÉHO, PORADENSKÉHO A KONZULTAČNÉHO CENTRA	
PRE RÓMOV.....	86
ZHRNUTIE	87
ALTERNATÍVNE UČEBNÉ OSNOVY PRE 1. – 4. ROČNÍK ZÁKLADNEJ ŠKOLY	
PRE DETI ZO SOCIÁLNE A VÝCHOVNE NEDOSTATOČNE PODNETNÉHO	
PROSTREDIA.....	88
PRÍPRAVA UČITEĽOV A ICH ASISTENTOV PRACUJÚCICH SO ŽIAKMI ZO	
SOCIÁLNE A VÝCHOVNE NEDOSTATOČNE PODNETNÉHO PROSTREDIA.....	0
INFORMÁCIA O ZRIADENÍ VZDELÁVACIEHO, INFORMAČNÉHO,	
DOKUMENTAČNÉHO, PORADENSKÉHO A KONZULTAČNÉHO CENTRA PRE	
RÓMOV	9
AKTIVITY NA PODPORU MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY A VZDELÁVANIA	11
TVORBA KNÍH.....	31

ÚVOD

Slovenskú spoločnosť tvorí viac než 11 národnostných menšín, ktoré spolu predstavujú približne 15% populácie krajiny. Rôzne menšinové spoločenstvá sú identifikovateľné podľa jazyka, ktorým komunikujú. Najpočetnejšími národnostnými menšinami na Slovensku sú: maďarská, rómska, česká, rusínska, ukrajinská a nemecká. Ústava Slovenskej republiky zaručuje príslušníkom národnostným menšín právo na vzdelávanie v ich materinskom jazyku. V súlade s ústavou vyučovací proces prebieha v jazyku maďarskom, ukrajinskom, nemeckom, rusínskom a rómskom¹.

Projekt

V kontexte *Programu tolerancie k menšinám*, ktorý je podporovaný z fondov EÚ Phare, prebieha v rokoch 2001/2002 jednoročný projekt, ktorý má za cieľ umožniť, aby vzdelávací proces adekvátne reagoval na rozličné potreby detí z uvedených národnostných menšín v súvislosti so záujmom o dlhodobú sociálnu integráciu a spoločenskú súdržnosť na Slovensku, ako i v rozšírenej Európskej únii.

Projekt sa konkrétne zameriaval na nasledujúce procesy :

- rozvoj špeciálnych učebných metód, materiálov a techník vyučovania a učenia sa slovenského jazyka (testovaných na pilotných školách na celom území Slovenska)
- rozvoj nových prístupov k vyučovaniu a učeniu sa jazykov národnostných menšín (testovaných podobným spôsobom)
- zriadenie *Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra* pre učiteľov na školách v regiónoch s vysokou koncentráciou rómskej populácie
- asistenciu pri vytváraní alternatívnych učebných osnov pre deti zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia s dôrazom na vstup do prvého ročníka
- asistenciu pri vypracovávaní prípravy učiteľov a ich asistentov pracujúcich so žiakmi zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia
- sumarizovanie a vyhodnocovanie jednotlivých aspektov dosiahnutých výsledkov
- organizovanie seminárov, konferencií a školení pre učiteľov a pedagogických pracovníkov zo škôl zapojených do projektu, šírenie výstupov a výsledkov projektu spolu s odporúčaniami, akým spôsobom by mali byť inštitucionalizované.

Tento materiál je jedným z konkrétnych výstupov projektu. Prezentuje skompletizované výsledky interaktívneho procesu overovania a prijímania spätnej väzby z pilotných škôl, rovnako ako aj zo Štátneho pedagogického ústavu a Metodického centra v Prešove.

Situácia Rómov

Hoci projekt zahŕňa žiakov pochádzajúcich zo všetkých národnostných menšín na Slovensku, špeciálnu pozornosť venuje zlepšovaniu dostupnosti vzdelávania pre rómsku menšinu, pretože (vo všeobecnosti) je táto národnostná skupina považovaná za tú, ktorá znáša kolektívne dedičstvo historicky zakorenenej slabšej úspešnosti vzdelávania, sociálneho

¹ Školy so slovenským alebo maďarským vyučovacím jazykom, kde je rómsky jazyk používaný učiteľmi ako sekundárny podporný jazyk v rámci snahy o zjednodušenie komunikácie s tými rómskymi žiakmi, u ktorých je ovládanie vyučovacieho jazyka na nízkej úrovni

odcudzenia vo vzťahu k majoritnému obyvateľstvu a ekonomickej deprivácie. Aj napriek všeobecnému presvedčeniu, že si tieto mnohotvárne problémy vyžadujú konkrétnu a koordinovanú intervenciu, ktorá by pokryla štyri kľúčové oblasti (vzdelávanie, zdravie, bývanie a zamestnanosť), práve vzdelávanie by mohlo zohrať rozhodujúcu úlohu pri prelomení depriváčného cyklu.

Kroky v oblasti výchovy a vzdelávania rómskej národnostnej menšiny boli za posledných desať rokov skôr čiastkové a nedostatočne koordinované. Prebiehajúci výskum má inštitucionálny charakter, ktorý neprekračuje jednotlivé vysoké školy či iné výskumné pracoviská, nemá priamy dopad na tvorbu politík a málokedy je aplikovaný v praxi v potrebnom rozsahu. Z uvedených dôvodov je nevyhnutné intenzívnejšie sa venovať vytváraniu alternatívnych metód vyučovania a výrazne podporovať vzdelávanie Rómov v širších súvislostiach multikultúrneho vzdelávania, ako i sprístupniť tento druh informácií nielen rómskej komunite, ale i širšej verejnosti.

Vzhľadom na tento stav boli v rámci projektu vytvorené alternatívne učebné osnovy použiteľné pri výchove a vzdelávaní detí zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia v ranom detstve. Projekt vytvoril nové a vhodnejšie metódy prípravy učiteľov a ich asistentov pôsobiacich priamo v teréne a prispel k založeniu zdrojového centra pre priebežné vytváranie učebných materiálov pre rómske deti v rámci existujúceho Metodického centra v Prešove.

Veríme, že táto publikácia spolu s ďalšími aktivitami, zameranými na rozvoj učebných metód zahájenými v priebehu tohto projektu, napomôže ďalšiemu šíreniu multikultúrneho vzdelávania a postupnému skvalitňovaniu príslušných metodológií.

Peter McEvoy
Expert EÚ

Program tolerancie k menšinám SR – 9905- 02
Zvýšenie štandardov vyučovania a učenia sa jazykov v školách
s menšinovým vyučovacím jazykom
a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského
a konzultačného centra pre Rómov

KOMPONENT 1
ZLEPŠENIE UČENIA SA A VYUČOVANIA SLOVENSKÉHO JAZYKA

ŠTEFAN PORUBSKÝ

ZHRNUTIE

Táto časť materiálu obsahuje teoretické východiská a niektoré metodické námety pre učiteľov slovenského jazyka v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín a v školách, ktoré navštevujú rómski žiaci. Je určená učiteľom základných škôl 1. aj 2. stupňa. Pri tvorbe metodických námetov sme však mysleli hlavne na učiteľov, ktorí vyučujú v 4. až 7. ročníku základnej školy. Komponent Zlepšenie učenia sa a vyučovania slovenského jazyka obsahuje základnú charakteristiku multikultúrnej spoločnosti, do ktorej vrastajú žiaci všetkých našich škôl, bez rozdielu vyučovacieho jazyka, či národnostnej príslušnosti. Proces vrastania, enkulturácie do spoločnosti má však svoje špecifiká, ktoré sú dané práve príslušnosťou k určitému kultúrnemu, či etnickému spoločenstvu. Je preto dôležité, aby škola ako inštitúcia, dokázala akceptovať tieto špecifiká a osobitosti, a aby ich dokázala využiť v prospech rozvoja osobnosti žiaka. Z tohto dôvodu je v tejto časti zaradená i kapitola o princípoch, metódach a formách výchovy a vzdelávania orientovaného na rozvoj osobnosti žiaka, ako východisko multikultúrnej výchovy. Metodická časť je uvedená staťou, v ktorej sú objasnené funkcie jazyka ako prostriedku interkultúrnej komunikácie a princípy integrovaného prístupu k vyučovaniu jazyka. Potom nasledujú v logickom slede usporiadané metodické námety na priamu výchovnú a vzdelávaciu činnosť v triede, ktorá má podobu interkultúrnej komunikácie.

Pretože vyučovanie a učenie sa jazyku v podmienkach školy je v modernej teórii výučby ponímané ako proces interaktívnej sociálnej komunikácie, bez ohľadu na vyučovací jazyk, odporúčame čitateľom, aby využívali i metodické námety, zaradené do komponentu Posilnenie učenia sa materinského jazyka národnostných menšín. Rovnako zaujímavé môžu byť i mnohé námety, ktoré sú uvedené v komponente Zriadenie vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov.

Záleží iba na invencii učiteľov, ako si tieto námety prispôbia svojim potrebám tak, aby akceptovali potreby multikultúrnej spoločnosti, založenej na vzájomnej tolerancii, interkultúrnej komunikácii a porozumení.

MULTIKULTÚRNA SPOLOČNOSŤ AKO OSOBNÁ PERSPEKTÍVA ŽIAKA

Človek ako biologická entita je v živočíšnej ríši určitou anomáliou, zvláštnosťou. Nielen tým, že má výnimočnú schopnosť abstraktne myslieť a hovoriť, ale napríklad i tým, že na svet prichádza ako bytosť biologicky i psychicky „nehotová“. Svoje najútlejšie detstvo prežíva v „sociálnom inkubátore“, v ktorom sa, vďaka ostatným ľuďom, postupne učí prekonávať ohrozenie jeho prirodzenej a duchovnej existencie. Ľudská spoločnosť je pre každého ľudského jedinca tým prirodzeným prostredím, vďaka ktorému sa stáva plnohodnotnou osobnosťou. Je preto nezanedbateľná skutočnosť, do akej spoločnosti sa dieťa, ľudské mláďa, rodí.¹

Dnes je všeobecne prijímaná téza, že človek je bytosť formovaná prírodnými faktormi (dedičnosť, vrodené vlohy, výživa, prírodné prostredie...), spoločenskými faktormi (rodina, škola, širšie spoločenské prostredie, kultúra...) a výchovou (zámerne organizovaná činnosť). Z toho potom vyplýva, že charakter tohto „sociálneho inkubátora“, ktorým je spravidla rodina a najbližšie spoločenstvo ľudí, v ktorom dieťa žije a vyrastá, vo veľkej miere ovplyvňuje to, aký človek bude ako jedinec vo vzťahu k sebe, k iným ľuďom a k okolitému svetu.

Každý človek teda po svojom narodení vrastá do konkrétneho kultúrneho prostredia, ktoré mu sprostredkováva určité charakteristické postoje, názory, skúsenosti a poznatky. K tomu si každá spoločnosť vytvára svoje inštitúcie, z ktorých má v našej kultúre nezastupiteľné miesto práve rodina a škola. Tieto sú prenášačmi kultúrnych obsahov, mravného poriadku a hodnotového systému, ktoré sú nevyhnutné k tomu, aby sa dieťa v budúcnosti mohlo v spoločnosti a v ňou vytvorených kultúrnych podmienkach plnohodnotne realizovať. Nástrojom, ktorý zachytáva a odovzdáva rôzne kultúrne významy, mravný poriadok a hodnotové systémy je reč. Reč je jedným z atribútov, ktorý robí človeka človekom práve tým, že mu umožňuje sociálnu komunikáciu, interakciu, vďaka ktorej si jednotlivec postupne „privatizuje“ to, čo bolo vytvorené predchádzajúcimi generáciami tých, ktorí formovali lokálnu kultúru a lokálne pravidlá interpretácií jej významov. Nie je preto náhodné, ale vychádza to práve z tejto príčiny, že sa v oblasti sociálneho výskumu a filozofie v poslednom období dostáva do popredia problematika skúmania jazyka a reči. Je skúmaná ako prostriedok formovania jedinečnej osobnosti človeka a jeho včleňovania sa do určitých spoločenských pomerov. Ak hovoríme o spoločenských pomeroch, myslíme tým na tie pomery, ktoré nás obklopujú v našom najbližšom okolí, pomery v rámci komunity, v ktorej vyrastáme a ako produktívni dospelí žijeme a svojimi aktivitami ovplyvňujeme jej podobu. Tieto pomery totiž rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú i charakter a obsah tých už spomínaných vzťahov, ktoré si ako jednotlivci vytvárame k sebe, k ostatným ľuďom i k okolitému svetu.

Svet, v ktorom žijeme, je však v súčasnosti veľmi komplikovaný. Takmer s úplnou istotou môžeme povedať, že v našich civilizačných pomeroch niet jediného človeka, ktorý by o sebe mohol tvrdiť, že charakter a podobu týchto vzťahov ovplyvňovala, resp. ovplyvňuje svojou kultúrou iba jedna komunita. Asi ťažko by sa našiel jedinec, ktorý by vyrastal a žil iba v rámci jedného kultúrneho kontextu. Žijeme v takej civilizačnej oblasti, ktorá má multikultúrny charakter a ktorá má tendenciu k ďalšiemu posilňovaniu tohto charakteru.

Kultúra je mnohými teoretikmi vysvetľovaná rozmanitým spôsobom. Tento spôsob je ovplyvňovaný hlavne tým, z akého zorného uhla je tento fenomén skúmaný. Nás zaujíma kultúra v prvom rade ako určité prejavy správania sa ľudí v určitom spoločenstve. Myslíme hlavne na zvyky, symboly, komunikačné normy a jazykové rituály, prijaté hodnotové systémy, spôsob odovzdávania skúseností a zachovávanie spoločenských noriem, ktorými sa členovia danej spoločnosti riadia. Kultúra je to, čo je obsahom procesu socializácie, čiže vrastania jednotlivca do danej spoločnosti.²

Multikultúrnosť spoločnosti je daná na jednej strane historickým vývinom, vďaka ktorému sa, hlavne v našej geografickej oblasti, navzájom premiešali rôzne etniká, národy, náboženské skupiny a aj sociálne vrstvy. Na druhej strane je multikultúrnosť ovplyvnená aj procesom globalizácie, vďaka ktorému sa dnes mnohé kultúrne hodnoty (žiaľ aj „nehodnoty“) prenášajú sprostredkované, prostredníctvom masovokomunikačných prostriedkov s celosvetovým dosahom (satelitná televízia, internet a pod.). Tieto skutočnosti potom vo veľkej miere ovplyvňujú to, ako žijeme, ako myslíme a ako si vysvetľujeme skutočnosti okolo seba.

Mohlo by nás to však viesť i k mylnej domnienke, že v dôsledku globalizácie si všetci ľudia interpretujú svet rovnako. Táto mylná domnienka by potom mohla vyústiť i do mylného presvedčenia, že práve preto je možné v procese výchovy a vzdelávania detí všade a pre všetkých použiť rovnaké obsahy, metódy, formy a prístupy. V praxi to žiaľ často i naozaj tak funguje, resp. nefunguje, pretože stále častejšie hovoríme o tom, ako sa naše výchovné i vzdelávacie snaženia mňajú účinku. Dôvody môžu byť rôzne, ale jedným z nich je iste i to, že tak málo rešpektujeme sociálne a kultúrne odlišnosti našich žiakov. Dieťa, ktoré vyrastá v určitom kultúrnom prostredí, si jeho vplyvy, mimochodom vplyvy zásadné, prináša so sebou i do školy. To, aké tie vplyvy sú, potom rozhoduje i o úspechu, či neúspechu žiaka v škole. Škola je v súčasnosti ešte stále budovaná na predstave, že ak vytvoríme určitú pedagogickú situáciu, tak všetci žiaci na ňu budú reagovať rovnako, iba intenzita reakcie bude mať rozmanitý stupeň. Takáto všeobecne prijatá predstava potom vedie k uniforme metód a foriem práce učiteľa so žiakmi. Prekonať tento zaužívaný stereotyp je možné tak, keď si ako učitelia uvedomíme, že trieda, v ktorej učíme je spoločenstvo ľudí, ktoré má svoju vlastnú „triednu“ kultúru, prejavujúcu sa hlavne v rámci sociálnych interakcií v triede. Okrem toho si musíme tiež uvedomiť, že to, čo rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje postoje, motivačné faktory a prístupy žiakov k procesu učenia sa, je kultúra rodinného prostredia. Rodiny majú rozmanitú rodinnú kultúru, ktorá sa vytvára na základe tradícií a pod vplyvom lokálnej kultúry, v ktorej tá ktorá rodina žije a vytvára sociálne kontakty so svojim najbližším okolím.

Slovensko je multietnická a multikultúrna krajina. Okrem toho, že tu žijú rozličné etniká, čo robí jednotlivé skupiny jeho obyvateľov niečím kultúrne osobitým, jestvuje obrovské množstvo lokálnych kultúrnych okruhov, ktoré idú často akoby ponad etnické rozdiely v danej lokalite. Práve to je to, čo odlišuje Slováka z Dunajskej Stredy od Slováka z Dolného Kubína, Maďara z Komárna od Maďara z Košíc, Róma z Letanoviec od Róma z Bratislavy a podobne. Je preto namieste hovoriť o potrebe multikultúrnej výchovy, ako výchovy, ktorá rešpektuje tieto skutočnosti a zároveň má za cieľ vychovávať tak, aby bolo dieťa pripravené na život v sociálnom prostredí, ktoré je kultúrne rozmanité a aby túto rozmanitosť chápalo ako jav prirodzený a obohacujúci. Integrácia do multikultúrneho prostredia ale neznamena stratu vlastnej osobnostnej, sociálnej a kultúrnej identity. Práve naopak, je to obohatenie svojej vlastnej identity a obohacovanie identít ostatných členov spoločnosti o to, čo je charakteristické a jedinečné v mojich prejavoch, hodnotách a skúsenostiach.

Ako sme už spomínali, nikto z nás nie je súčasťou iba jedného kultúrneho spoločenstva. Súčasná spoločnosť je bohato členená na rôzne menšie, či väčšie sociálne

skupiny, charakterizované svojou vlastnou kultúrou. Niektoré kultúrne a sociálne atribúty sú prijímané väčšinou spoločnosti, majú charakter majoritný, iné sú špecifické iba pre menšie skupiny, ktoré tvoria vo vzťahu k väčšine minoritu. Niekedy sú hranice medzi tým, čo je majorita a minorita celkom zreteľné, napríklad v prípade národností a etnických skupín. Inokedy je to komplikovanejšie, napríklad v prípade ľudí vyznávajúcich určité spoločné kultúrne hodnoty, alebo v prípade sociálneho a ekonomického statusu určitých skupín a pod. Čo je však isté, každý z nás sa za určitých okolností cíti byť príslušníkom majority a v iných situáciách zas príslušníkom minority. Úspešná a bezkonfliktná spoluexistencia majorít s minoritami je možná len za predpokladu, že sa navzájom rešpektujú a vnímajú jedna druhú ako jav prirodzený, s ktorým musí každý vo svojom živote počítať.

V našom ponímaní je multikultúrna výchova taký proces, v ktorom sa jednotlivci učia osvojovať si spôsoby pozitívneho vnímania a hodnotenia kultúrnych systémov odlišných od ich vlastnej kultúry a osvojujú si adekvátne metódy regulácie svojho správania vo vzťahu k príslušníkom iných kultúr.³

Ak sa teda pýtame, koho sa týka multikultúrna výchova, odpoveď je – všetkých. Bez ohľadu na to, či učíme v triede, kde sú žiaci rovnakej etnickej príslušnosti alebo v multietnickej triede, náš prístup k výchove a vzdelávaniu by mal byť orientovaný smerom k:

- **rasovej, etnickej a náboženskej tolerancii**
- **kultúrnemu pluralizmu**
- **sociálnej spolupatričnosti**
- **empatickému nazeraniu na svet a ľudí v ňom**
- **spolupráci a kooperácii**
- **ponímaniu inakosti ako výzvy na poznávanie, porozumenie a prekonávanie predsudkov a stereotypov.**

Z toho, čo sme doposiaľ povedali je teda zrejmé, že problematika multikultúrnej výchovy sa dotýka akýchkoľvek majorít, aj akýchkoľvek minorít. Príslušníkom majorít pomáha pochopiť, tolerovať a oceňovať to, čo do ich kultúry minority prinášajú a na druhej strane to umožňuje príslušníkom minorít, aby sa v majoritnom prostredí úspešne presadili, zachovajúc svoju identitu.

Každý jednotlivec vo svojom živote zohráva rozmanité sociálne roly, zaujíma rôzne sociálne pozície (dieťa, priateľ, žiak, rodič, učiteľ, príslušník národa, občan obce, mesta, štátu, profesionál, amatér a pod.), v rámci ktorých sa ocitá v rozličných sociálnych skupinách, vďaka ktorým má spoločnosť multikultúrny charakter. Jednotlivec, ak sa chce úspešne v živote uplatniť, si musí osvojiť schopnosť byť vnímavý voči kultúrnym odlišnostiam v rámci jednotlivých skupín a byť schopný sa týmto odlišnostiam i prispôbiť. To je možné iba za predpokladu, že človek je osobnosť plnohodnotná a autentická. Teda taká, ktorá si v plnej miere uvedomuje svoj vlastný osobnostný potenciál a tento je schopná aj aktívne rozvíjať v spolupráci s inými ľuďmi. Je to človek, ktorý dokáže vnímať svet v jeho rozmanitosti a inakosť nepovažuje za hrozbu, ale za pozitívnu výzvu na poznávanie, porozumenie a obohacovanie kvality vlastného života a ako možnosť obohacovať kvalitu života iných. Inštitúciou, ktorú si spoločnosť vytvorila k tomu, aby každý jednotlivec mohol nadobudnúť tieto osobnostné charakteristiky a byť tak aktívnym účastníkom procesu vlastnej enkulturácie, je škola.

Sprostredkovanie kultúrnych vzorcov správania, postojov, názorov, skúseností a reči je súčasťou procesu vrastania človeka do určitej kultúry, ktorý je označovaný pojmom enkulturácia. Enkultúrácia sa v každej vyspelej spoločnosti realizuje prostredníctvom inštitucionalizovaných foriem, charakterizujúcich osobitosť kultúry každej spoločnosti. Sú to napríklad jazyk, náboženstvo, umenie, veda, šport, výchova atď. Medzi týmito inštitúciami má nezastupiteľné miesto škola. Keďže rozdielne skupiny ľudí majú rozmanité kultúrne nároky (spoločenské vrstvy, ženy a muži, etnické skupiny atď.), je dôležité, aby sa škola „naučila“ využívať rozmanité formy procesov enkultúrácie. Súčasťou enkultúrácie je aj socializácia – proces osvojovania si mravného poriadku a hodnotového systému danej spoločnosti.⁴

Úloha školy v multikultúrnej spoločnosti je veľmi náročná a dynamická. Musí totiž stále nanovo hľadať a formulovať tie oblasti svojho výchovného a vzdelávacieho pôsobenia, prostredníctvom ktorých dokáže uspokojovať rozmanité kultúrne nároky svojich žiakov a ich rodín a tieto dávať do súladu s celospoločenskými potrebami, pri zachovaní rovnocenného postavenia jednotlivých kultúr. Jednou z týchto celospoločenských potrieb je i schopnosť jednotlivca plnohodnotnej sebarealizácie v rôznych spoločenských a kultúrnych kontextoch, ktoré v danej spoločnosti spolupôsobia. K tomu môže prispieť pedagogický prístup, ktorý je primárne orientovaný na rozvoj osobnosti žiaka tak, aby tento hoci intuitívne, ale o to intenzívnejšie chápal proces svojho osobnostného rastu v súvislosti s rozširujúcimi sa možnosťami interkultúrnych a intersociálnych kontaktov a činností.

K tomu, aby sme mohli takto koncipovať naše výchovné a vzdelávacie úsilie, musíme hľadať účinné nástroje jeho realizácie. Samozrejme, existuje nepreberné množstvo variácií, ako takto koncipované ciele dosiahnuť. Dva z možných nástrojov však pravdepodobne nebudú chýbať ani v jednej z nich. Prvým sú aktivizujúce metódy a formy práce orientované na rozvoj osobnosti žiaka. Druhým je rozvíjanie jazykových kompetencií žiakov ako primárneho komunikačného prostriedku kultúrnych a sociálnych interakcií.

Už v úvodnej časti tejto kapitoly sme spomínali, aká dôležitosť sa prikladá jazyku a reči ako nástroju, ktorý zachytáva a odovzdáva rôzne kultúrne významy, mravný poriadok a hodnotové systémy. Je to nástroj sociálnej komunikácie a interakcie, ako aj nástroj, prostredníctvom ktorého si jednotlivec vytvára zmysel a význam toho, čo sa okolo neho deje, čo prežíva a čo získava vlastnou skúsenosťou, či sprostredkovane. Je to i veľmi dôležitý nástroj poznávania iných kultúr a prezentácie vlastných kultúrnych hodnôt iným kultúram. Naučiť sa plnohodnotne využívať jazyk a reč ako prostriedok obohacovania vlastnej osobnosti je dlhodobý a náročný proces, ku ktorému musia byť vytvorené adekvátne podmienky v rodine, v spoločnosti i v škole. Škola to môže zabezpečiť tak, že bude zámerne vytvárať pedagogické situácie, v rámci ktorých by žiaci svojou aktívnou činnosťou a vo vzájomnej interakcii so spolužiakmi nachádzali v používaní jazyka a reči (materinskej i cudzej) potešenie a radosť z možností vlastnej sebarealizácie. Aj v tomto prípade platí, že pozitívny zážitok z učenia v škole je predpokladom aktívnej aplikácie získanej skúsenosti v živote.

VÝUČBA, KTOREJ AKTÉROM JE ŽIAK

Zvykli sme si vnímať triedy, v ktorých vyučujeme, ako jednoliate celky. Často hovoríme o tom, že niektorá trieda je dobrá, iná je horšia, ďalšia trieda je problémová a podobne. V skutočnosti je každá z týchto tried tvorená skupinou jednotlivcov, kde každý žiak predstavuje jedinečnú a neopakovateľnú osobnosť, ktorá má svoju hodnotu. Rešpektovanie a rozvíjanie týchto hodnôt je jednou z najdôležitejších úloh súčasnej školy. Vďaka tomu môžeme dosiahnuť, aby sa proces výučby postupne menil z „preberania učiva“ na rozvíjanie osobnosti žiaka tak, aby tento nadobudol také ľudské kvality, ktoré umožnia jeho plnohodnotné uplatnenie v spoločnosti, založenej na demokratických princípoch, rešpektovaní jednotlivca i rozmanitých sociálnych skupín.

Byť rešpektovaný a rešpektovať iných je dôležitá vlastnosť, ktorá môže vo významnej miere ovplyvniť kvalitu života každého z nás. S rešpektom sa človek nerodí, skutočný rešpekt sa nedá vynútiť, rešpektu sa treba celý život učiť v procese stávania sa osobnosťou. Učenie je práve to, čo je hlavným poslaním školy. Nemyslíme však stále iba na učenie ako odovzdávanie vedomostí. Myslíme skôr na učenie ako aktívnu činnosť jednotlivca, vďaka ktorej sa menia jeho osobnostné kvality ako v oblasti poznávacej, tak aj v oblasti emocionálnej a vôľovej, morálnej a sociálnej. Myslíme na také učenie, ktoré rozširuje osobnostné rozmery človeka nabitými vedomosťami a robí z neho osobnosť:

- **aktívnu**

nebojí sa niečo začať, má ochotu spolupracovať, dokáže dobre hovoriť a pozorne počúvať, chce sa stále dozvedieť niečo nové, je zvedavá, je veselá;

- **samostatnú**

má svoj vlastný plán a ciele, vie sa prispôbiť novým podmienkam, vie sa správne rozhodnúť a vie čo urobiť;

- **tvorivú**

usiluje sa nájsť podstatu vecí, chce robiť veci lepšie, hľadá nové riešenia, pozerá sa na veci aj z inej strany, má radosť z práce;

- **zodpovednú**

je poctivá a úprimná, má ohľad na iných, vytrvá vo svojom úsilí, skončí začaté, snaží sa urobiť veci čo najlepšie, dodržiava dohody a pravidlá, váži si priateľstvo a pomáha iným.

Aktívna, samostatná, tvorivá a zodpovedná osobnosť disponuje takou mierou vnútornej slobody, že dokáže rešpektovať aj slobodu druhých, má tendenciu k otvorenosti voči iným a inakosti ako takej.

Každý z nás nosí v sebe určitú mieru strachu. Strach je taký emocionálny stav, ktorý v nás vyvoláva vnútorné napätie, často nás núti k iracionálnym postojom a aktivitám. Je vyvolávaný v dôsledku toho, že sa ocitáme v neznámom prostredí, v neznámych situáciách, medzi neznámymi ľuďmi, a preto nedokážeme predpokladať, čo môžeme za daných okolností v najbližšej chvíli i v dlhšej perspektíve očakávať. Strach je prirodzená obranná reakcia organizmu, ktorá však môže za určitých okolností prerásť v charakterovú črtu človeka, ktorý sa stane vo vzťahu k iným ľuďom nedôverčivý a intolerantný. Prekonávanie takéhoto strachu je jednou z ďalších úloh školy v procese výchovy plnohodnotnej osobnosti. Prekonať obavu z neznámeho možno len vďaka pozitívnym skúsenostiam s tým, čo je iné, neznáme a cudzie. Ak je proces výučby organizovaný a vedený tak, že žiaci majú možnosť činnorodého aktívneho navodzovania

rozmanitých vzťahov k sebe, k ľuďom, s ktorými sa spolu učia a žijú, ako aj k svetu, ktorý ich obklopuje, je to najúčinnější spôsob, ako tento cieľ dosiahnuť.

*Výchova a vzdelávanie plnohodnotnej osobnosti znamená pomáhať každému jednotlivcovi hľadať **individuálne spôsoby**, ako budovať svoj vzťah k sebe, k iným ľuďom a k okolitému svetu. Tento vzťah sa realizuje tým, že žiaci sa učia seba, iných ľudí a svet **poznávať, hodnotiť, pretvárať a dorozumievať sa.***⁵

Ak sa usilujeme o vytvorenie takýchto podmienok, hovoríme, že vo svojej učiteľskej praxi uplatňujeme pedagogický prístup orientovaný na rozvoj osobnosti žiaka. Čo nás v takomto prípade odlišuje od tých učiteľov, ktorí tento prístup neuplatňujú? Je to v prvom rade celkové nazeranie na proces výchovy a vzdelávania. Proces výučby vnímame ako dielňu vytvárania plnohodnotnej ľudskej osobnosti. Dieťa v škole nie je prázdnu nádobou, ktorú chce učiteľ naplniť múdrosťou. Každé dieťa má svoj vnútorný potenciál, svoje vlastné možnosti a chcenie niečím byť, niečo zmysluplné robiť. Našou úlohou je poznať a rešpektovať tento potenciál a prostredníctvom obsahu učiva pomôcť žiakovi nachádzať svoje vlastné cesty, ako ho v sebe rozvíjať smerom k vlastnému prospechu a k spoločenskej akceptácii. Zdá sa pritom paradoxné, ale je to logické, že poznať tento potenciál jednotlivcov môžeme iba tak, že im umožníme, aby sa svojím osobitým spôsobom prejavili. Teda aby v procese učenia sa mali možnosť určitej slobody výberu činností, obsahov a sociálnych vzťahov tak, aby sa ich prostredníctvom dopracovali k cieľom, ktoré si sami vytýčili, a aj k tým, ktoré je potrebné dosiahnuť pre spoločenskú akceptáciu seba samého.

Akceptovať osobnosť žiaka teda pre nás znamená poskytnúť všetkým rovnakú šancu na rozvoj. Keďže každý žiak je iný, to potom znamená, že táto rovnosť šancí nemôže byť uskutočnená tým, že všetci budú v procese výučby vystavení rovnakým podmienkam. Rovnosť šancí spočíva v možnosti voľby, ako svoje rozvojové potreby uspokojovať individuálnym spôsobom. V praxi to znamená zmenu prevažne frontálne vedeného vyučovania, sprevádzaného pasívnym prijímaním informácií, na vyučovanie, v ktorom dominujú rozmanité metódy a formy práce, vďaka ktorým žiak sám tvorí – konštruje svoje poznanie a v sociálnych interakciách formuje svoje postoje, emocionálne, morálne a vôľové kvality a komunikačné schopnosti. Ak to chceme dosiahnuť, mali by sme pre svojich žiakov pripravovať také učebné úlohy, pri riešení ktorých budú mať možnosť preberať na seba roly:

- **aktívneho poslucháča**

dokáže sústrediť svoju pozornosť na toho, kto hovorí, je empatický, zamýšľa sa nad počutým, zaujíma vlastný postoj k počutému, dokáže adekvátne reagovať na počuté;

- **iniciatívneho komunikátora**

učí sa zrozumiteľne, zreteľne a jasne vyjadrovať svoje myšlienky a postoje, vnímavo a vhodne reaguje na podnety, iniciatívne komunikuje svoje návrhy na možné postupy pri riešení problémov, nadväzuje pozitívne sociálne a emocionálne väzby so spolužiakmi aktívnym zapájaním sa do komunikačných interakcií;

- **pozorného zapisovateľa**

je vnímavý k sebe a svojmu okoliu a využíva písomný prejav ako nástroj zachytávania svojich dojmov, myšlienok a názorov, aby ich takto sprostredkoval pre seba i ostatných;

- **priateľa a partnera**

pri vlastnom rozhodovaní berie do úvahy názory iných, je ochotný pomáhať a pomoc prijímať, má okruh spolužiakov, ktorým dôveruje, prejavuje aktívny záujem o druhých, vie vyjadriť ocenenie iným, dokáže kooperovať;

- **účinného organizátora**

dokáže myslieť „dopredu“, plánuje svoje činnosti, vie účelne organizovať svoj čas, učí sa preberať zodpovednosť za svoje rozhodnutia;

- **hlbavého mysliteľa**

premýšľa o tom, ako pristupuje k riešeniu úloh, hľadá podstatu vecí v nich skrytých, aktívne konštruuje svoje poznanie spájaním nových poznatkov s už osvojenými, uvažuje o veciach a javoch vo svojom okolí, „filozofuje“;

- **tvorivého riešiteľa problémov**

vytvára alternatívne riešenia úloh, dokáže posudzovať veci z rôznych hľadísk, experimentuje, nebojí sa riskovať pri skúšaní nových postupov a činností, problémy sú šance, ako sa naučiť niečomu novému, chyby nie sú prekážkou, ale prostriedkom rozvíjania činnosti.⁶

Dlho sme boli naučení, že učiteľ je tým, kto je hlavným a prakticky jediným aktérom v triede. Žiaci boli viac alebo menej odsúvaní do pozície pasívnych pozorovateľov „učiteľovej produkcie“. Rozširovaním poznatkovej a skúsenostnej bázy ľudstva však vieme stále viac a viac o tom, čo a ako funguje vo vnútri ľudského organizmu, akú štruktúru a funkcie má ľudská psychika v procese stávania sa individualitou v ľudskej spoločnosti. Dnes už vieme omnoho viac ako predtým i o tom, ako prebiehajú procesy prijímania, ukladania a spracovania informácií v ľudskom mozgu, aj o tom, ako sú tieto kognitívne pochody ovplyvňované charakterovými rysmi a emocionálnymi stavmi jednotlivcov, ako aj sociálnymi podmienkami, v rámci ktorých tieto procesy prebiehajú. Dnes už vieme, že na rovnaký podnet reaguje každý človek individuálnym spôsobom. Každý z nás má svoj individuálny osobnostný profil, ktorý nás charakterizuje v procese učenia sa, tvorby a sociálnych interakcií.

Ak teda ako učitelia uvažujeme nad tým, ako vytvoriť pre našich žiakov čo najoptimálnejšie podmienky pre ich aktívne učenie sa a naučenie sa novým poznatkom, postojom, schopnostiam a zručnostiam, mali by sme uvažovať o takých úlohách, prostredníctvom ktorých sa budú môcť žiaci realizovať v aktívnej činnosti ktorú si zvolili práve na základe preferencií, vychádzajúcich z ich osobnostného profilu.

K tomu, aby takýto stav nastal, musíme okrem dobre zvolených učebných úloh vytvoriť i predpoklady pre „chcenie“ žiakov tieto úlohy s chuťou a zaujatím riešiť. Mali by sme teda vedieť, čo takéto „chcenie“, čiže vnútornú motiváciu, u žiakov vyvoláva. Jestvuje množstvo názorov i praktických postupov, ako k tomu dospieť. V našej školskej praxi sa najčastejšie používa systém odmeny a trestu. Tento mnohými rokmi osvedčený systém vychádza z predstavy, že správanie žiakov je závislé od toho, ktoré ich prejavy sú dospelými posilňované, čiže odmeňované a ktoré sú utlmované, čiže trestané. Ako prostriedok odmeny a trestu sa v škole najviac rozšírila známka. Nám však ide práve o to, aby k tomuto chceniu nebol žiak donucovaný, ale aby vychádzalo z jeho vlastného vnútra, aby riešenie týchto úloh pociťoval ako proces vlastnej sebarealizácie, ako niečo, čo je spojené s pocitom príjemného zážitku. K tomu, aby takýto stav nastal, by mali byť splnené tieto podmienky:

- **aktivizujúce učebné úlohy**

Je dôležité, aby úlohy boli pre žiakov zaujímavé, by boli zostavené ako problém. Aby riešenie tohto problému nebolo založené iba na tradičnej reprodukcii naučeného, ale na produkcii niečoho, o čom môžu žiaci povedať, že k tomu prispeli svojou aktívnou činnosťou. Aby úlohy neboli cieľené iba do oblasti vedomostí, ale aby sa žiaci prostredníctvom nich učili i tvorivo myslieť a osvojovať si rôzne postupy. Prvok záhadnosti, napätého očakávania výsledku, o ktorom dopredu nevieme aký bude, je najlepší spôsob, ako žiakov zaujať a zaangažovať.

- **pozitívna sociálna a emocionálna atmosféra**

K tomu, aby žiaci považovali učenia za zážitok, musíme vytvoriť adekvátny sociálny a emocionálny rámec. V atmosfére obáv (napr. že každá chyba bude hneď potrestaná zlou známkou, alebo že každý kontakt so spolužiakom bude kvalifikovaný učiteľom ako neoprávnená pomoc a pod.) zo zlyhania a nemožnosti o niečom rozhodnúť, iba ťažko môže nastať situácia, že žiaci sa budú cítiť dosť emocionálne bezpečne na to, aby sa mohli spontánne a autenticky prejavovať. Preto by sme pri premýšľaní o učebných úlohách mali uvažovať i o tom, v akej atmosfére ich budeme na vyučovaní realizovať. Navodiť pozitívnu emocionálnu atmosféru a vytvoriť možnosť bohatých a pozitívnych sociálnych interakcií medzi žiakmi by mal byť jedným z dôležitých cieľov výučby, nad ktorým by mal učiteľ sústavne uvažovať.

- **možnosť zažiť úspech a pozitívne ocenenie**

Naše chcenie niečo robiť, dosahovať stále niečo viac a tým akoby prekračovať sám seba, je podnecované i tým, ako v určitých situáciách vnímame samy seba. K vytváraniu pozitívneho sebaobrazu prispieva v nezanedbateľnej miere i to, ako sme vnímaný svojím okolím, ako nás naše okolie akceptuje a akú nám poskytuje spätnú väzbu o našich činoch, postojoch a schopnostiach. Práve z tohto dôvodu je potrebné, aby učiteľ umožnil každému žiakovi zažiť úspech v procese učenia a aby v ňom dominoval pocit, že pre svojich spolužakov a svojho učiteľa je dôležitý a oceňovaný ako pomocník, partner a priateľ.

- **opodstatnene vysoké očakávania**

Vytvoriť pozitívnu atmosféru v triede a umožniť žiakom zažiť individuálny úspech, samozrejme, neznamená zľavovať z nárokov, aby každý zo žiakov dosahoval v procese učenia svoje osobné maximum. Musíme si byť zároveň vedomí, že toto maximum môže každý žiak dosiahnuť iba vtedy, ak pri svojom úsilí dostane oprávnenú pomoc od svojich spolužakov a učiteľa. Rovnako je dôležitá i podmienka, aby každý žiak dostal možnosť pracovať s chybou ako prostriedkom učenia sa.

Pripravovať a viesť proces výučby v duchu orientácie na rozvíjanie osobnosti žiaka je proces, ktorý je pre učiteľa náročný. Táto náročnosť vyplýva hlavne zo skutočnosti, že musíme aktivizovať svojich žiakov prostredníctvom zaujímavých a zmysluplných učebných úloh tak, že im poskytujeme možnosť voľby. Táto voľba môže byť voľbou v spôsoboch riešenia jednotlivých úloh, voľbou v oblasti obsahovej náročnosti, či podmienok, za akých sa riešenie úloh uskutoční. To si z našej strany vyžaduje dobrú znalosť osobitostí vekovej kategórie žiakov, znalosť našej triedy ako sociálnej skupiny, znalosť individuálnych osobitostí jednotlivcov v tejto skupine, ako aj znalosť konkrétnych podmienok v ktorých vyučovanie prebieha. Zároveň je potrebná i dávka pedagogického majstrovstva dokázať tieto znalosti využiť v prospech vyučovania, ktoré poskytuje žiakom poučenie, zábavu, pocit spolupatričnosti a osobnej dôležitosti.

INTERKULTÚRNA KOMUNIKÁCIA

Jazyk je nástrojom myslenia ľudí, ale jeho pôvodná funkcia je sociálna. Psychológ Lev S. Vygotskij⁷ tvrdil, že reč sa u každého jedinca rozvíja najskôr ako nástroj uspokojovania komunikačnej potreby, ako nástroj sociálneho kontaktu. Až v neskoršom období sa stáva nástrojom usporiadania vlastných myšlienok a správania. Jazyk je sám produktom sociálnej histórie danej kultúrnej skupiny, a preto má vždy socio- kultúrny kontext. Čo to znamená?

Ľudia na našej planéte hovoria asi šiestimi tisícami jazykov a práve jazyk je jedným zo smerodajných znakov, ktorý odlišuje od seba jednotlivé národy a etniká. Keď ľudia hovoria iným jazykom, tak to znamená, že sa do určitej miery odlišuje aj ich nazeranie na skutočnosť, ktorú si aj interpretujú odlišným spôsobom. Preto keď sa niekto učí cudziu reč, tak zároveň s ňou preniká i do spôsobu interpretácie sveta tej sociálnej skupiny, ktorá túto reč vytvorila v priebehu svojej sociálnej histórie.

V multikultúrnom prostredí zohráva jazyk nielen komunikačnú funkciu, ale má i veľký význam v prenikaní do kultúrnych vzorcov a interpretácií sveta tých etníc, ktoré hovoria rozličnými jazykmi, ale historické okolnosti ich spojili do jedného politického celku.

Pri objasňovaní dôležitosti osvojovania cudzej reči si musíme ozrejmiť dva dôležité pojmy, ktoré s týmto procesom súvisia a bez pochopenia ktorých by sme nedokázali celkom jednoznačne objasniť, ako tento proces prebieha a ako ho môžeme podporiť v priebehu procesu výučby v škole. Tieto dva pojmy sú jazyk a reč.

Slová jazyk a reč sa často používajú ako ekvivalentné pojmy, hoci to nie je presné, lebo medzi nimi je podstatný rozdiel. Tento rozdiel možno prirovnať k projektu stavby a stavbe hotovej. Čo charakterizuje rozdiel v obsahu pojmov jazyk a reč je nasledovné:

- **Jazyk** je súhrn pravidiel, na základe ktorých vzniká reč.

Každá reč sa vytvára na základe určitých sociálnych konvencií, jazykových predpisov a vzorcov, čím sa v danej reči vytvára poriadok ako inventár jazykových zákonov. I napriek tomu, že tieto zákony sú dosť zložité, ľudia ich ovládajú automaticky, tak ako svoju chôdzu a všetky rutinné činnosti.

- **Reč** je vonkajšia podoba jazyka. Je to zvukovo alebo písomne vyjadrený hovor, často dopĺňaný i mimorečovými prvkami (mimika, gestikulácia a pod.).

Ľudia aj bez jazykových znalostí spravidla veľmi dobre ovládajú svoju materinskú reč, napríklad analfabeti alebo deti predškolského veku. Reč je to, čo potrebujeme pre praktický život v ľudskej spoločnosti. Používať reč ale neznamená ignorovať jej pravidlá. Aj dieťa dokáže reč používať správnym spôsobom bez toho, aby dokázalo objasniť jej jazykové pravidlá, ktoré si neuvedomuje, ale osvojuje v procese napodobňovania tých, ktorý reč ovládajú lepšie, čiže sociálnym učením.⁸

Ak sme v tejto súvislosti hovorili o osvojovaní cudzej reči, tak je dôležité vedieť, že existujú v zásade dva spôsoby, ako sa to dá uskutočniť. Jedna cesta je od jazyka k reči. Druhá je opačná, od reči k jazyku. Cesta od jazyka k reči je tradičná a dnes je už na ústupe. Vedú k tomu jednak pragmatické dôvody, že ľudia sa väčšinou učia cudzie reči z praktických dôvodov, chcú sa dorozumieť. Ale na druhej strane je nezanedbateľná i skutočnosť, že okrem komunikácie tu ide aj o interkultúrne (medzikultúrne) interakcie, kedy z rozličných príčin chceme bližšie poznať, ako ľudia danej reči uvažujú, ako vnímajú seba a okolitý svet a ako si ho interpretujú. Teda to, ako konkrétne situácie a prostredie ovplyvňujú používanie rečových prostriedkov a ako konkrétna reč ovplyvňuje nazeranie na svet. Osvojovanie cudzej reči tak

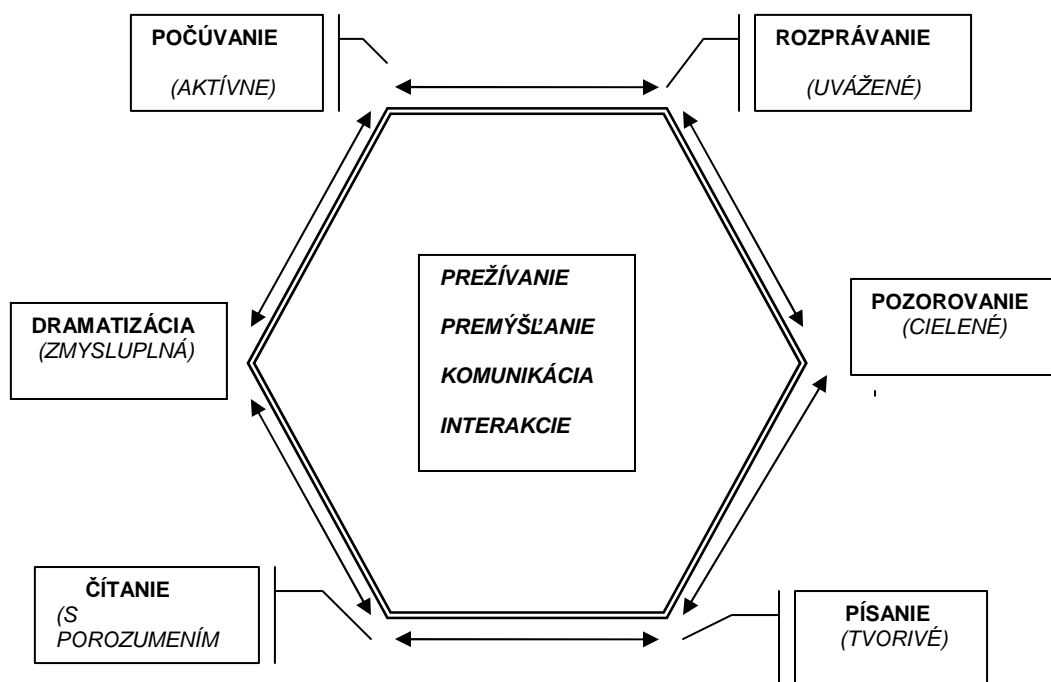
prebieha v priamej sociálnej interakcii, resp. v situáciách, ktoré takéto interakcie simulujú a tak sa akoby súbežne s osvojovaním reči vynárajú pre učiaceho sa i jazykové zákonitosti, na ktorých je daná reč vybudovaná. Cieľom je nielen osvojiť si reč či jazyk, ale prostredníctvom neho prekonávať i možné interkultúrne komunikačné bariéry, ktoré sa často vyskytujú a môžu viesť i k tragickým konfliktom. Hovoríme tomu príprava na interkultúrnú komunikáciu.

K tomu, aby boli jednotlivci dobre pripravení na interkultúrnú komunikáciu je nevyhnutné, aby chápali špecifiká svojej vlastnej kultúry, poznali odlišnosti iných kultúr, dokázali porovnávať rôzne kultúrne modely tak, aby boli oslobodení od nepodložených emocionálnych reakcií voči týmto modelom. (Emocionálnych postojov ako takých sa je zbaviť nemožné, lebo by to vlastne viedlo k tomu, že jednotlivec by necítil ukotvenie v žiadnej kultúre, bol by kultúrne vykorenený). Interkultúrna komunikácia prebieha spravidla v dvoch vrstvách. Jedna súvisí s jazykom a druhá s konvenciami a rituálmi sprevádzajúcimi sociálny styk, s komunikačnou etikou. Ak človek pozná jazyk, ale nepozná komunikačnú etiku prirodzených užívateľov tohto jazyka, nemôže nadviazať plnohodnotný interkultúrny komunikačný styk.⁹

Interkultúrna komunikácia je teda taká forma komunikácie, ktorá v plnej miere rešpektuje skutočnosť, že jazyk má socio- kultúrny kontext. Vďaka tomu potom dokážeme využívať všetky funkcie reči. Preto je dôležité vytvárať také edukačné prostredie, v ktorom sa pri osvojovaní reči uplatňuje:

- intenzívna sociálna interakcia
- prenikanie do kultúrneho kontextu prirodzených používateľov daného jazyka a prekonávanie interkultúrnych komunikačných bariér
- rozvíjanie jazykového kódu ako prostriedku objasňovania vlastných kultúrnych vzorcov v prostredí cudzej kultúry.

Spôsob, ako to dosiahnuť, je využívať integrovaný prístup k vyučovaniu jazyka. Integrovaný preto, lebo prebieha ako vzájomné prepojenie rozličných aktivít (čítanie, písanie, rozprávanie a pod.), v rámci ktorých dochádza k intenzívnej sociálnej interakcii v situáciách, keď sú žiaci podnecovaní k prirodzenej komunikácii v reči, ktorú sa učia. Na pozadí týchto aktivít potom postupne prenikajú do jazykovej štruktúry, zákonov a princípov i gramatických pravidiel. Ide tu o taký prístup, keď žiaci v procese výučby narábajú s celým komplexom jazykových kompetencií tak, že to prebieha za prítomnosti zmysluplného kontextu pri uplatňovaní čo najširšej škály funkcií jazyka.

Integrovaný prístup k vyučovaniu jazyka vychádza z predstavy, že žiaci sa učia najlepšie v prirodzených situáciách, aktívnym skúmaním sveta okolo seba. Toto skúmanie je založené na interakciách s ostatnými, pričom sa takto učia i používať jazyk, ktorý dáva ich skúsenostiam zmysel a umožňuje im komunikovať svoje poznatky. Aktívna komunikácia je mnohostranný a komplexný proces, ktorý zahŕňa počúvanie, rozprávanie, čítanie, písanie a ďalšie verbálne i neverbálne prejavy, ktoré sú navzájom prepojené, dopĺňajú sa a sú v živote rovnako dôležité. Učiť sa jazyk pri takomto prístupe znamená mať celostnú, plnohodnotnú skúsenosť a možnosť aktívneho využitia každého jeho komponentu v integrálnom prepojení s tými ostatnými v jeden celok.

Ak je vyučovanie jazyka ponímané integrovane, žiaci si v aktívnej činnosti a v prostredí sociálnych interakcií osvojujú tieto jazykové kompetencie:

- **aktívne počúvanie**

Pretože úlohy, ktoré žiaci riešia, si vyžadujú intenzívnu komunikáciu, od ktorej závisí úspech jednotlivcov i spolupracujúcej skupiny, je nevyhnutné, aby sa navzájom počúvali, teda snažili sa uvažovať a porozumieť tomu, čo druhí hovoria, čo komunikujú.

- **uvážené rozprávanie**

Pri integrovanom prístupe k vyučovaniu jazyka väčšina komunikácie neprebíha medzi učiteľom a žiakom, ale medzi žiakmi navzájom. Preto ani žiaci pri komunikácii nie sú zaťažení hľadaním odpovedí, ktoré uspokojia učiteľa, ale hľadajú také odpovede, ktoré sú riešením nastolených problémov, ktoré na vyučovaní riešia. Takto sa učia zvažovať komunikačnú hodnotu slov i neverbálnych prejavov.

- **cielené pozorovanie**

Plnohodnotná funkcia reči sa môže uplatniť iba za podmienok, že komunikujúci majú možnosť pozorovať a vnímať i okolnosti, za ktorých komunikácia prebieha, čo pomáha každému z nich lepšie porozumieť komunikovaným obsahom.

- **čítanie s porozumením**

Čítanie textov je dôležitým zdrojom informácií a východiskom pre konkrétnu činnosť človeka. Fonetická správnosť pri čítaní textov v cudzom jazyku je síce dôležitá, ale nesmie potlačiť zmysel čítania – porozumenie obsahu.

- **tvorivé písanie**

Rovnako ako čítanie, i písanie má svoju jazykovú funkciu, hoci žiaci v školách to vnímajú veľmi často len ako prostriedok nácviku gramatických pravidiel. Je preto dôležité, aby sme im poskytli možnosť voľného a tvorivého písania, kde primárnym cieľom je komunikácia vlastných myšlienok a spontánna radosť z tvorby.

- **zmysluplná dramatizácia**

Zmysluplný kontext je dôležitým predpokladom aktívneho učenia. Znamená to obsahy a situácie, ktoré sú blízke žiakovmu vnímaniu sveta, jeho záujmom a zážitkom. Ich dramatizácia na vyučovaní umožňuje prepájanie školského vyučovania so skutočnými životnými situáciami.

Vďaka takto ponímanému vyučovaniu cudzieho jazyka dosiahneme to, že v sa učenie stane autentickým v kontexte, ktorý má pre žiakov zmysel a je založený na ich vlastných skúsenostiach a aktivitách. Táto skutočnosť je veľmi dobrým katalizátorom záujmu a vnútornej motivácie žiakov pre prácu, čo umožňuje dosiahnutie cieľa, ktorým je komplexný rozvoj jazykových kompetencií ako predpoklad úspešnej interkultúrnej komunikácie.

Integrovaný prístup k vyučovaniu jazyka je zároveň i predpokladom, aby sme odbúrali tie bariéry, ktoré veľmi často pôsobia v rozvoji osobnosti žiaka v protiklade s jeho záujmami. Ide hlavne o, niekedy až prehnanú, orientáciu na chybu, čo bráni plnohodnotnému rozvoju zmysluplných učebných činností. Strach z chyby je často posilňovaný orientáciou na dosiahnutie odmeny (dobrej známky), čo má za následok ubíjanie vnútornej motivácie žiaka, ktorá pramení nie z túžby po odmene, ale zo spontánnej radosti, ktorú môže zažiť pri riešení zaujímavých úloh a problémov. Nedosiahnuť odmenu potom znamená mať pocit zlyhania. Tento pocit vyvoláva obavu, ktorá utlmuje žiakovu aktivitu a spontánnosť, čo nevedie k rozvíjaniu jeho jazykového kódu. Tieto bariéry je možné odbúrať zmenou nášho prístupu k procesu výučby tak, aby sme nie utlmovali, ale posilňovali pozitívne sebaapóatie žiaka ako nevyhnutného predpokladu stať sa plnohodnotným a aktívnym činiteľom interkultúrnej komunikácie a multikultúrnej spoločnosti.

UČENIE AKO INTERKULTÚRNA KOMUNIKÁCIA V TRIEDE

Výučba slovenčiny v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín na Slovensku má z hľadiska jej funkcie a postavenia v spoločnosti iný charakter, ako vyučovanie akéhokoľvek iného cudzieho jazyka (napr. angličtiny). Je to dané hlavne tým, že slovenčina je nejakým spôsobom vždy prítomná i v kultúre príslušníkov národnostných menšín. Toto odlišuje Maďara z Dunajskej Stredy od Maďara z Győru, Nemca z Medzeva od Nemca z Drážďan a podobne. Práve preto môžeme vyučovanie jazyka slovenského v uvedených školách vlastne považovať i za jeden z aspektov nazerania na vlastnú kultúru, v mnohom ovplyvňovanú skutočnosťou, že sa rozvíja v rámci širších slovenských geografických, spoločenských, hospodárskych, politických i kultúrnych pomerov. Na druhej strane je tu i skutočnosť, že kultúry národnostných menšín sú prítomné v slovenskej kultúre, a preto nazeranie na kultúru národnostných menšín zo slovenskej strany je tiež vlastne nazeranie na jeden z aspektov vlastnej kultúry (myslíme kultúru v tom najširšom zmysle). Práve preto možno vyučovanie slovenčiny v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín považovať za typický prejav toho, čo sme nazvali interkultúrnou komunikáciou. To je aj dôvod, prečo by jej vyučovanie malo prekračovať rámec bežnej výučby cudzích jazykov a malo by sa uskutočňovať na úrovni integrovaného prístupu, ako rozvíjanie komplexnej jazykovej spôsobilosti, ktorá umožňuje jednotlivcovi integrovať sa do majoritnej spoločnosti ako jej plnohodnotná súčasť aj so svojimi kultúrnymi špecifikami. Slovenčina sa stáva tou „spoločnou rečou“, ktorá tvorí komunikačný tmel multikultúrnej spoločnosti Slovenska.

Čo komplikuje problém výučby slovenčiny v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín je skutočnosť, že každá z týchto menšín má v našej spoločnosti iné postavenie, ktoré vyplýva z jej početnosti, územného rozmiestnenia, historických skúseností spolunažívania s majoritou, jazykovými odlišnosťami i charakterom ich vlastnej kultúry. Kým napríklad medzi slovenčinou a maďarčinou neexistuje takmer žiadna jazyková príbuznosť, z hľadiska sociálneho statusu nie je medzi Slovákami a Maďarmi na Slovensku žiaden podstatný rozdiel. Inak sa javí situácia u Rusínov a Ukrajincov, kde ich jazyková príbuznosť so slovenčinou znamená aj značnú integráciu do majoritnej spoločnosti. Nemecká menšina je veľmi málo početná a v dôsledku historických peripetií druhej polovice 20. storočia je v oblasti ovládania slovenčiny dobre vybavená. Najkomplikovanejšia je situácia Rómov, ktorí tvoria pomerne početnú menšinu, ktorá je však od majoritnej spoločnosti (vrátane ostatných národnostných menšín) kultúrne, sociálne i ekonomicky značne diferencovaná. Rómovia nemajú školy, kde by bola vyučovacím jazykom rómčina. Preto sú rómski žiaci v situácii, keď sa slovenčinu učia akoby to bola ich materinská reč. Prípadne sú v situácii, že navštevujú školu s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny. Tu si potom osvojujú vyučovací jazyk ako materinský a slovenčinu ako jazyk cudzí. Z uvedeného dôvodu vyplýva, že ani nie je možné vytvoriť jednotnú metodiku vyučovania slovenčiny na takýchto školách, pretože každá z nich má svoje osobitosti. Bez ohľadu na to, aké jednotlivé špecifiká sú, je však potrebné uplatňovať taký pedagogický prístup, ktorý :

- zohľadňuje sociálne, kultúrne a individuálne osobitosti žiakov
- chápe vyučovanie slovenčiny ako prostriedok vlastného sebarozvoja žiaka ako osobnosti i ako príslušníka národnostnej menšiny
- akceptuje potrebu interkultúrnej komunikácie ako základného predpokladu života v multikultúrnej spoločnosti.

Úlohou prezentovaného metodického materiálu je poskytnúť učiteľom slovenčiny, ktorí vyučujú žiakov s odlišnou materinskou rečou (teda škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín a škôl s vyučovacím jazykom slovenským, ktoré navštevujú rómski žiaci), metodické inšpirácie na obohatenie výučby o činnosti a aktivity, ktoré aplikáciou pedagogických princípov orientovaných na žiaka napĺňajú horeuvedené ciele. Jeho cieľom nie je vytvoriť novú metodiku vyučovania slovenského jazyka, ale ukázať, ako sa vyučovacie hodiny slovenčiny dajú využiť ako prostriedok na výchovu k tolerancii, ochote poznávať to, čo je iné, nové, a na základe toho si vytvárať svoj názor, postoj a vzťah. Ak sa tak deje v školách s vyučovacím jazykom, resp. s účasťou žiakov príslušníkov národnostných menšín, tak je to aj výchova k tomu, ako si svojím správaním a postojmi asertívne presadiť svoje menšinové záujmy v triede a neskôr aj v reálnom živote. Jazyk je jedným z dôležitých prostriedkov na dosiahnutie uvedených cieľov.

Uvádzané metodické postupy, učebné úlohy a činnosti sú zostavené tak, že počítajú s aktívnou a tvorivou pedagogickou účasťou učiteľa, ktorý na ich základe dokáže plánovať a pripraviť vyučovanie slovenčiny tak, ako to vyhovuje potrebám jeho konkrétnych žiakov. Aktivity a činnosti nie sú zámerne orientované na uvedenie ani precvičovanie konkrétneho učiva (gramatika, syntax, lexika a pod.). Ich cieľom je, aby v zmysle integrovaného prístupu k vyučovaniu slovenčiny umožňovali interkultúrnú komunikáciu a tým prispeli k zvýšeniu tolerance voči menšinám v našej spoločnosti. Čo však majú všetky aktivity spoločné je, že sú založené na jazykových a komunikačných aktivitách, ktoré v pozitívnej učebnej klíme a v bohatých sociálnych interakciách prispievajú k osvojovaniu slovenského jazyka prirodzenou cestou a prispievajú k rozvíjaniu jazykového kódu žiakov.

Aktivity a činnosti sú uvádzané ako určitý názor možných metodických postupov. Predpokladáme, že ich budete využívať nielen v tej podobe, ako sú uvedené. V závislosti od materinského jazyka žiakov, od úrovne zvládnutia slovenčiny, i v závislosti od konkrétnych cieľov vyučovania, ich môžete zaraďovať celé, resp. ich jednotlivé časti, ako učebné úlohy v kontexte s aktuálne preberaným učivom. Predstavujú akýsi rám, do ktorého vy zasadíte svoj vlastný obraz. Aktivity sú uvádzané v podobe, ktorá predpokladá dobrú úroveň zvládnutia slovenčiny. To neznamená, že so skupinami žiakov, ktorí ešte nemajú dostatočné znalosti slovenčiny ich nie je možné uplatňovať. V takomto prípade však predpokladáme, že ich budete kombinovať s používaním materinskej reči, resp. že budete voliť ich zjednodušené varianty.

Celá metodická časť je koncipovaná tak, že medzi jednotlivými jej časťami sú isté logické súvislosti. Vy ich však môžete používať ľubovoľne a samotné aktivity môžete obmieňať, obohacovať a dávať do iných kontextov s prihliadnutím na národnostné, vekové, sociálne a regionálne osobitosti. Aktivity sú svojím charakterom vhodné pre všetky vekové kategórie žiakov, ale v podobe, ako ich uvádzame, sú vhodné hlavne pre žiakov 4. až 7. ročníka základnej školy.

VYTVÁRANIE POZITÍVNEJ UČEBNEJ KLÍMY V TRIEDE

Vytváranie pozitívnej učebnej klímy v triede znamená vyučovať k pozitívnym hodnotám, k podpore autonómnosti a samostatného myslenia žiaka, a nie k bezbrehej poslušnosti. Zaraďovaním aktivít vedieme svojich žiakov k tomu, že majú možnosť voľby a výberu rôznych rozhodnutí. To má za následok väčšiu motiváciu a pripravenosť na prácu. Motivácia, rovnako ako školská úspešnosť, však vzrastá iba vtedy, ak je žiak kontrolovaný. Preto sa nemôžeme zbaviť svojej pedagogickej zodpovednosti za rozvoj osobnosti žiaka. V konečnom dôsledku my sme tí, ktorí rozhodujú, kde sú mantinely, v rámci ktorých sa žiaci môžu slobodne ale zodpovedne pohybovať.

Podstatnou črtou vytvárania pozitívnej klímy sú dve skutočnosti. Prvá je tá, že komunikácia v triede je vedená vždy v pozitívnom duchu. Druhou skutočnosťou je partnerský vzťah učiteľa a žiakov. Partnerstvo neznamená, že prenechávame zodpovednosť za svojich žiakov iba na nich samých. Partnerstvo znamená, že v triede sa spoločne pracuje a spolunažíva na základe pravidiel, ktoré sú záväzné rovnako pre žiakov, ako aj pre nás. Základným pravidlom je takzvané zlaté pravidlo:

- **Rob iným len to, čo chceš, aby aj oni robili tebe.**

Prečo je pozitívna klíma dôležitá? Iba v takej sociálnej a emocionálnej klíme, kde sa žiak necíti ohrozovaný, podceňovaný a v nerovnoprávnom postavení (vo vzťahu k spolužiakom), sa môže prejavovať ako slobodná, autentická osobnosť, s pocitom že je dôležitá pre ostatných a ostatní sú dôležití pre ňu. Takáto atmosféra je nevyhnutná i preto, aby žiak nachádzal spontánnu radosť v činnosti učenia sa a tým si vytvára pozitívny vzťah k tomu, čo sa učí. Jednoducho povedané, ak chceme, aby žiaci mali pozitívny vzťah k učeniu sa slovenského jazyka, musíme im k tomu vytvoriť také prostredie a situácie, ktoré prostredníctvom prebiehajúcich činností evokujú u žiakov pozitívne zážitky.

Aktivity v kruhu

Táto činnosť je vhodná hlavne na emocionálne a myšlienkové naladenie žiakov na obsah vyučovania. Preto je najvhodnejšie zaraďovať ju do úvodnej časti hodiny.

Žiaci sa posadia do kruhu tak, aby každý videl každého. Kruh je dôležitý, lebo žiaci majú v ňom pocit rovnocenného postavenia, umožňuje otvorenú komunikáciu tvárou v tvár a aktívne počúvanie. Aktivity v kruhu môžu mať rôzny priebeh a obsah, ich primárnou funkciou je:

- navodenie emocionálneho tepla
- vytvoriť atmosféru spolupatričnosti
- umožniť otvorenú komunikáciu
- vytvoriť predpoklady na odbúranie komunikačných zábran u žiakov.

Aktivity v kruhu spravidla netrvajú dlhšie ako niekoľko minút. Ak však chceme, aby žiaci prekonalí počiatočné obavy z komunikácie (resp. komunikácie v cudzom jazyku), mali by sme dbať na jednu dôležitú zásadu – žiak má právo nezapojiť sa (je prítomný v kruhu, ale nezúčastňuje sa aktivít). Ak sa nám podarí navodiť tú správnu atmosféru, tak u žiakov by sa táto počiatočná obava mala v priebehu niekoľkých aktivít (vyučovacích hodín) prekonať. Pamätajme si, že ak ich budeme nútiť, tým len prehlbujeme zábrany, ktoré v tomto smere majú. Na druhej strane je dôležité, aby sme spoločne hneď na začiatku prvej aktivity prijali pravidlo, že nikoho nebudeme kritizovať, nikomu sa nebudeme vysmievat'. Jednou

z podmienok rešpektovania tohoto pravidla je, aby sme do kruhu vždy pripravovali také otázky a úlohy, ktoré sú otvorené. Sú to otázky na ktoré neočakávame „správne“ odpovede a riešenia, ale ktoré žiakom umožňujú bez obáv vyjadrovať svoje postoje, názory, predpoklady, pocity a návrhy. Na tento účel sa vynikajúco hodia rôzne hry, hádanky a voľná diskusia.

Tajomný predmet

Ukryte do papierového vrečka predmet, ktorý nejako súvisí s obsahom aktuálne preberaného učiva (nie je to nevyhnutná podmienka, môže to byť ľubovoľný zaujímavý predmet). Úlohou žiakov je podávať si postupne vrečko v kruhu. Každý žiak, keď má vrečko v ruke, ohmatáva v ňom ukrytý predmet a nahlas opisuje to, čo svojím hmatom cíti. Nesmie ale nahlas pomenovať predmet. Keď si vytvorí o predmete svoju predstavu, podáva vrečko ďalej. Je dôležité, aby ste každého jedného žiaka podnecovali k hlasnému opisovaniu toho, čo hmatom pociťuje a prípadne aby potvrdzoval, alebo vyvracal predchádzajúce slovné komentáre. Keď vrečko prejde celým kruhom, žiaci skúsia hádať, čo v ňom je. Každý, kto vysloví svoj predpoklad, ho musí zdôvodniť.

Na záver pomenujte ukrytý predmet bez toho, aby ste ho ukázali. Žiaci diskutujú, čo ich pri ohmatávaní vrečka mohlo pomýliť, ktoré tvary predmetu sú charakteristické, na čo sa predmet používa, prípadne na čo iné, než je jeho bežné použitie, by ho mohli ešte využiť. Potom predmet ukážte.

Aktivita sa môže doplniť o ďalšiu činnosť. Žiaci si sadnú do lavíc a každý má za úlohu (rôzne variácie úloh):

1. Nakresli na hárok papiera predmet a opíš jeho tvar a možnosti využitia.
2. Na hárok papiera napíš zoznam slov, ktoré nejako súvisia s daným predmetom.
3. Prečítajte si so susedom navzájom svoj zoznam a spoločne vytvorte napr. 5 viet o tomto predmete tak, aby ste použili čo najviac slov z vášho zoznamu. (Úloha môže byť doplnená následne o jazykový rozbor a pod.).
4. Napíš, čo by sa mohlo stať, keby sme tento predmet nepoznali, nemali ho, nebol vynájdený ...

Rozprávanie v kruhu môže mať rôzne variácie:

1. Dvaja- traja žiaci pri každom rozhovore v kruhu predstavia nejaký zaujímavý
2. predmet, ktorý sa viaže k ich domovu, rodine, zaujímavému zážitku a podobne.
3. Obdobne to môže byť fotografia z rodinnej slávnosti, rodinného výletu a pod. Možno to využiť ako emocionálne a myšlienkové naladenie na učenie sa príbuzenským vzťahom).

V triedach, kde žiaci neovládajú slovenčinu na dobrej úrovni, prípadne v nižších ročníkoch, kde sa vyučovanie slovenčiny ešte len začína (hlavne na školách s vyučovacím jazykom maďarským) môže tejto aktivite predchádzať učebná činnosť, ktorej cieľom je rozširovanie slovnej zásoby (podstatné a prídavné mená). Na základe danej slovnej zásoby potom voľte aj konkrétny predmet. Inštrukciu uveďte v slovenčine, ale následne si v materinskej reči žiakov overte, či inštrukciu správne pochopili.

Reťaz slov

Žiaci sedia v kruhu. Vy alebo určený (vylosovaný) žiak povie akékoľvek slovo, ktoré vás, či jeho napadne, prípadne ktoré má vzťah k obsahu učiva toho dňa. (Iný variant predstavuje situácia, keď vy povieť tému a náhodne vybraný žiak v kruhu povie slovo týkajúce sa tejto témy). Od vás, či určeného žiaka potom postupuje hra dokola tak, že vedľajší žiak musí povedať nejakú slovnú asociáciu na predchádzajúce slovo, ktorú potom zdôvodní.

Napríklad:

1. *Hovorím, kamarát.*
2. *Jano hovorí kamarát. Ja hovorím radosť, lebo keď som spolu s kamarátom, mám z toho radosť.*
3. *Ivan hovorí radosť. Ja hovorím hra, lebo keď sa s kamarátkami hráme, tak máme z toho radosť.*
4. *Janka hovorí hra. Ja hovorím počítač, lebo najčastejšie sa hrám na počítači.*

Takto postupuje hra až kým sa nevráti k prvému. Ten musí zopakovať svoje slovo ako asociáciu na to, čo bolo povedané posledným žiakom. (*Andrea povedala psík. Ja hovorím radosť, lebo sa teším , že aj mne kúpia naši psa.*

Aj táto aktivita má rôzne varianty, ktoré si môžete prispôsobiť veku a osobitostiam svojich žiakov. Inak budú postupovať učitelia, ktorí vyučujú slovenčinu ako cudzí jazyk, inak tí, ktorí učia v triedach, kde sa slovenčina vyučuje ako jazyk materinský.

Aktivita môže prebiehať napríklad aj tak, že ste „dirigent“. Začiatok je rovnaký, ale s tým rozdielom, že nasledujúci žiak vytvára nie slovnú asociáciu, ale dopĺňa slovo tak, aby z toho vznikla zmysluplná veta. Keďže priemerný počet žiakov v triede je 25, vznikali by neúmerne dlhé vety, preto dirigent vždy určí, kedy je bodka a nasledujúci žiak začína novú vetu. (Ak sú to starší žiaci, môžeme trvať na tom, aby každý zopakoval aj tie vety, ktoré už boli povedané, a tak sa vlastne vytvorí jeden súvislý „príbeh“).

Iný variant tejto aktivity môže byť naladením na prácu v skupinách. Pripravte si dopredu jeden hárok papiera, ktorý zložte ako harmoniku na toľko dielov, koľko je v triede žiakov. Pri tejto aktivite nie je nevyhnutné, aby žiaci sedeli v kruhu, môžu sedieť na mieste. Hárok papiera koluje po triede, pričom každý žiak napíše na svoj dielik jedno slovo, asociáciu na slovo predchádzajúce. Zároveň prekladajú hárok tak, aby bolo vidieť iba to predchádzajúce slovo. Keď papier prejde celou triedou, pripevnite ho kúskom lepiacej pásky na tabuľu. Rozdeľte žiakov do 3- 4 členných skupín. Úlohou skupín bude vytvoriť určený počet viet za určený časový limit tak, že musia použiť všetky slová napísané na papieri. Ak sú žiaci starší, môžu to byť vety na určenú tému. Na záver skupiny prečítajú svoje vety a navzájom si porovnávajú, v čom je ich obsah podobný, rozdielny. Môžu si urobiť štatistiku, ktorá skupina koľko slovných druhov použila, resp. koľko použila určených slovných druhov, napr. slovies, prídavných mien a pod.

Ďalšia možnosť je, keď si vždy dve skupiny vymenia navzájom práce a vyznačia si pravopisné chyby, ktoré tam našli. Potom si práce vrátia späť a skupina si vo svojej práci musí chyby opraviť. Prípadne môže robiť vyhodnotenie, aké tam mali chyby a ako to malo byť správne. V tomto prípade však dbajte na to, aby medzi skupinami nedošlo k rivalite (nevyhodnocujte počet chýb), resp. aby sa navzájom nevysmievali. Dá sa tomu predísť tak, že v každej skupine bude určený jeden „vyslanec“, ktorý môže požiadať spolužiakov z inej skupiny, aby im poradili, ako sa majú chyby správne opraviť. Tým sa možná rivalita zmení na spoluprácu.

Diskusia v kruhu

Cieľom tejto aktivity je viesť žiakov k otvorenej komunikácii a voľnému vyjadrovaniu myšlienok v slovenskom jazyku. Samotná aktivita je organizačne veľmi nenáročná. Vy, alebo poverený žiak (dôležitá je zásada, že možnosť musia dostať všetci žiaci, ktorí prejavia záujem) položíte otázku a ostatní na ňu odpovedajú. Čo je dôležité, je charakter otázky. Usilujte sa o to, aby to boli otázky otvorené, smerujúce k vyjadrovaniu pocitov, postojov, názorov a skúseností žiakov. Nikdy nie otázky, na ktoré očakávate konkrétnu odpoveď (napr.: „Koľko má slovenčina pádov?“). Aktivita prebieha tak, že vy alebo určený žiak položí otázku a ostatní na ňu do radu odpovedajú. Každý má právo nezúčastniť sa. Táto aktivita je vhodná hlavne na posilnenie sebadôvery pri používaní slovenského jazyka. Nikto nie je hodnotený, nikto sa nemusí obávať urobiť chybu. Opravujte žiakov len v prípade, ak ich vyjadrenia budú obsahovo nezrozumiteľné, inak im nechajte určitú „rečovú“ voľnosť, aby sa nebáli hovoriť po slovensky.

Ako názorný príklad uvádzame zoznam možných otázok do diskusie v kruhu.

Otázky a nedokončené vety podnecujúce diskusiu v kruhu:

Akú najlepšiu knihu si v živote čítal?

Podľa čoho si vyberáš priateľov?

Čím sa riadiš vo svojom živote?

Čím môže jeden človek druhému ublížiť? Prečo?

Čo je to hrdinstvo?

Čím sa ľudia od seba odlišujú? Čím sa odlišujú žiaci triedy?

Prečo nie sme rovnakí?

Podľa čoho poznáš dobrého človeka?

Ako by sa mohli cudzí ľudia dozvedieť, že ty si dobrý človek?

Ako sa žije v iných krajinách?

Prečo nie sme rovnako oblečení?

Prečo nehovoria všetci ľudia rovnakou rečou?

Prečo chcú ľudia letieť do vesmíru?

Prečo sa ľudia pokúšajú liezť na vrcholy vysokých hôr?

Čo to znamená, žiť v neslobode?

Čo to znamená, byť slobodný?

Ako by sme mohli pomôcť ľuďom, ktorí ? (majú smútok, prišli o majetok, nemajú priateľov, sú cudzí,)

Prečo si ľudia chovajú domácich miláčikov?

Ktoré relácie v TV nemôžeš pozerat'? Prečo?

Treba vždy vyhovieť priateľom?

Bez koho by som nemohol šťastne žiť?

Bez čoho by som nemohol šťastne žiť?

Čo je to šťastie?

Čo je to nešťastie?

Cítim sa šťastný, keď...

Som smutný, keď...

Nahnevám sa, keď...

Cítim sa strašne, keď...

Najväčšia vec na svete je...

Som väčší/ menší ako...

Moja najobľúbenejšia hračka je...
Moje najobľúbenejšie domáce zvieratko je...
Moje najobľúbenejšie jedlo je...
Môj najobľúbenejší televízny program je...
Moja najobľúbenejšia pieseň je...
Môj najobľúbenejší príbeh je...
Moja najobľúbenejšia farba je...
Moje najobľúbenejšie počasie je...
Keď prší / svieti slnko/ fúka vietor/ je hmla/ sneží ... , tak mám pocit...
Keď si predstavím modrú (červenú, zelenú, žltú, hnedú...) farbu, tak myslím na...
Dnes sa cítim (na červeno, modro, zeleno, čierno ...), lebo ...
Keby som bol zvieraťom, bol by som...
Prvá vec, ktorú sa chcem dozvedieť, keď vyrastiem, je...
Rád (a) by som povedal svojmu najlepšiemu priateľovi (ke) že...
V našej triede by bolo lepšie, keby...
Keby som mal zbytočných 500 Sk, tak...
Najšťastnejší deň môjho života bol...
Verím že ...
Keby som mal znovu päť, desať rokov tak...
Keď som sám doma, tak ...
Najhoršie dni sú, keď ...
Na najlepšieho priateľa sa môžem spoľahnúť v ...
Najlepší som v ...
Som výnimočný v tom, že...
Ľudia mi najviac ubližujú, keď...
Rozčúlím sa, keď ...
Skutočne sa teším (by som sa tešil) že som žiakom tejto triedy vtedy, keď...
Najviac sa bojím...
Veci, ktoré ma najviacej bavia, sú...
Najlepšie sa cítim s človekom, ktorý ...
V škole sa mi najviac darí vtedy, keď ...
Keď cítim, že niekto mi nerozumie, tak...
Keď ma niekto sklame, tak...
Ťažko sa mi hovorí o ...
Ľudia, ktorí ma dobre poznajú, si o mne myslia, že ...
Moji učitelia si o mne myslia, že...
Najviac sa potrebujem zlepšiť v...
Najviac ma zaujíma...
Najhoršie sa cítim vtedy, keď...
Najšťastnejší som vtedy, keď...
Dôverujem tým, ktorí ...
Najlepšie sa cítim, keď ostatní ...
Moje tajné pranie je...
Ak raz budem otcom / matkou...
Moje deti nebudú musieť...
Moje deti budú musieť...
Raz urobím...
Niektorí ľudia stále chcú...
Keď vyrastiem, chcel by som...
Keď sa niečoho / niekoho bojím, tak...

Otázky a nedokončené vety sú rôzne náročné obsahovo, lexikálne, štylisticky i syntakticky. Vyberte si tie, ktoré sa vám hodia a postupne ich striedajte, napr. jeden alebo dva týždne na začiatku každej hodiny jazyka slovenského. Prípadne sa nimi nechajte iba inšpirovať a vytvorte si svoj vlastný zoznam, alebo nechajte na svojich žiakov, čo by sa ostatných chceli opýtať.

ROZVÍJANIE POZITÍVNEHO SEBAOBRAZU

Život v otvorenej multikultúrnej spoločnosti, kde sa navzájom stretajú a ovplyvňujú rozmanité sociálne, kultúrne, jazykové a etnické skupiny, si vyžaduje značnú toleranciu od každého jej člena. Základom tolerancie je úcta k iným, ktorá vyviera z úcty k sebe, z pozitívneho sebaobrazu. Človek plný komplexov stojaci na pokraji spoločenského záujmu, bez pozitívnych zážitkov z interakcie s inými ľuďmi bude pravdepodobne iba veľmi ťažko tolerovať a chápať spoločenskú rozmanitosť. Hlavne, ak si v nej sám nedokáže nájsť svoje miesto a asertívne sa presadiť v spleti individuálnych a skupinových záujmov. Budovanie pozitívneho sebaobrazu každého žiaka by preto malo byť súčasťou učebných osnov všetkých predmetov, zvlášť tých, ktorých obsah priamo smeruje k rozvíjaniu sociálnych interakcií. Vyučovanie slovenského jazyka k takýmto predmetom rozhodne patrí.

Akrostich

Slovo akrostich/ akrostichon je gréckeho pôvodu a používalo sa na označovanie poetických veršov, v ktorých prvé alebo posledné písmená tvoria slovo alebo vetu. Učiteľ môže rôzne varianty tejto techniky využiť k aktivitám, ktorých cieľom je podnecovať pozitívnu sebaidentifikáciu a sebaobraz žiakov. Jednotlivé postupy je možné vzájomne prepájať, alebo môžu nadväzovať na iné aktivity.

Aktivita začína skupinovú prácu. Vytvorte v triede 3- 4 členné skupiny, každá má veľký hárok papiera (min. A3). Na tento hárok zapisujú slová, ktoré označujú pozitívne ľudské vlastnosti. Každá skupina má k dispozícii Krátky slovník slovenského jazyka alebo Pravidlá slovenského prvopisu, ktorými si môžu pri tvorbe slov pomáhať. Po uplynutí stanoveného času (cca. 10 – 15 min.) sa hárkym umiestnia na prístupnom mieste (môžu ich pripevniť lepiacou páskou na stenu alebo na nástenku). Jednotlivé skupiny môžu i prezentovať výsledky svojej práce s komentárom, napr. ktoré vlastnosti si najviac cenia, ktorá vlastnosť sa podľa nich najčastejšie objavuje u ich spolužiakov ...

Ďalšou z možností je, že žiaci po zostavení zoznamu slov pokračujú ďalej a zoradujú ich podľa abecedy.

Potom si každý žiak pripraví veľký hárok papiera, prípadne výkres. Sem si na ľavý okraj napíše svoju meno tak, že použije iba veľké písmená a napíše ho do stĺpca, napr.:

J
O
Ž
K
O

Potom pomocou zoznamov slov, ktoré si vytvorili (môžu využívať zoznamy všetkých skupín) ku každému písmenu do riadku napíše jednu svoju pozitívnu vlastnosť tak, že dané slovo začne písmenom mena, ktoré je v konkrétnom riadku, napr.:

Jasavý
Organizátor
Živý
Kamarátsky
Ochotný

Hárok žiaci môžu na výtvarnej výchove výtvarne dotvoriť a potom ho vystaviť v triede.

Ak sa žiaci so slovenčinou ešte len zoznamujú, môžu akrostich vytvoriť vo svojej materinskej reči a potom slová následne prekladať do slovenčiny. Súčasťou takejto aktivity môže byť i preklad svojho mene do slovenčiny. Napríklad László – Ladislav.

Iný postup je, že každé písmeno svojho mena napíšu žiaci na samostatný hárok papiera (výkres), ilustrujú a nakoniec jednotlivé hárky spoja do knihy alebo zlepia do tvaru leporela (táto aktivita je vhodná hlavne pre žiakov mladšieho veku).

Na konci aktivity dostane každý žiak možnosť, aby prezentoval svoj akrostich. Prezentácia znamená, že vystúpi pred triedou, povie, čo napísal, ukáže, ako to výtvarne stvárnil a pripne svoju prácu na určené miesto. Dbajte na to, aby boli pripnuté práce všetkých žiakov, nie iba tých, ktorých práce zodpovedajú vašim predstavám. Tento fakt je veľmi dôležitý na posilnenie pozitívneho sebaobrazu žiakov. V prípade, že žiak má v práci závažné chyby, citlivo ho upozorníte a dajte časový priestor všetkým žiakom, aby svoje prípadné chyby opravili. Veďte ich k tomu, aby boli vytrvalí a na nástenku vyložili iba také práce, ktoré svojou kvalitou zodpovedajú ich osobnému maximu. Dávajte pozor na to, aby žiaci proces opravy chýb nepovažovali za trest, ale za prirodzený spôsob, ako sa niečo učiť a naučiť.

Ďalší variant tejto aktivity má podobný postup ako už opísaný. Rozdiel je v tom, že žiaci vytvárajú akrostich na niekoho druhého v triede. Výber sa uskutočňuje náhodne (losovaním), aby sme sa vyhli situácii, že niektorí žiaci si nebudú vedieť nájsť partnera. Tu je dôležité, aby bola v triede navodená pozitívna atmosféra a aby žiaci boli ochotní hľadať pozitívne vlastnosti každého spolužiaka v triede. Na konci aktivity žiaci verejne prezentujú svoje práce. Podstatnou výchovnou črtou tejto aktivity je to, že žiaci „musia“ hľadať pozitívne vlastnosti svojich spolužiakov. Hlavne u tých žiakov, ktorí sú na periférii záujmu v triede, to môže vyvolať veľmi pozitívne reakcie.

Uvedenými aktivitami sa žiaci naučia techniku tvorby akrostichu. Túto techniku potom môžete využiť kedykoľvek v priebehu vyučovania. Oživí to vyučovaciu hodinu, zaktivizuje žiakov a umožní hlbší prienik do štruktúr jazyka.

Ako príklad možno uviesť prácu s textom. Ak sa chystáte na hodine jazyka slovenského čítať nejaký nový text, ktorý obsahuje nové neznáme alebo málo známe slová či pojmy, na ich objasnenie môžete využiť práve akrostich. Najprv preložíte daný pojem či slovo do materinskej reči žiakov a potom následne pomocou techniky akrostichu si overíte, či žiaci pojmu, slovu správne porozumeli. Žiaci môžu pracovať samostatne alebo vo dvojici (nikdy nie viac žiakov, niekto by sa iba vlezol) a pomocou slovníka tvoria akrostichy na dané slová a pojmy.

Ja som⁹

Byť empatický, tolerantný a porozumieť iným ľuďom znamená v prvom rade dokázať porozumieť sám sebe. Intolerancia voči iným vyviera často z toho, že niekto nemá rešpekt sám voči sebe. Existuje množstvo spôsobov, ako poznať lepšie sám seba, ako si uvedomiť svoj vlastný sebaobraz. Jednou z možností je i uvedomenie si seba a svojich ľudských hodnôt prostredníctvom jazyka, konkrétne prostredníctvom jazyka poézie.

Prečítajme na úvod preklad básne americkej autorky Eloise Greenfieldovej: Keď som sama sebou.

KEĎ SOM SAMA SEBOU

Eloise Greenfieldová

Keď som sama sebou
A zavriem oči
Som dvojča
Som jamka na brade
Som izba plná hračiek
Som piskľavý krik
Som chrámový song
Som Gong.
Som červenajúci sa list
Som krajec tmavého chleba
Som čokoľvek, čím chcem byť.
A keď otvorím oči
To čím chcem byť
Som ja – chcem byť sama sebou.

Na príklade tejto básne môžeme žiakom objasniť, čo sú to básnické vyjadrovacie prostriedky, básnické obrazy. Je vhodné, ak je báseň napísaná veľkými písmenami na tabuli, aby ju všetci dobre videli. Pokúsme sa v spoločnej diskusii nájsť vysvetlenie, čo autorka myslela, keď použila niektoré obrazy a prirovnania. Napríklad jamka na brade môže vyjadrovať to, že autorka básne je usmievavá. Izba plná hračiek môže znamenať, že je plná hravých nápadov. Krajec tmavého chleba môže znamenať dobrotu, ale aj narážku na to, že autorka je černoška, a podobne. Žiaci môžu hľadať vlastné interpretácie toho, čo čítali. V ďalšej časti môžu sami vymýšľať rôzne básnické obrazy vyjadrujúce charakterové črty, fyzické rysy a povahové vlastnosti ľudí. Môžu to robiť formou hádaniek. Napríklad: „Som žblnkotavý potok.“ Ostatní žiaci sa pokúsia uhádnuť, čo si autor pod tým predstavoval. Jednotlivé výroky žiakov môžeme zapisovať na tabuľu.

Ak sa vám báseň javí ako príliš náročná, môžete vybrať jednoduchý opis osoby z nejakého literárneho textu (prípadne i v materinskej reči žiakov – následne preložia do slovenčiny).

V ďalšej fáze môže každý vytvoriť svoju vlastnú báseň o sebe, inšpirovanú Greenfieldovej básňou. Ak učíme mladších žiakov, prípadne žiakov, ktorým by takáto tvorba v slovenčine robila problémy, môžeme im pomôcť jednoduchým pracovným listom (PL 1).

JA SOM

Autor: (žiak napíše svoje meno a priezvisko)

Som silný (á) ako (požije prirovnanie s nejakým zvieratkom alebo vecou)

A nežný (á) ako (prirovnanie s kvetom rastlinou, prírodnou scenériou...).

Som spoľahlivý (á) ako (prirovnanie k stroju, prístroju, veci...)

A mám obrazotvornosť ako (prirovnanie k nejakému povolaniu, človeku).

Som štedrý (á) ako (prírodný úkaz, rozprávková alebo fantazijná bytosť)

A odvážny (a) ako (zvieru).

Som ako (voľná asociácia)

keď som (stav, ku ktorému sa predchádzajúca asociácia hodí).

Som (každý nájde pre seba to najvýstižnejšie prirovnanie).

Na vopred pripravený hárok papiera potom každý žiak napíše k svojmu menu, ktoré ste tam už dopredu napísali, poslednú vetu svojej „básne.“ Táto aktivita môže prispieť k zlepšeniu sebaobrazu žiakov a k zvýšeniu ich sebavedomia ako rovnocenných členov triedneho spoločenstva.

JA SOM

Autor: _____

Som silný (á) ako _____ .

A nežný (á) ako _____ .

Som spoľahlivý (á) ako _____

A mám obrazotvornosť ako _____ .

Som štedrý (á) ako _____

A odvážny (a) ako _____ .

Som ako _____

keď som _____ .

Som _____ .

Hrdinovia príbehov

Kým v predchádzajúcej časti sme sa venovali otázke rozvíjania pozitívneho sebaobrazu žiaka, prostredníctvom tejto aktivity by sme chceli, aby si žiaci uvedomili rozmanitosť kultúr a jej prejavov a zároveň pochopili, že zdanlivé odlišnosti môžu mať veľa spoločného. Žiaci prostredníctvom vlastnej aktívnej činnosti budú vyhľadávať, porovnávať, analyzovať a tvoriť a tak lepšie poznávať to, čo je vo svete okolo nich odlišné, ale hodnotné, obohacujúce a v mnohom podobné tomu, čo prežívajú, poznajú a oceňujú oni sami.

Žiaci budú pracovať individuálne a budú porovnávať hrdinov ľudových rozprávok, ktoré sú známe u jednotlivých národov a etník. Ako ilustrácie pre porozumenie nám poslúži slovenská ľudová rozprávka Prorok Rak a maďarská rozprávka Maťko Husiar (Lúdas Matyi).

Obidve rozprávky si žiaci prečítajú spoločne alebo samostatne. Keďže táto aktivita je vhodná skôr pre mladších žiakov (u starších žiakov by bolo vhodnejšie vyberať postavy iných literárnych žánrov, filmov, prípadne populárne osobnosti), účelnejšie bude spoločné čítanie aj s následným prekladom, obsahovým a formálnym rozborom. Potom budú žiaci pracovať podľa načrtnutej osnovy. Cieľom je porovnávanie toho, čo majú obidve hlavné postavy spoločné a v čom sa odlišujú. Nakoniec budú žiaci diskutovať o výsledkoch svojej práce. Aktivitu môžete prepojiť s výtvarnou výchovou. Žiaci nakreslia obidve postavy tak, ako si ich predstavujú. Kresbu môžu doplniť popisom hlavných znakov postavy. V závere môžu povedať, prípadne napísať, ktorú z vlastností hrdinov by oni chceli mať a prečo.

Podobne môžete postupovať so staršími žiakmi. Vyberú si dve populárne postavy – slovenskú a príslušníka ich materskej kultúry (napríklad rozhovory v časopisoch) a tieto dve postavy navzájom porovnávajú. Postupovať môžu tak, že hľadajú slová rovnakého významu v článku v slovenčine a v článku v materinskej reči. Na základe toho potom jednotlivé postavy/ osobnosti porovnávajú.

	<u>PROROK RAK</u>	<u>MAŤKO HUSIAR</u>
1. AKO VYZERALI (OPÍŠ)		
2. AKÚ MALI POVAHU		
3. ČO NEMALI RADI		
4. ČO MALI RADI		
5. PROTI KOMU BOJOVALI		
6. ČO BOLO ICH ZBRAŇOU		
7. AKÚ ODMENU CHCELI ZÍSKAŤ		
8. AKÝ BOL ICH OSUD		

TVORIVÝ DIALÓG

Je činnosť, ktorá má vo vyučovaní široké možnosti využitia. Odporúčame ju počas rozhovoru v kruhu ale hlavne pri čítaní textov - príbehov.

Tvorivý dialóg je založený na myšlienke, že obsah čítaného sa stáva pre žiaka zmysluplným predovšetkým vtedy, keď v ňom nachádza možnosti prepájať tento obsah s predchádzajúcimi zážitkami a skúsenosťami, keď tento text v ňom vyvoláva určité pocity a dojmy, ktoré si má možnosť uvedomiť. Žiak si zvnútorňuje obsah textu a ďalej ho pretvára prostredníctvom rozmanitých interakcií, ktoré prebiehajú medzi ním a učiteľom, ako aj medzi žiakmi navzájom. V našom prípade má interakcia podobu tvorivého dialógu. Ako príklad uvádzame schému tvorivého dialógu k rómskej rozprávke Deti slnka, ktorej autorkou je Daniela Hivešová-Šilhanová a je v Čítanke pre 4. ročník základných škôl, s. 172 – 175. (Benková, S. a kol.: Čítanka pre 4. ročník základných škôl. Bratislava: Poľana, 1999).

Rozhovor v kruhu

- Keby som bol hudobný nástroj, akým by som chcel byť a prečo ?
- Ktorý hudobný nástroj sa mi páči a prečo?
- Ktorý hudobný nástroj sa spája s ktorým národom?

Akrostich na slovo HUSLE

Pripravte si taký počet lístkov s číslami od 1 po 6, aby sa každému žiakovi ušiel jeden. Žiaci si ťahajú lístky. Každé číslo znamená jednu zo zoznamu úloh na tabuli:

1. **Opíš** – ako vyzerá hudobný nástroj husle.
2. **Porovnaj** husle s nejakým iným hudobným nástrojom, ktorý sa ti páči.
3. **Napíš** čo najviac slov, ktoré ťa napadnú, keď počuješ slovo husle.
4. **Analyzuj** - z čoho sa skladajú husle, z čoho sú vyrobené, ako sa tvorí tón.
5. **Aplikuj** – kde sa všade využívajú husle, kde sa hrá a čo na husliach.
6. **Hodnot'** – ako sa ti páčia husle ako hudobný nástroj. Aký je ich zvuk. Ktorý hudobný nástroj sa ti páči viac, ktorý menej ...

Žiaci s rovnakým číslom vytvoria dvojice a pracujú spoločne. Prípadne žiaci pracujú samostatne. V prípade že používanie slovenčiny je u žiakov na dobrej úrovni, po ukončení práce v dvojiciach ich môžete rozdeliť do skupín tak, aby v každej skupine boli zastúpené všetky čísla, ale aby sa ani jedno z nich nevyskytlo viac ako raz. Členovia skupín vzájomne diskutujú, oboznamujú sa navzájom s riešením úloh.

Iná možnosť je vytvoriť dvojice žiakov a každá dvojica spracuje všetkých šesť úloh.

Po ukončení tejto činnosti pracujú žiaci individuálne a každý vytvorí na slovo HUSLE svoj akrostich. V tejto fáze už žiaci vďaka predchádzajúcim aktivitám budú mať k dispozícii dostatočnú slovnú zásobu k tomu, aby akrostich mohli vytvoriť. V prípade potreby umožníme žiakom, ktorí si nevedia rady, aby sa obrátili o pomoc na iných spolužiakov. Pri takýchto činnostiach je veľmi efektívne využívať pravidlo:

Ak niečo nevieš, najprv sa opýtaj troch spolužiakov. Ak ti nedokážu pomôcť, potom sa môžeš spýtať mňa.

Žiaci zapíšu svoj akrostich a po dohode s učiteľom výtvarnej výchovy ho môžu na tejto hodine aj výtvarne stvárať a vystaviť v triede.

Uvedenie a čítanie rozprávky

Čítajú žiaci – samostatne alebo nahlas jednotlivo. Rozprávku im môžete prečítať aj vy, aby žiaci precítili i určitú emocionálnu atmosféru. V každom prípade ale potom dajte žiakom možnosť na individuálne čítanie, aby prenikli do obsahovej podstaty rozprávky.

Tvorivý dialóg

Po prečítaní rozprávky nasleduje dialóg, ktorého cieľom je lepšie pochopiť nielen obsah ale i zmysel a etické posolstvo umeleckého textu, v tomto prípade rozprávky. Dialóg je tak koncipovaný, aby viedol žiakov nielen k pochopeniu, ale i k formulácii vlastných postojov k skutočnosti opísanej v texte a k hľadaniu možných riešení zápletiiek a problémov, ktoré text prináša. Tým sú vlastne vedení k určitej „interkultúrnej“ empatii, ktorá vedie k prekonávaniu, resp. prevencii vzniku predsudkov. Môžete si žiakov posadiť do kruhu, aby všetci dobre videli na seba. Umožnite im, aby sa vyjadrovali voľne, bez obáv z výsmechu a výčitiek za prípadne jazykové, či obsahové chyby a nedorozumenia, vyplývajúce z nedokonalosti slovenského jazyka. Tvorivý dialóg je veľmi dobrou metódou rozvíjania jazykového kódu žiakov. Dôležité je, aby ste jednotlivcov nenútili do takých výpovedí, o ktorých dopredu viete, že sú nad ich úroveň ovládania slovenského jazyka a rozvoja jazykového kódu.

Tvorivý dialóg má niekoľko fáz¹⁰, ktoré sa navzájom dopĺňujú a evokujú rôzne úrovne myšlienkových operácií, perspektív nazerania na príbeh a vlastných postojov k obsahu textu. Aby dialóg splnil svoj cieľ, je dobré, keď nevynecháte ani jednu z fáz, ale plynulo prechádzate z jednej fázy do druhej. Zároveň sledujte reakcie a výpovede vašich žiakov, aby ste si vytvorili jasnú predstavu o ich individuálnych charakteristikách v oblasti schopností verbalizovať svoje myšlienky v cudzej reči, ako aj ich postoje k jednotlivým problémom, ktoré prečítaný text evokuje.

- **Fáza opisu** je zameraná na informácie obsiahnuté v texte. Učiteľ kladie otázky týkajúce sa pochopenia informácií v texte a otázky zamerané na zapamätanie základných faktov v texte.

Klad'te žiakom otázky typu: Kto vystupuje v texte? Čo urobil? Kam išiel? S kým sa stretol? Prečo sa niečo stalo tak, ako sa stalo?

- **Fáza osobnej interpretácie** je zameraná na hľadanie súvislostí medzi obsahom textu a vlastnou, osobnou skúsenosťou žiakov. Učiteľ kladie otázky, ktoré smerujú k tomu, aké sú skúsenosti žiakov v podobných situáciách.

Pýtajte sa: Ako trávi vaša rodina večer? Čo robíš, keď ti je zima? Aké majú zamestnanie, záľuby tvoji rodičia? Kto hrá na hudobnom nástroji a akom? Poznáš rómsku hudbu? Akú rómsku pieseň poznáš?

- **Fáza multikultúrnych alternatív** má viac abstraktný charakter a je pokusom o celkovú generalizáciu. Učiteľ orientuje svoje otázky na hľadanie možných alternatív riešenia zápletky, problému z príbehu. Je to možnosť, ako sa na príbeh iného môže každý žiak pozeráť z perspektívy vlastnej kultúry.

Formulujte otázky ako: Ako inak mohli svoj problém riešiť? Čo je na ich živote pekné? Čo by si chcel / nechcel skúsiť?

- **Fáza tvorivého hľadania** je fázou transformácie obsahu predchádzajúcich fáz na konkrétnu činnosť. Napríklad tým, že žiaci podávajú návrh na riešenie nejakého konkrétného problému, ktorý trápi ľudí v ich okolí (*chatrče v rómskej osade, vodovod v obci, špina okolo nádob na smeti na ulici...*).

Prostredníctvom fázy tvorivého hľadania vedieme žiakov k tomu, aby sa naučili zaujímať konštruktívny postoj i k tým problémom, ktoré sú z hľadiska ich vlastnej kultúry vnímané odlišným spôsobom. Zároveň tým realizujeme i zámery rozvíjania interkultúrnej komunikácie.

Všetky úlohy v časti Tvorivý dialóg sú koncipované tak, aby žiakov podnecovali k vyšším myšlienkovým operáciám. Týmto môžeme dosiahnuť, že žiaci budú prenikať hlbšie do obsahu textu prostredníctvom kritickej analýzy textu a následnej formulácie výsledkov vlastných myšlienkových procesov v slovenskom jazyku. Celá aktivita má pritom interaktívny charakter, čo umožňuje aktívnu komunikáciu a vzájomnú účinnú pomoc pri riešení úloh. Takáto vzájomná pozitívna závislosť je najúčinnnejšia cesta budovania triedneho spoločenstva žiakov, ako vzájomne sa rešpektujúcich a učiacich sa ľudí. Rešpekt, tolerancia, úcta a vzájomná pomoc sú tie hodnoty, ktoré si žiaci osvoja prostredníctvom bezprostredných zážitkov pri riešení konkrétnych, zmysluplných a zaujímavých úloh.

Jednotlivé úlohy sú tu zoradené v určitom logickom slede, ale môžeme ich využívať aj ako samostatné aktivity, prípadne ich môžeme tak zoradiť, aby to vyhovovalo konkrétnej situácii vo vašej triede.

KOOPERÁCIA V MALÝCH SKUPINÁCH

Sociálne interakcie medzi žiakmi môžu mať v priebehu procesu výučby rozmanité podoby a charakter. Často sa stáva, že žiaci sú v pozícii protivníkov a nastáva súťaž, ktorý žiak dosiahne lepší výkon, lepší výsledok. Učitelia, v dobrom úmysle motivovať žiakov k čo najlepším výkonom, často takúto súťaživosť podporujú, dokonca na nej cieľavedome budujú svoje stratégie výučby. I keď nemožno jednoznačne povedať, že by to bolo škodlivé, je to v mnohých prípadoch prinajmenšom málo efektívne. Obzvlášť v prípade, že jedným z našich strategických cieľov je rozvíjanie interkultúrnej komunikácie, ako prostriedku tolerancie a vzájomného porozumenia.

V záujme takýchto cieľov je vhodnejšie uplatňovať také stratégie výučby, ktoré sú založené na pozitívnej sociálnej interakcii, spolupráci a kooperácii. Týmto sa žiaci učia nielen prispôbovať svoje správanie, postoje a záujmy potrebám skupiny v ktorej pracujú, ale sa učia aj to, ako asertívnym spôsobom presadiť v rámci skupiny svoje názory, postoje a uspokojiť svoje individuálne potreby. Je to rovnako dôležité v prípade, ak sú príslušníkmi majoritnej populácie rovnako, ako v prípade príslušníkov minorít.

Nie každá práca v skupine si vyžaduje kooperáciu. Ku kooperácii totiž dochádza iba v tom prípade, ak úloha, ktorú má skupina riešiť, je tak koncipovaná, že jednotlivec ju nemá možnosť vyriešiť sám. Na jej riešenie je potrebné spojiť svoje sily a tak dosiahnuť synergický efekt, ktorého podstatu možno vyjadriť matematickým príkladom $2 + 2 = 5$. Ide tu o také splupôsobenie jednotlivých členov skupiny, keď je výsledný efekt ich spolupráce vyšší ako jednoduchý súčet toho, čo by dokázali každý sám. Tento efekt „navyše“ vzniká v dôsledku sociálnych interakcií *tvárou v tvár* v skupine, *pozitívnou vzájomnou závislosťou* jednotlivcov a pocitom *osobnej zodpovednosti* za výsledky jednotlivcov i skupiny ako celku.

Každá kooperatívna úloha má dve stránky. Je to stránka náuková, vďaka ktorej sa žiaci naučia nové vedomosti a ich tvorivé využitie. Druhá stránka je sociálno- emocionálna, vďaka ktorej sa žiaci v priebehu riešenia učebných úloh učia novým sociálnym zručnostiam (poznať sa, dôverovať si, otvorene komunikovať, akceptovať druhých, aktívne počúvať, pomáhať si, riešiť konfliktné situácie a pod.).

K tomu, aby sme efektívne využili prednosti kooperatívneho učenia pri sledovaní cieľov výchovy k tolerancii, je potrebné, aby mali žiaci na riešenie úlohy a situácií v skupine dostatok času, autonómie (nezávislosti od mentorskej kontroly učiteľa) a určitej slobody voľby vlastných stratégií.

Príbeh tých druhých

Podstatou tejto aktivity je preniknúť do obsahovej štruktúry neznámeho textu a na základe tvorivého prístupu využiť empatické schopnosti vžívať sa do spôsobu myslenia, uvažovania a prežívania iných.

Žiaci triedy sa rozdelia na 3- 4 členné skupiny tak, aby počet skupín bol párný. Skupiny sú označené A a B, pričom každá skupina A si vyberie svoju partnerskú skupinu B alebo naopak. Pripravte dva nie veľmi dlhé literárne texty s jednoduchou dejovou zápletkou. Mali by to byť texty, ktoré žiaci nepoznajú. Jeden z textov dostanú skupiny A a druhý skupiny B. Každá skupina pracuje samostatne. Žiaci si prečítajú text. Objasnia si medzi sebou obsah a neznáme pojmy (učiteľ asistuje skupinám). Potom z každého textu vyberú na základe vzájomnej dohody slová, ktoré považujú za kľúčové (teda také, ktoré sú pre pochopenie textu

rozhodujúce). Tu učiteľ upozorní, že by to mali byť v prvom rade slovesá, podstatné mená a prídavné mená. Žiaci tieto slová vypíšu na hárok papiera. Partnerské skupiny si potom vymenia kľúčové slová navzájom. V ďalšej fáze každá skupina, bez toho, aby poznala skutočný príbeh, sa usiluje o jeho rekonštrukciu na základe slov, ktoré má k dispozícii. Kľúčové slová môžu byť doplnené o nejakú vstupnú informáciu. Napr. je to rozprávka o malom chlapcovi, v príbehu vystupujú tri postavy ... Keď skupiny vytvoria a napíšu svoje príbehy, tak sa partnerské skupiny spoja a porovnávajú si čítaním svoje pôvodné a nanovo vytvorené, rekonštruované príbehy.

Túto aktivitu môžete uviesť tak, že na tabuľu napíšete kľúčové slová príbehu, ktorý je žiakom dobre známy, a žiaci skúsia uhádnuť o ktorý príbeh ide.

Náš dom, náš hrad

Táto aktivita je založená na myšlienke pozitívnej vzájomnej závislosti, na vzájomnom rešpekte a spolupráci na riešení problému, ktorý je viazaný na osobné postoje a záujmy členov skupiny.

Vytvorte šesťčlenné skupiny žiakov nasledovným spôsobom. Najprv im dovoľte, aby si vytvorili dvojice podľa vlastného výberu. Potom z troch dvojíc vytvorte skupinu tak, aby bola zložená čo najrozmanitejšie. To znamená, aby tam boli zastúpení chlapci aj dievčatá, žiaci z rozmanitých sociálnych vrstiev, kultúrnych skupín a etník (ak v triede takí sú), žiaci rozličnej úrovne kognitívneho a socio- emočného rozvoja, rozmanitých záujmov, schopností a temperamentu. Na začiatku úlohy ale každý žiak pracuje sám.

Zadajte úlohu žiakom: „*Predstavte si, že ste dostali možnosť vybrať a zariadiť si vlastnú izbu. Môžete si zvoliť ľubovoľnú veľkosť a dať do nej také zariadenie, aké len chcete, bez ohľadu na cenu. Na jeden hárok papiera nakreslite pôdorys vašej ideálnej izby aj s plánom jej zariadenia. Na druhú stranu papiera napíšte zoznam všetkých vecí, ktoré by ste v izbe chceli mať. Ku každej veci napíšte i niekoľko jej bližších charakteristík, napr. koberec – plyšový, rôznofarebný; domáce kino – s veľkou obrazovkou a dobrým zvukom, psa – malého, s dlhou srstou ... V prípade potreby si pomôžte slovníkom, alebo sa opýtajte spolužiakov z vašej skupiny, ako sa dané slovo povie. Ak to ani oni nebudú vedieť, opýtajte sa mňa. Keď prácu ukončíte, porozprávajte sa so spolužiakom z vašej dvojice, ako si vašu izbu predstavujete.*“

Dajme dvojiciam dostatok času, aby sa mohli porozprávať, vzájomne i obohatiť slovnú zásobu a aby žiaci v spolupráci s priateľom, ktorého si sami vybrali, získali väčšiu sebaistotu v komunikácii v slovenskom jazyku (resp. v komunikácii vôbec). Potom ich zoskupme do skupín tak, že každá skupina spojí svoje lavice a žiaci si sadnú po ich obvode. Takto bude každý na každého vidieť a zároveň budú mať i dostatočne veľkú pracovnú plochu na spoluprácu.

Do každej skupiny pripravte 6 lístkov, ktoré vystrihnete z výkresu formátu A3 tak, že lístky budú mať rozličnú veľkosť:

1	2
	3
4	5
	6

Každý žiak si vyberie jeden lístok a napíše naň svoje meno. Potom ho obráti na druhú stranu. Keď žiaci ukončia prácu, uveďte ďalšiu úlohu: *„Teraz budete pracovať ako jedna skupina. Vaša úloha je nasledovná. Predstavte si, že ste sa ocitli s priateľmi v nádhernom dovolenkovom dome na behu mora. Každý z vás si vybral svoju izbu, v ktorej bude dva mesiace cez prázdniny bývať. Veľkosť tejto izby zodpovedá ploche lístka, ktorý ste si vybrali. Musíte si teraz navzájom usporiadať svoje izby tak, aby ste sa do domu zmestili, aby ste tam nemali zbytočné veci, ale aby ste sa cítili príjemne a pohodlne. Dom má len takú plochu, aká je celková plocha vašich lístkov. To znamená, že tam nie je žiadne miesto navyše. Preto aj vchod do domu, kúpeľňa, WC, kuchyňa a podobne sa musia vytvoriť na ploche niektorej z vašich izieb. Do izieb si môžete vyberať iba veci z vášho zoznamu, ktorý ste si predtým vytvorili. Ale pozor! Okrem vecí nevyhnutných k bežnému zariadeniu, sa všetko ostatné môže vyskytnúť v dome iba raz. Ktoré sú veci potrebné k bežnému zariadeniu izby? Sú to nasledovné: posteľ, stolička či kreslo, skriňa, stôl, stolík či skrinka na hygienické potreby a osobné veci, nástenné hodiny, koberec, nočná lampa a stropné svetidlo, rádio alebo magnetofón (nie veža) a umývadlo so zrkadlom. Ostatné veci si musíte do izieb rozdeliť a dohodnúť sa, ako ich budete spoločne používať. Začnite pracovať tak, že sa najprv dohodnete, ako budú izby v dome usporiadané. Potom sa rozhodnite, čo ešte budete v dome potrebovať a na ploche ktorej izby to vytvoríte (kuchyňa, kúpeľňa, WC...). Na záver zariadte svoje izby a dohodnite sa na pravidlách, ako budete spoločne využívať zariadenie, ktoré ste tam umiestnili. V dome nesmiete mať nič, čo neuviedol niekto z vás na svojom zozname. V prípade potreby si môžete izby navzájom i vymeniť, ak vám to tak vyhovuje lepšie. Keď budete dohodnutí, na priložený výkres nakreslite pôdorys vášho domu a jeho zariadenia. Potom vytvorte ľubovoľné dvojice, každá dvojica predstaví ostatným jednu časť domu vytvorenú na ploche niektorej z pôvodných miestností.“*

Nechajte žiakov samostatne pracovať. Po čase začnite obchádzať skupiny a buďte ich externým poradcom. Neposkytujte im riešenia, ale svojimi námetmi a otázkami ich smerujte k možným riešeniam. Nezdružujte sa príliš dlho pri jednej skupine, aby ste takto neobmedzovali ich iniciatívu a tvorivosť. Dbajte na to, aby každá dvojica v rámci skupín dostala priestor na prezentáciu.

Samozrejme, túto úlohu nemôžete zvládnuť so žiakmi v priebehu jednej vyučovacej hodiny. Pravdepodobne na to budete potrebovať 2 až 3 hodiny. Ako to uskutočniť? Existuje niekoľko možností. Ideálne je realizovať prácu ako jeden vyučovací blok 2 – 3 za sebou nasledujúcich hodín. To však na druhom stupni základnej školy, pre ktorý je táto úloha veku primeraná, bude asi dosť náročné. Iná možnosť je uskutočniť túto aktivitu 3 dni za sebou na hodine jazyka slovenského.

V našom materiáli sme uviedli iba základný metodický náčrt tejto činnosti. Vy si ju môžete ďalej prispôbiť svojim potrebám. Napríklad ako následnú aktivitu môžu žiaci napísať sloh na tému ideálne bývanie a ideálny priateľ. Zaujímavá môže byť slohová práca, v ktorej budú žiaci zisťovať a opisovať, čo máme spoločné a čo rozdielne v našom bývaní, v mojej izbe a podobne. Úloha, ktorá môže byť rozvinutá aj do malého výskumného projektu, je – čo bolo predtým na mieste, kde teraz bývam, koľkými jazykmi hovoria ľudia v našom dome, alebo čo robili žiaci našej triedy napr. včera večer o 18, 00 hodine. Ako výsledok výskumu žiaci môžu pripraviť veľký graf či tabuľku, do ktorej zaznamenajú údaje. Tieto činnosti sú vhodnejšie pre mladších žiakov.

Aktivitu *Náš dom, náš hrad* môžete samozrejme modifikovať i pre vekovú skupinu mladších žiakov. Môžeme vychádzať z ľudovej rozprávky *Zámoček* alebo *Domček, domček, kto v tebe býva?* Žiaci si prečítajú rozprávku, hľadajú charakterové vlastnosti postáv (mucha, myš, medveď, vlk ...). Rozhodujú sa, s ktorým zvieraťom by sa stotožnili oni a prečo. Hľadajú vlastnosti dobrého priateľa. V dvojiciach alebo v trojiciach si zariaďujú spoločnú izbu. Vystrihujú z obrázkových časopisov fotografie rozmanitých obydľí v rozmanitých krajinách a vyrábajú svoju knihu o tom, ako bývajú ľudia vo svete. Tieto činnosti môžeme spájať do integrovaných celkov a uskutočňovať aj na hodinách výtvarnej výchovy (kresliť domček, vytvoriť maketu), čítania (dramatizácia rozprávky), slohu a ďalších. Podobne ako u starších žiakov, i v tomto prípade je dôležité, aby žiaci dostali možnosť prezentovať výsledky svojej práce.

AKTIVITY NA ÚVOD

Tieto aktivity sú vhodné hlavne v období, kedy ešte žiaci neovládajú celkom dobre slovenský jazyk, a vy chcete, aby sa niektoré rutinné a často nudné činnosti stali pre nich zaujímavými. Aktivity sme vybrali so zreteľom na potrebu aktívnej komunikácie a interaktívnych metód a foriem práce, ktoré sú predpokladom pre rozvoj sociálnych kompetencií, umožňujúcich jednotlivcovi integrovať sa do širšieho, multikultúrneho spoločenstva.

Kreslený diktát

Načrtnite si nejaký jednoduchý obrázok. Môže to byť napríklad budova s autom pred ňou a niekoľkými stromami a objektmi okolo. Rozdajte žiakom prázdne hárky papiera. Žiaci, na základe vášho slovného popisu, kreslia obrázok ktorý ste nakreslili, ale ktorý oni doposiaľ nemali možnosť vidieť. Na konci im ukážte svoj obrázok. Žiaci majú možnosť porovnať svoj obrázok s originálom. Na ďalšie vyučovacie hodiny si podobný kreslený diktát môžu pripraviť žiaci. Ak budú mať veľký záujem, môžu pracovať vo dvojiciach a „diktovať“ si navzájom.

Poslovia príbehov

Na zadnú stenu triedy alebo na chodbu pripevnite na stenu krátky text v slovenčine (primerane podľa veku žiakov). Môže to byť úryvok z literárneho diela, alebo krátky text, ktorý by ste využili ako diktát. Žiaci vytvoria 3- 4 členné skupiny. Dbajte na to, aby to boli skupiny heterogénne (rôznorodé), čo do úrovne ovládania slovenčiny jednotlivými členmi skupiny. Teda aby sa nestalo, že v jednej skupine budú žiaci na veľmi dobrej úrovni a v druhej zas naopak. Jeden zo skupiny bude čitateľ, druhý bude pisár a zostávajúci budú poslovia. Rozhodnutie o rozdelení jednotlivých rôľ v skupine ponechajte na žiakov.

DOPLNKOVÉ AKTIVITY

V tejto časti uvedieme niekoľko aktivít, ktoré vhodne dopĺňujú predchádzajúce, ale nie sú súčasťou ani jednej z nich. Slúžia na dokreslenie toho, ako môžete plnohodnotne využiť možnosti, ktoré poskytuje integrovaný prístup k vyučovaniu jazyka.

Metafory¹¹

Povedzte nejaké podstatné meno, súvisiace s obsahom učiva. Úlohou žiakov je nájsť iné podstatné meno, ku ktorému by sa vami určené podstatné meno dalo prirovnať. Potom vytvoria žiaci vetu, ktorá je metaforou, obrazným vyjadrením určeného podstatného mena.

Podstatné meno - dáždnik.

Mohol (mohla) by som ho prirovnať – strecha.

Metafora: *Dáždnik je strecha nad mojou hlavou.*

Diamant¹²

Táto aktivita slúži na rozvoj slovnej zásoby, precvičovanie slovných druhov a obrazotvornosti a fantázie žiakov. Postup je veľmi jednoduchý. Je to v podstate algoritmus. Povedzte slovo, či pojem, ktorý má byť rozvíjaný. Na základe určeného algoritmu žiaci dané slovo, pojem, ktorý je vlastne nadpisom, ďalej dotvárajú.

názov (pojem, slovo)

dve prídavné mená bližšie určujúce pojem, slovo

tri príslovky bližšie určujúce pojem, slovo

štyri slová – dve opisujúce nejakú charakteristiku pojmu, slova a dve slová opačného významu

tri príslovky bližšie určujúce slová opačného významu

dve prídavné mená bližšie určujúce slová opačného významu

opozitum názvu

Cinquain¹³

Cinquain je slovo francúzskeho pôvodu a viaže sa k významu päť. Je to aktivita podobná diamantu, má päť riadkov.

*názov – pojem
dve slová bližšie opisujúce daný pojem
tri slovesá určujúce činnosť súvisiacu s týmto pojmom
štyri citovo zafarbené slová súvisiace s pojmom
synonymum pojmu*

Rozhlasová hra

Táto aktivita umožňuje zapojiť do čítania nejakého príbehu celú triedu. Vyberte si príbeh bohatý na dej a počet účinkujúcich postáv. Rozdeľte úlohy žiakom. Niektorí žiaci budú čítať dialógy postáv. Iný žiak bude rozprávačom. Ostatní žiaci budú vytvárať zvukovú kulisu príbehu. Na tabuľu vypíšete všetky zvuky, ktoré sa v príbehu vyskytujú (napr. dupot konských kopýt, vietor, húkanie sovy, žblnkotanie potôčika, cvengot padajúcich mincí ...). Žiaci si vyberú, ktoré zvuky budú imitovať. K imitácii zvukov môžu použiť svoj hlas alebo improvizované pomôcky. Podľa charakteru zvuku sú imitátormi jednotlivci alebo malá skupina žiakov. Dbajte na to, aby sa každému žiakovi ušla úloha. Potom realizujte dramatizáciu príbehu v podobe rozhlasovej hry. Každý žiak číta svoju rolu a imitátori zvukov vždy v adekvátnej chvíli podfarbujú dej zvukmi. Ak sa žiakom aktivita bude páčiť, môžete ju zaznamenať na magnetofón. Dôležité je, aby každý pozorne sledoval dej a koordinoval svoju rolu s ostatnými.

Príbeh kvetinového škriatka¹⁴

Táto aktivita vychádza z individuálneho prežívania a emocionálnych stavov žiakov. Rozvíja obrazotvornosť a fantáziu žiakov „zhmotňovanú“ v slovenskom jazyku. Umožňuje empatické počúvanie a pozitívnu komunikáciu medzi žiakmi.

Na začiatku aktivity posadíme žiakov do kruhu. Počkajme, kým sa upokoja a nastane ticho. Potom riadme činnosť nasledujúcim spôsobom:

Zatvorte oči a zamerajte svoju pozornosť na svoj dych. Pomaly vdychujte a vydychujte. Ako je váš dych pokojný, tak je pokojné a uvoľnené i vaše telo.

Teraz si predstavte, že sedíte vonku v tráve na lúke a je krásny, teplý a slnečný deň. Vy sa s potešením pozeráte na všetky krásne rozkvitnuté jarné kvety okolo vás. Tešíte sa z ich mnohofarebnosti a príjemnej vône. Zrazu vašu pozornosť upúta malinký človečik, ležúci po stonke krásnej bielej sedmokrásy. Tento človečik nie je väčší ako váš ukazovák na ruke. Obracia sa k vám a posunkom vám naznačuje, aby ste ho nasledovali. V duchu súhlasíte a v tom pociťujete, ako sa zmenšujete na celkom malého (malú) a už bežíte za svojím novým priateľom.

A teraz dostanete tri minúty reálneho času, ktorý sa rovná dĺžke celkového času vášho dobrodružstva, ktoré zažijete s vašim novým kamarátom – kvetinovým škriatkom. V priebehu týchto troch minút si skúste predstaviť, čo všetko by ste mohli s novým kamarátom zažiť.

Po uplynutí 3 minút.

A nadišiel čas rozlúčiť sa s priateľom a vrátiť sa späť sem k nám. Vy si ale snažte zapamätať všetko, čo ste zažili. Budem počítať do 10. Pri čísle 6 sa pripojte ku mne v počítaní a postupne do 10 otvorte oči späť do skutočnosti.

Keď žiaci končia činnosť, môžete ďalej postupovať niekoľkými spôsobmi alebo ich navzájom kombinovať:

1. Ak je trieda emocionálne i sociálne otvorená, môžu žiaci rozprávať svoje dobrodružstvo ostatným.
2. Ak majú niektorí žiaci obavu hovoriť pred celou triedou, umožnite vytvoriť dvojice alebo 3- 4 členné skupiny. V rámci skupiny si príbehy rozprávajú.
3. Žiaci pracujú individuálne. Napíšu svoj príbeh na hárok papiera, prípadne ho ilustrujú. Potom môžete jednotlivé príbehy zviazať do knihy, ktorú si môžu žiaci prečítať.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. KASIER, A., KAISEROVÁ, R.: Učebnica pedagogiky. Bratislava: SPN, 1992, s. 17 – 21.
2. PRŮCHA, J.: Multikulturní výchova. Praha: ISV, 2001, s. 31 – 32.
3. PRŮCHA, ref. 2, s. 43.
4. KRON, W. F.: Grundwischen Pädagogik. München: E. Reinhardt, 1994, s. 73.
5. KOSOVÁ, B.: Rozvoj osobnosti žiaka. Prešov: Metodické centrum, 2000, s. 8.
6. Krok za krokom. Alternatívna metodická príručka pre 1. stupeň základnej školy. Žiar nad Hronom: Nadácia Škola dokorán, 2000, s. 13.
7. VYGOTSKIJ, L. S.: Myšlení a řeč. Praha: SPN, 1976, s. 18 – 22.
8. MISTRÍK, J.: Jazyk a řeč. Bratislava: Mladé letá, 1984, s. 7 – 12.
9. PRŮCHA, ref. 2, s. 179.
10. ADA, A.F., CAMPOY, F. I.: Vzdělání bez předsudků: ochopení vlastního já. Rukopis tréninkového manuálu. Praha: Step by Step, 2000, s. 4 – 6.
11. ADA, A.F., CAMPOY, F. I., ref. 10, s. 10 – 11.
12. <http://abcteach.com/metaphor.html>
13. <http://abcteach.com/diamonte.html>
14. <http://abcteach.com/cinquain.html>
15. HENDRICKS, G., WILLIS, R.: The Centering Book. New Jersey: Prentice- Hall, 1975, s.98 – 99.

LITERATÚRA

- ADA, A.F., CAMPOY, F. I.: Vzdělání bez předsudků: ochopení vlastního já. Rukopis tréninkového manuálu. Praha: Step by Step, 2000.
- BADEGRUBER, B.: Otevřené učení ve 28 krocích. Praha: Portál, 1994.
- BRUNER, J. S. : Vzdělávací proces. Praha: SPN, 1965.
- BRUNER, J. S. : O podstate a problémoch vyučovania. Bratislava: SPN, 1968.
- CAINE, G., CAINE, R. N. : Making Connection. Teaching and the Human Brain. New York: Innovate Learning Publication, 1994.
- CSIKSZENTMIHALYI, M.: O štěstí a smyslu života. Praha: Lidové noviny, 1996.
- FRAISSE, P. – PIAGET, J. : Inteligencia, osobnosť. Bratislava: SPN, 1968.
- GARDNER, H. : Multiple Intelligences. The Theory in Practice. New York: Basic Books, 1993.
- GARDNER, H. : Extraordinary Minds . Portrait of 4 Exeptional Individuals. New York: Basic Books, 1997.
- GARDNER, H. : Dimenze myšlení. Teorie rozmanitých inteligencí. Praha: Portál, 1999.
- GARDNER, H.: The Discipined Mind. New York: Penguin, 2000.
- GAVORA, P. : Učenie sa z textu a metakognitívne procesy. In: Pedagogika, 1988, č. 6, s. 661 – 672.
- GAVORA. P. : Žiak a text. Bratislava: SPN, 1992.
- HARRÉ, R., GILLET, G.: Diskurz a myseľ. Bratislava: Iris, 2001.
- HART, L. A. : Human Brain and Human Learning. Arizona: Books for Educators, 1992.
- HEALY, J. M. : Your Child's Growing Mind. A Guide to Learning and Brain Development from Birth to Adolescence. New York : Doubleday, 1994.
- HELUS, Z.: Pojetí žáka a perspektivy osobnosti. Praha: SPN, 1982.
- HENDRICKS, G., WILLIS, R.: The Centering Book. New Jersey: Prentice- Hall, 1975.
- KASIER, A., KAISEROVÁ, R.: Učebnica pedagogiky. Bratislava: SPN, 1992.
- KOSOVÁ, B. : Alternatívne koncepcie vyučovania a ich prínos pre tradičnú školu, výchovu a vzdelávanie. In : Technológia vzdelávania, 1997, č. 10, s. 2 – 5.
- KOSOVÁ, B.: Rozvoj osobnosti žiaka. Prešov: Metodické centrum, 2000.
- Krok za krokom. Alternatívna metodická príručka pre 1. stupeň základnej školy. Žiar nad Hronom: Nadácia Škola dokorán, 2000.
- KRON, W. F.: Grundwischen Pädagogik. München: E. Reinhardt, 1994.
- MASLOW, A. H.: Motivation and Personality. New York: Harper, 1970.
- MISTRÍK, J.: Jazyk a reč. Bratislava: Mladé letá, 1984.

- PIAGET, J., INHELDER, B. : Psychológia dieťaťa. Bratislava: Sofa, 1993.
- PRŮCHA, J.: Moderní pedagogika. Praha: Portál, 1997.
- PRŮCHA, J.: Multikulturní výchova. Praha: ISV, 2001.
- ROGERS, C. R. : Ako byť sám sebou. Bratislava: Iris, 1995.
- ROGERS, C. R. : Spôsob bytia. Modra: Inštitút rozvoja osobnosti, 1997.
- SOUKUP, V.: Přehled antropologických teorií kultury. Praha: Portál, 2000.
- ŠVEC, Š. : Základné pojmy v pedagogike a andragogike. Bratislava: Iris, 1995.
- VYGOTSKIJ, L. S. : Myšlení a řeč. Praha: SPN, 1970.
- VYGOTSKIJ, L. S. : Vývoj vyšších psychických funkcí. Praha: SPN, 1976.
- ZELINA, M. : Strategie a metody rozvoja osobnosti dieťaťa. Bratislava: Iris, 1996.

Program tolerance k menšinám SR – 9905- 02
Zvýšenie štandardov vyučovania a učenia sa jazykov v školách
s menšinovým vyučovacím jazykom
a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského
a konzultačného centra pre Rómov

KOMPONENT 2
POSILNENIE UČENIA SA MATERINSKÉHO JAZYKA
NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

JANA HANDZELOVÁ

ZHRNUTIE

Materiál obsahuje súbor metodických prístupov, techník a aktivizujúcich úloh, ktoré v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín rozvíjajú z aspektu multikultúrnej výchovy osobnosť, tvorivosť a komunikačné schopnosti žiakov.

Charakteristika úlohy : vypracovanie metodických prístupov , ktorých aplikáciou sa zlepši vyučovanie a učenie sa jazyka národnostných menšín / maďarskej, ukrajinskej, rusínskej a nemeckej / , posilní sa interkultúrna výchova , rozvinie sa osobnosť žiakov, ich tvorivosť a komunikačné zručnosti.

Cieľ riešenia úlohy:

1. monitorovanie úrovne vyučovania materinského jazyka národnostných menšín s cieľom zistenia najčastejšie používaných vyučovacích metód a prístupov /vstupné a výstupné dotazníky/,
2. analýza zistených výsledkov a podkladových materiálov, pedagogických dokumentov / učebných osnov a vzdelávacích štandardov/,
3. prezentácia interaktívnych vyučovacích metód a prístupov / stretnutie učiteľov – MC Prešov, február 2002/,
4. priame pozorovanie na hodinách.

Teoretické východiská riešenia úlohy:

Predpokladom úspešného a efektívneho zvládnutia vyučovania jazyka národnostných menšín je:

1. vysoká úroveň jazykovej , komunikatívnej a didakticko-metodickej kompetencie učiteľov, ktorú možno dosiahnuť :
 - cieleným systémom ďalšieho vzdelávania / na úrovni školy, MO ,MC /,
 - vydávaním metodických listov,
 - organizovaním tvorivých dielní zameraných na osvojenie vyučovacích stratégií a metód zmysluplného učenia, poznanie kognitívnych schopností a učebných procesov žiakov,
 - publikovaním v regionálnej pedagogickej tlači.
2. v obsahu vzdelávania zdôrazniť klúčové kompetencie / schopnosť riešiť problémy, tvoriť, kriticky myslieť, komunikovať, rozhodovať sa, spolupracovať a pod./, výchovu k uznávaniu hodnôt, interkultúrnú výchovu, výchovu k humanite a pod.,
3. klásť dôraz na procesuálnu stránku výučby, používať progresívne vyučovacie postupy a najnovšie technológie,
4. knižničný fond učiteľských knižníc doplniť o nové publikácie, metodické príručky,
5. materiály a literatúru,
6. prehĺbiť spoluprácu medzi školou, rodinou a komunitou,
7. založiť v školách školské časopisy / väčšina škôl nedisponuje školským časopisom, čo brzdí publikačnú činnosť žiakov/,

8. organizovať / literárne, jazykové / súťaže alebo projekty v materinskom jazyku, ktoré by
9. ktoré by výrazne prispeli k zlepšeniu úrovne komunikácie a písomného prejavu žiakov a upevnili by medziškolské partnerstvo a kultúrnu orientáciu žiakov.

V rámci projektu PHARE sme overovali procesúalnu stránku výučby, progresívne vyučovacie postupy a najnovšie technológie s cieľom utvárať kľúčové kompetencie žiakov.

1. Nové poňatie efektívnosti vyučovania

Efektívnosť vyučovania je podmienená osvojením niekoľkých techník, pomocou ktorých sa rozvíja myslenie žiakov, podporuje sa samostatné vyjadrovanie, uľahčuje kritické myslenie, podnecuje diskusia, zmena a motivácia žiakov do učenia. Ich použitím sa mení i učiteľova úloha, je žiakovi partnerom pri učení. Žiak nie je vedený k pamäťovému a mechanickému učeniu, ale si osvojuje schopnosti aktívneho zapojenia do vyučovacieho procesu, tvorivého riešenia problémových situácií, dokáže si stanoviť ciele učenia.

Orientovať výchovno-vzdelávací proces tak, aby jeho výsledkom bola komplexná osobnosť / samostatná a kreatívna /, si vyžaduje tvorivý prístup učiteľa. Učiteľ, jeho nápaditosť, fantázia a úroveň sociálnej adaptability, ovplyvňuje klímu triedy, motivuje žiakov, rozvíja myšlienkové operácie / analýza, syntéza, abstrakcia, komparácia, zovšeobecnenie /, ktoré sú základom tvorivého myslenia. Učiteľ musí prijať výchovu k tvorivému mysleniu za jednu zo základných zložiek svojho pedagogického pôsobenia. Jednou z najlepších ciest je aplikovanie aktivizujúcich vyučovacích techník ktoré sú založené na riešení problémov, na komunikácii, kooperatívnej práci a rozvoji sociálnych interaktívnych zručností.

Podstatou týchto techník je plánovať, organizovať a riadiť vyučovanie tak, aby k plneniu výchovno-vzdelávacích cieľov dochádzalo prevažne prostredníctvom vlastnej poznávacej činnosti žiakov.

Uplatňovať tvorivé vyučovanie znamená pre učiteľa inováciu podstatu obsahu, zlepšenie metód, stratégií, vyučovacích prístupov a sledovanie ich dopadu na rozvoj psychických funkcií a procesov žiakov.

Vyučovacie stratégie, ktoré podporujú tvorivosť v procese učenia a vyučovania jazykov :

- preferujú otvorenú komunikáciu,
- rozvíjajú kritické myslenie, t.j. schopnosť selektovať informácie, vedieť ich zaradiť do kontextu, priradiť im význam a odmietnuť irelevantné a neplatné informácie,
- vedú k tvorivému riešeniu problémov, t.j. podporujú samostatnosť v myslení, odvahu,
- chuť riskovať, zvedavosť, vidieť veci komplexne,
- vedú k samostatnej organizácii práce a k osvojeniu schopnosti prezentácie.

Dosiahnuť zmysluplnú a efektívnu komunikáciu v ústnej alebo písomnej podobe znamená posunúť ťažisko výchovno-vzdelávacej práce na rozvíjanie tvorivej činnosti žiaka, a preto majú interaktívne komunikatívne činnosti prednosť vo vyučovacom procese a vyučovacie formy v oblasti zručností musia vychádzať z interaktívnych foriem vyučovania.

2. Interkultúrna výchova a vzdelávanie

Formovanie nových prístupov k vyučovaniu a obsahu vzdelávania si vyžaduje i mimoriadne nároky na prípravu interkultúrne kompetentných učiteľov, ktorí by mali poznať kultúru svojho regiónu a národa a základné kategórie pre opis kultúrnych fenoménov. Interkultúrne kompetentný učiteľ je schopný rozvíjať u svojich žiakov komunikatívne a sociálne zručnosti nevyhnutné pre interakciu v kultúrnej a etnicky zmiešaných prostrediach.

Interkultúrna výchova je výchovou hodnotovou, pretože zasahuje do hodnotových orientácií žiakov. Osvojiť si ju je možné len pomocou aktívneho učenia sa / zážitkového a skúsenostného /, v ktorom žiaci na základe vlastnej aktivity prežijú a precítia komunikáciu kultúr a ich kultúrne porozumenie tak vyrastá z vlastných zážitkov. Ako významný nástroj využíva interkultúrna výchova aj princípy kooperatívneho učenia. Skupinovú prácu a spoločným riešením problémov preberajú žiaci zodpovednosť za chápanie svojej kultúry a iných kultúr.

Interkultúrna výchova zdôrazňuje dôležitosť materinského jazyka pre psychosociálny a kognitívny rozvoj detí a podporuje dvojazyčné vzdelávanie. Interkultúrne vyučovanie je postavené na interaktívnom prístupe, ktorý kombinuje teóriu so zážitkovými úlohami a cvičeniami. Teoretická časť sa zameriava na historický vývoj určitej kultúry, kultúrnych hodnôt, noriem a spôsobov myslenia a chovania. Zážitkové úlohy a cvičenia pomáhajú žiakom reflektovať vlastné kultúrne hranice a kritériá, ktoré pri vnímaní a hodnotení okolitého sveta používajú. Cvičenia sa zameriavajú na znižovanie negatívnych predsudkov a stereotypov. Dôraz sa kladie na zlepšenie interpersonálnych schopností / vlastností, ako je konštruktívne riešenie konfliktov, efektívna komunikácia a tímová spolupráca/. Interkultúrna výchova sa dotýka všetkých školských aktivít a celej výchovno-vzdelávacej oblasti, prispieva k efektívnejšiemu rozvoju schopností žiakov, je hodnotovou výchovou, pretože zasahuje do hodnotových orientácií žiakov / ich postojov /.

Osvojenie interkultúrnej kompetencie znamená poznanie národného i svetového kultúrneho dedičstva, znamená pochopenie, akým spôsobom sú formované hodnoty, jazyk, priority a normy kultúry.

V školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín posilňujeme interkultúrne vzdelávanie cez informácie o existujúcich kultúrach, podporujeme záujem o svet, ktorý ich obklopuje, úctu a rešpekt k ľudským odlišnostiam.

Interkultúrny prístup vo vyučovaní je podmienený:

1. vhodným výberom textov s tematikou multikulturality, kultúrnej identity a tolerance,
2. preferovaním hodnôt, akými sú :
 - zodpovednosť za svetové spoločenstvo,
 - úcta k Zemi,
 - akceptovanie a uznanie kultúrnej rôznorodosti,
 - rešpektovanie ľudskej dôstojnosti a ľudských práv,
3. vytýčením výchovno-vyučovacích cieľov:
 - rozvinutie mnohonásobných historických perspektív,
 - posilnenie kultúrneho vedomia,
 - posilnenie kultúrnej príslušnosti,
 - posilnenie sociálnych zručností,
 - boj proti stereotypom a predsudkom.

Uplatnenie interkultúrnych foriem vyučovania v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín výrazne prispeje :

- k efektívnejšiemu vyučovaniu zameranému na výkon / najmä prostredníctvom kooperatívnych a problémových foriem učenia /,
- k zlepšeniu jazykovej kompetencie žiakov,
- k podpore individuálneho rozvoja žiakov ,
- k angažovanosti a spolupráci rodičov,
- k mimoškolskej podpore vzdelávania / záujmové činnosti a aktivity vo voľnom čase, ktoré podporujú kognitívny a jazykový rozvoj detí.

Uplatniť prvky interkultúrneho vzdelávania a výchovy si od učiteľov vyžaduje obohacovať vyučovací proces / motiváciu, výber a prácu s textom, jazykové a komunikatívne úlohy / o témy zamerané na :

kultúrne rozdiely / žiaci sa majú učiť , že ľudia sú odlišné osobnosti s individuálnymi zvláštnosťami, bez ohľadu na svoj pôvod /,
ľudské vzťahy /žiaci sa majú učiť, že všetci ľudia majú právo žiť a spoločne spolupracovať/,
etnický pôvod /žiaci majú pochopiť, že každý človek pochádza z nejakého etnika, ktoré sú rovnocenné/.

Interkultúrny prístup sa musí odraziť i na príprave učiteľov a to na úrovni didaktiky, pedagogiky, na spoločenskej úrovni. Interkultúrny učiteľ pozná a vyhýba sa stereotypom, predsudkom a jednostranným prístupom, rozvíja horizontálne vzťahy v triede, vzťahy medzi školským prostredím, rodinou a vo vyučovacom procese vedie žiakov k vzájomnému poznaniu stanovísk, rôznorodých záujmov a postojov, učí ich hľadať kompromisy.

Pracovná hypotéza:

Predpokladáme, že aplikáciou interaktívnych vyučovacích metód a techník sa dosiahne:

1. aktívne zapojenie žiakov do vyučovacieho procesu / zvýši sa motivácia žiakov do učenia, podnecuje sa kritické a tvorivé myslenie/,
2. interkultúrna orientácia výchovno-vzdelávacieho procesu,
3. zlepšenie komunikatívnych kompetencií :
 - aktívne sa zúčastňovať na diskusiách, primerane prezentovať svoj názor,
 - písomne sa vyjadrovať

Charakteristika vzorky škôl:

Do projektu bolo zapojených 13 základných škôl / mestských a vidieckych / s vyučovacím jazykom národnostných menšín :

- 2 ZŠ s nemeckým vyučovacím jazykom,
- 2 ZŠ s ukrajinským vyučovacím jazykom,
- 2 ZŠ s rusínskym vyučovacím jazykom,
- 7 ZŠ s maďarským vyučovacím jazykom.

Výber pilotných škôl uskutočnili zamestnanci MŠ SR.

Vyučovanie jazykov národnostných menšín je diametrálne odlišné na rozličných typoch národnostných škôl.

V školách s vyučovacím jazykom maďarským je vyučovanie materinského jazyka posilnené i tým, že sa i ostatné predmety vyučujú v maďarskom jazyku. / vid'. Učebné plány pre 1. až 9. ročník ZŠ./.

V školách s vyučovacím jazykom / rusínskym, ukrajinským, nemeckým/ sa v materinskom jazyku vyučujú len niektoré vyučovacie predmety a týždenná dotácia vyučovania materinského jazyka je v porovnaní s maďarským jazykom / 5 hodín v 5.-9. ročníku / podstatne nižšia t.j. 3 resp. 4 hodiny v 5.- 9. ročníku pre vyučovací jazyk ukrajinský a rusínsky. Vyučovanie nemeckého jazyka sa skôr chápe ako vyučovanie cudzieho jazyka / vid'. Kurikulum pre nemecký jazyk pre 1.-4. ročník ZŠ v SR/.

Vyučovanie jazykov národnostných menšín sa odlišuje nielen počtom týždenných vyučovacích hodín, ale i obsahom a úrovňou jeho ovládania žiakmi. I napriek odlišnostiam v koncepcii a obsahu má vyučovanie materinského jazyka národností spoločné črty :

- východiskom pre vyučovanie jazykov národnostných menšín je *princíp aktívnej komunikácie*,
- učenie materinského jazyka prispieva k zachovaniu a pestovaniu *národnej identity* a minoritnej kultúry,
- úsilie o *cibrenie jazykovej kultúry a kultúrneho dedičstva* v minoritnom jazyku.

Učenie sa jazykov národnostných menšín znamená nielen osvojenie jazykových štruktúr, ale oboznamovanie sa s kultúrou tej-ktorej jazykovej oblasti. Pritom nejde len o sprostredkovanie krajinovedných informácií, ale o tzv. *interkultúrne vyučovanie*.

Cieľom vyučovania jazykov národnostných menšín je na základe poznania vlastnej kultúry formovať u žiakov vedomie spolupatričnosti k európskemu kultúrnemu dedičstvu. V cieľoch UO pre jednotlivé jazyky národnostných menšín sa odráža úsilie o spoluprácu kultúr žijúcich vedľa seba, úsilie o výmenu významov, znakov a hodnôt.

Metódy a organizácia riešenia úlohy

Dotazníky pre učiteľov : vstupný dotazník bol vypracovaný s cieľom zistiť používané vyučovacie metódy a prístupy, formy práce so žiakmi, rodičmi a komunitou. Výstupný dotazník mapoval spätnú väzbu učiteľov na prezentované vyučovacie prístupy / seminár, Prešov 2002 / , zhodnotil ich vplyv na prácu žiakov a učiteľov, na formovanie poznávacích zručností, protipredsudkového myslenia a kultúrnej kompetencie.

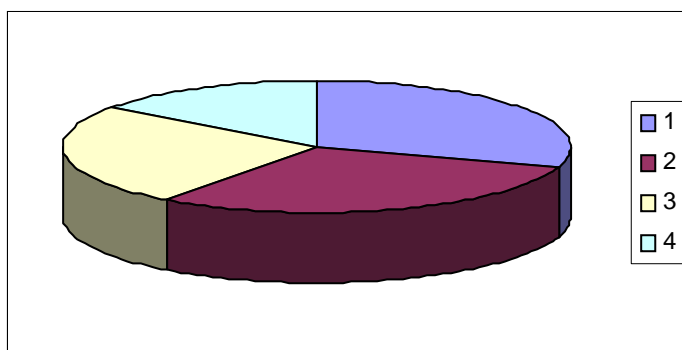
Pracovný seminár bol prezentáciou vyučovacích metód a prístupov, ktoré rozvíjajú ústny a písomný prejav žiakov, protipredsudkové myslenie a kultúrnu identitu.

Priamym pozorovaním na hodinách sa zisťovali použité interaktívne vyučovacie metódy, aktivizácia žiakov a úroveň komunikatívnych zručností žiakov.

Výsledky získané vstupným dotazníkom pre učiteľov

Vo vyučovacom procese materinského jazyka národnostných menšín uplatňujú učitelia najčastejšie metódy fixačné, motivačné a expozičné. Komunikáciu rozvíjajú najmä prostredníctvom riadeného rozhovoru, rešpektujú diferencovaný prístup, preferujú skupinové formy vyučovania.

Vyučovanie jazyka národnostných menšín je hlavne zameraný na dobré zvládnutie verbálnej komunikácie /1/ a pravopisných zručností /2/. Poznanie kultúry a histórie minoritnej skupiny /3 / a začlenenie jedinca do širšieho multikultúrneho prostredia /4 / získali

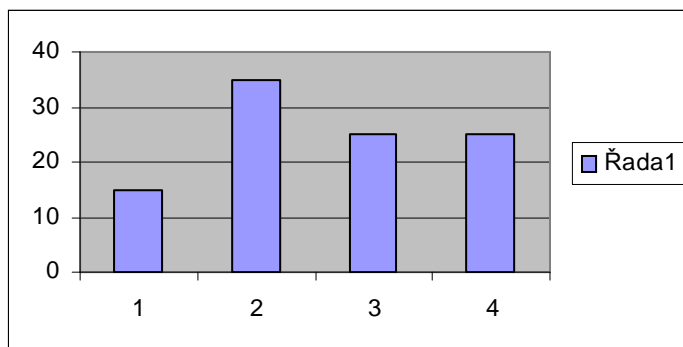
v hodnotiacej škále učiteľov nižšie preferencie.

72 % učiteľov neabsolvovalo metodické podujatia, či iné vzdelávacie formy s cieľom osvojenia interaktívnych vyučovacích metód a stratégií.

Odporúčania učiteľov na skvalitnenie vyučovania jazyka národnostných menšín sú :

1. materiálno-technické vybavenie škôl modernými vyučovacími pomôckami a informačnou technológiou,
2. metodická pomoc, metodické podujatia,
3. odborná literatúra a tlač v minoritnom jazyku,
4. kvalitné učebnice a pracovné zošity,

Výsledky získané výstupným dotazníkom

V spätnej väzbe vyučujúci preferovali zo súboru prezentovaných vyučovacích metód tie, ktoré sa opierajú o prvky kooperácie /1 /, podporujú tvorivosť / tvorivé písanie a prácu s textom / 2/, kritické myslenie a rozvíjajú diskusiu /3/, posilňujú vzťahy medzi rodinou a školou /4/.

Vyučujúci uvádzali nasledujúce problémy / ťažkosti, s ktorými zápasia žiaci v procese osvojovania :

1. *ústnej podoby jazyka a komunikatívnej kompetencie* – vývinové poruchy v učení, používanie dialektu, absencia expresívnych vyjadrení a odbornej terminológie, nedostatočná slovná zásoba, jazykovo menej podnetné prostredie rodiny, nízka úroveň čitateľských zručností, slabá orientácia v literatúre,
2. *písomnej podoby jazyka* – špecifické problémy konkrétneho jazyka / napr. spodobovanie spoluhlások, rozdiely v písaní azbukou a latinkou, rozkazovací spôsob slovies zakončených sykavkou a pod./ a nízka úroveň pravopisných zručností, ktorá súvisí s problémami uvedenými v bode 1.

1. CHARAKTERISTIKA METODICKÝCH POSTUPOV, TECHNÍK A ÚLOH

1.1. ÚSTNY PREJAV ŽIAKOV

Ústny prejav žiakov posilňujú:

- literárne podnetné prostredie triedy / školy, t.j. prístup k žánrovo rôznorodej detskej literatúre / triedne, školské knižnice, informačné materiály a pomôcky/,
- rozprávania, dialógy a diskusie o prečítanom, kladenie otázok, vyvodzovanie odpovedí, interpretovanie textov vo forme dramatizácií, rolových hier,
- formy párovej a skupinovej práce,
- problémové vyučovanie a výchovné rozhovory / sokratovský dialóg/,
- didaktické hry – situačné, inscenačná metóda, brainstorming,
- využitie algoritmu DITOR / definuj, informuj, tvor, over, realizuj/,
- riadený rozhovor, besedy, situačné rozhovory.

Úloha učiteľa

Učiteľ rozvíja komunikatívne zručnosti žiakov:

- podnecovaním diskusie,
- povzbudzovaním žiakov k tvorbe a kladeniu vlastných otázok,
- otvorením priestoru pre vyjadrenie vlastných žiackych názorov a hypotéz,
- vytvorením atmosféry, v ktorej sú názory žiakov rešpektované,
- poskytovaním priestoru pre úvahu nad hodnotami, ktoré žiaci uznávajú,
- posilňovaním kooperatívnej práce a kritického myslenia žiakov.

ODPORÚČANÉ TECHNIKY A ÚLOHY

Stratégia riešenia konfliktov

Je jednou zo stratégií, ktorá funguje v kooperatívnom kontexte, silne motivuje žiakov k učeniu a zlepšuje ústny prejav žiakov. Žiaci /pracujú najprv v pároch, potom v skupinách / sa venujú svojej problematike, zhromažďujú, spracúvajú informácie o svojom probléme, pripravuje sa na prezentáciu, analyticky a kriticky zhodnocujú informácie a názory opačnej pozície, hodnotia ich dôkazy, hľadajú závery, návrhy riešení, ktoré vyúsťujú do jednej pozície. Svoje závery môžu spracovať i v písomnej podobe, ktorú učiteľ hodnotí po stránke obsahovej i formálnej.

Projektové vyučovanie

Projektové vyučovanie vedie žiakov k racionálnemu osvojeniu vedomostí, rozvíja ich hodnotovú orientáciu a tvorivé myslenie .

Plní významnú úlohu pri rozvíjaní ústneho prejavu žiakov :

1. vedie k osvojeniu novej slovnej zásoby,
2. vedie k porozumeniu a k oprave chyby bez stresu,
3. posilňuje sociálne zručnosti, získavanie informácií a zmysel jazyka / slúži hlavne na vyjadrovanie myšlienok, citov, vedie k vzájomnému porozumeniu /,
4. integruje a otvára priestor pre vyjadrovanie a formuláciu myšlienok,

5. učí žiakov s rozdielnymi schopnosťami efektívne spolupracovať a komunikovať. Žiaci, ktorí sú zapojení do projektu, sú zapojení do plánovania, podávajú návrhy, ktoré zahŕňajú možné riešenia problémov. Projektové vyučovanie je súčasťou autentického učenia. Kladie sa v ňom dôraz na zmysluplné využitie učebnej látky.

Hranie rolí a simulačné hry

Ústny prejav žiakov posilňujú techniky aktívneho učenia – hranie rolí a simulačné hry. Umocňujú vysokú aktivizáciu, kreativizáciu vychovávaných. Účastníci týchto hier priamo hrajú svoju úlohu, akoby v skutočnosti. Trénujú konkrétne správanie a prežívanie, cvičia komunikáciu, interpersonálnu interakciu, flexibilitu štýlu a prejavu.

Hranie rolí je vhodné pri práci s literárnym textom, ktoré môže vyústiť do tvorby scenárov a následnej diskusie. Diskusia je síce časovo náročná, ale veľmi dôležitá. Jej cieľom je zhodnotiť scenár a dospieť k určitým všeobecným záverom. Je dynamickou a adaptabilnou vyučovacou stratégiou, v rámci ktorej si žiaci vymieňajú názory, riešia problémy. Spojením viacerých diskusných skupín môžeme diskusiu rozvinúť až do pyramídovej podoby.

Hra

Za významnú metódu práce, bez obmedzenia veku, sa považuje hra. Hra je vynikajúcou vyučovacou metódou, vzbudzuje u žiakov túžbu po komunikácii. Je činnosťou, v priebehu ktorej žiaci spontánne uplatňujú poznávacie aktivity a samotná vzdelávacia činnosť prebieha nenásilne.

Hra má značný vplyv na motiváciu a aktivizáciu žiakov. Počas hry žiaci získavajú zručnosti a spôsobilosti riešiť problémy a rozvíjať svoje poznávacie funkcie a divergentné myslenie. Hra umožňuje formovať spôsobilosti a schopnosti žiakov vyjadriť myšlienky a vymieňať si vzájomné informácie.

Osvojenie jazykových a komunikatívnych zručností umocňujú hry :

- krátky prejav / stručná reč na určitú tému /,
- príbeh na pokračovanie,
- morálna dilema,
- diskusia, debata, polemika,
- rekonštrukcia príbehu,
- riešenie problémovej úlohy, situácie,
- hudobné asociácie,
- problémové úlohy na rozvoj fluencie.

1.2. PÍSOMNÝ PREJAV ŽIAKOV

Písomné formy komunikácie sa v tradičnom ponímaní obmedzujú na vypracovanie cvičení, domácich úloh, slohových prác, ktorých témy sú často vzdialené od záujmov a skúseností žiakov a ktoré hlavne slúžia na fixáciu a precvičenie učiva. Úlohou učiteľa je, aby prostredníctvom foriem tvorivého písania rozvíjal u žiakov schopnosti písať vlastné myšlienky a pracovať na nich, hľadať dokonalosť tvaru, formy a prejavu.

Písomný prejav žiakov zohráva vo vyučovacom procese veľmi dôležitú úlohu : podporuje kritické myslenie, je druhom konverzácie, ktorú žiak vedie sám so sebou, je nástrojom kooperácie, zlepšuje čitateľské schopnosti a prehlbuje pochopenie prebranej látky.

Písanie má i ďalší význam, keď žiakom umožní písať o skúsenostiach, ktoré sú pre nich dôležité a prezentovať to, čo napíšu, vo vnímavej skupine, čo vedie k vzájomnému porozumeniu a vytváraniu spoločenstva. Tvorivý prístup k písaniu je sprevádzaný zmenami v intelektuálnych návykoch žiakov, zmenami v použití jazyka.

Písanie si žiaci môžu precvičovať v rôznych situáciách – na rôzne témy, pre rôzny okruh čitateľov a pre rôzne účely s využitím rôznych foriem. Je dôležité, aby žiaci spracúvali témy, ktoré sú pre nich zaujímavé.

Tvorivému písomnému prejavu má predchádzať príprava, ktorá umožňuje žiakovi rozvinúť a usporiadať myšlienky. Najčastejšie sa realizuje v podobe rôznych grafických schém / tabuľky, zhukovanie, T-schéma, Vennov diagram a pod./, ktoré pomáhajú žiakovi vizuálne vyjadrovať svoje myslenie a vzájomné vzťahy myšlienok. Takéto znázornenie uľahčuje žiakovi procesy zapamätávania, porozumenia a vytvárania pojmov.

Písanie konspektu je proces prenášania myšlienok na papier. Písanie je nezáväzná a pokusná. Táto fáza nie je vhodná na to, aby sme kriticky hodnotili myšlienky, ich formu, písmo a gramatickú správnosť. Po napísaní konspektu nasleduje revidovanie. Tvorí ho súbor otázok, ktoré kladie učiteľ alebo žiaci navzájom a ktorých cieľom je konečné vylepšenie práce. Vo fáze korektúry, ktorá je náročným procesom, si musí žiak chyby uvedomiť a vedieť ich aj opraviť. Konečnou fázou písania je publikácia, ktorá výrazne motivuje celý proces.

Tvorivé písanie je prostriedkom sebavyjadrenia a prezentovania postojov k učivu, aktuálnej téme, okolitej realite. Počas tvorby textu vedieme žiakov k práci so slovníkmi a príručkami. Žiaci si práce hodnotia sami, sami robia autokorekciu. Opravené práce používame ako motivačné texty.

Písomné práce žiakov sa :

- čítajú pred žiackym kolektívom / čítanie z autorskej stoličky /,
- publikujú v triednych, celoškolských novinách,
- zviditeľňujú na nástenkách,
- zväzujú do podoby vlastných kníh.

Kooperatívne písanie

Písomný prejav sa tvorí v skupine, ktorá pracuje na princípoch kooperácie. Príkladom takéhoto kooperatívneho písania sú:

1. rekonštrukcia príbehu,
2. spoločné príbehy,
3. písomné odkazy.
4. dopisovateľské aktivity / sťažnosti, rady a pod./,
5. 5.projekty.

Hľadám sám seba

Žiaci preniknú do podstaty formálnejšieho písania tak, že budú písomne odpovedať na otázky, ktoré sa spočiatku týkajú ich samotných a postupne miera k vzdialenejšiemu cieľu.

Takúto stratégiu nazývame „hľadám sám seba,“ žiaci napíšu chronológiu vlastného postupu podľa otázok napr.:

- O čom píšem?
- Čo ma zaujalo?
- Čo sa chcem o tom dozvedieť?
- Čo si o tom myslia ostatní ?
- Čo sa o tom píše v novinách , časopisoch, literatúre?
- Čo najdôležitejšie som sa dozvedel?

Denníky

Žiaci prezentujú svoje názory v denníkovej forme, ktorý má výraznú didaktickú hodnotu. Napr. trojdielny denník. Prvá časť slúži na to, aby si žiaci zapisovali vlastné poznámky k čítaniu a diskusii. Na jednu stranu píšú citáty, na druhú vlastné poznámky. Druhá časť denníka je venovaná myšlienkam a asociáciám, ktoré žiakov vo vzťahu k téme napadnú. Tretia časť je vyhradená listom, ktoré sa adresujú učiteľovi. Vyjadrujú sa v nich k priebehu vyučovania, kladú mu otázky, vyjadrujú svoje priania, popisujú svoje vlastné skúsenosti.

Tvorenie pojmových máp

Pojmová mapa prehľbuje pochopenie konkrétnej témy, vzájomných vzťahov a súvislostí. Podnecuje aktívne myslenie a kognitívne zručnosti.

Dráma na papieri

Umožňuje žiakom zaznamenať myšlienky a nápady do písomnej podoby. Obkreslené obrisy postavy žiaka vytvoria figúru, ktorá sa môže stať rolou. Do nej a okolo nej sa zapisujú charakteristiky danej roly. Tento druh metódy slúži na vizuálne ukotvenie učiva.

Písomné aktivity

Môže učiteľ zadať v závere hodiny na posilnenie reakcie na hodinu, po skončení tematického celku, po prečítaní textu i následne po diskusii napr.:

- napísanie najzaujímavejšej a najdôležitejšej myšlienky / túto úlohu môžeme zadávať i častejšie, jeden – dvakrát do týždňa /,
- napísanie reakcie na obrázok, ktorý sa vzťahuje k téme,
- prezentovanie vlastného názoru na to, čo sa preberalo,
- písomné komunikovanie prostredníctvom stratégie otázka – odpoveď / žiaci píšú otázky, na ktoré potom píšú odpovede /,
- písanie otázok pre učiteľa / žiak je však povinný otázku i zdôvodniť /.

Tieto písomné úlohy zlepšujú výsledky žiakov, precvičujú základné kognitívne operácie – objasňovanie, hľadanie vzťahov, súvislostí, identifikovanie chýb a zapamätanie. Navyše sa prostredníctvom takýchto špecifických stratégií písania rozvíjajú základné myšlienkové procesy, ktoré aktivizujú viac než jednu operáciu, včítane vyvodzovania, interpretácie, odborného pohľadu, porovnávania a formulovania konceptov.

1.3. PRÁCA S TEXTOM

Cieľom práce s textom / čítankovým, mimočítankovým / nie je len zvyšovanie kvality čítania / a to nielen na rovine správneho a plynulého čítania, ale i na rovine tvorivého a kritického čítania /, ale sústavné rozvíjanie slovnéj zásoby a estetické vnímanie textu.

Dôležitý je výber textu, ktorý plní nielen výchovnú a vzdelávaciu úlohu, ale i pedagogickú a spoločenskú. Text prispieva k formovaniu hodnotiacich postojov žiaka, vzťahu k vlastnej kultúre, otvára priestor pre objavovanie a riešenie problémov. Určujúcimi faktormi práce s textom sú okrem vekuprimeranosti a intertextuálnosti / národnej i nadnárodnej / , zážitkovosť a interpretačný prístup.

Metodický prístup reprodukčný nevytvára pri práci s textom priestor pre realizáciu žiackeho subjektu. Pri uplatnení tohto prístupu má dominantné postavenie učiteľ, ktorý prednáša,

vykladá, komentuje, sprístupňuje fakty, pričom sa žiacky subjekt neaktivizuje, pasívne prijíma fakty, čomu je podriadená i samotná štruktúra vyučovacej hodiny.

Oproti tomu *interpretačný prístup* k práci s textom otvára priestor pre komunikáciu. Žiak aktivizuje svoje emocionálne, intelektuálne, morálne a poznávacie skúsenosti. Žiak sa stáva účastníkom vyučovacieho procesu, svoje názory, vzťah k textu, kritický postoj, formuluje verbálne. Príkladom je učebná stratégia hádzanie kockou, ktorá žiakov nabáda ku skúmaniu témy z rôznych perspektív a usmerňuje ich myšlienkové procesy. Každá strana kocky obsahuje jednu z inštrukcií : *opíš, porovnaj, asociuj, analyzuj, aplikuj, argumentuj*.

Riešenie problémov

Vhodným výberom textu učíme žiakov riešiť problémy, podporujeme ich logické myslenie a samostatnú prácu. Žiak si prácou na riešení problému formuluje hypotézy, polemizuje, verbálne komunikuje. Príznačné pre takúto prácu s textom je využívanie prvkov metódy problémového vyučovania, ktoré otvára nové možnosti v napĺňaní výchovných a vzdelávacích cieľov a spontánne rozvíja komponent kritického myslenia, tak veľmi potrebný pri vlastnom – čitateľskom – prezentovaní úrovne kultúry a kultúrnosti.

Práca s textom – je práca s informáciami. Žiaci sa nemôžu naučiť sami od seba hodnotiť informácie, ale musia získať skúsenosť pracovať s informáciami, musia prejsť procesom analýzy vlastného myslenia a kritickej reflexie.

Učiteľ im musí poskytnúť systematický rámec pre myslenie a učenie. K.S. Meredith a J. L. Steel vytvorili rámec, ktorý pozostáva z troch krokov :

Evokácia.

V tejto fáze ide o aktívne vybavovanie si vedomostí, ktoré súvisia s témou. Je to rozhovor pred samotným čítaním textu, ktorý pomáha stanoviť cieľ učenia. Proces učenia je v tejto fáze procesom spájania nového s už poznaným. Ďalším cieľom je aktívne zapájanie žiakov do učebného procesu.

Uvedomenie si významu.

Žiak sa dostáva do kontaktu s novými informáciami a myšlienkami. Dôležitou úlohou v tejto fáze je predovšetkým udržať žiakov v činnosti, zachovať ich záujem a energiu vytvorenú počas evokácie.

Reflexia.

Je to rozhovor po prečítaní a učení sa. V tejto fáze si žiaci skutočne osvojujú učivo a tu vznikajú trvalé vedomosti. Žiaci diskutujú, prezentujú svoje porozumenie, rozširujú si slovnú zásobu.

Dialóg

Aby sme dosiahli väčšiu zainteresovanosť žiakov na práci s textom a posilnili ich tvorivé a kritické myslenie, vedíme s nimi dialóg, ktorý pozostáva z týchto fáz:

- fáza deskriptívna zameraná na pochopenie a objasnenie textu,
- fáza osobnej interpretácie, vyzveme žiakov, aby porozmýšľali o vlastnom živote a uvedomili si odlišnosť, podobnosť s hlavným protagonistom,
- fáza emocionálno- kritická, v ktorej otázky presahujú bezprostrednú realitu,
- fáza tvorivá, otázky typu, akým spôsobom sa môže ich život stať plnším a kultivovanejším, čo by žiaci chceli vo svojom živote zmeniť.

Dialogická metóda má i ďalšiu podstatnú výhodu – motivačnú. Nič nemotivuje žiakov toľko, ako pocit vnútorného uspokojenia a pocit úspechu. Metóda kladenia otázok ich motivuje nielen preto, že je pre nich zaujímavá, ale hlavne preto, že je hneď ocenené ich úsilie a demonštrovaný ich úspech. I keď je táto metóda časovo náročná, má viacero predností :

- vytvára aplikovateľné vedomosti,
- nevedie k mechanickému zapamätaniu, ale k porozumeniu,
- poskytuje okamžitú spätnú väzbu / pre učiteľa i žiaka/,
- prehľbuje vedomosti, precvičuje slovnú zásobu,
- aktívne zapája žiakov do vyučovacieho procesu.

Stimulácia myšlienkových procesov žiakov, ich predstavivosti a tvorivosti sa posilňuje otázkami, ktoré vedú žiakov k interpretácii, syntéze, analýze, hodnoteniu a k aplikácii informácií. Tento typ otázok vedie žiakov k samostatnému mysleniu, rozširuje ich slovnú zásobu, vyjadrovanie a formuláciu nových pohľadov.

Reakcia čitateľa

Ak je jedným z cieľov vyučovania pomáhať žiakom nájsť cestu k učivu, potom je vhodné použiť vo vyučovacom procese techniku reakcia čitateľa. Táto technika vedie žiakov k úvahám nad textom, k formulovaniu pocitov, ktoré v nich text vyvoláva a môže vyústiť do bohatej diskusie.

Technika podvojného zápisu / vertikálna čiara deliaca čistý hárok papiera / je vyjadrením / na ľavej strane / pocitov, názorov, reakcií na text – obsah, kompozíciu, štýl a / na pravej strane / zápisom poznámok, prípadných otázok.

Reakciou na prečítaný text môže byť i voľná písomná práca / v rozsahu 10 minút /. Jej cieľom je zhrnúť a usporiadať myšlienky o učive, prípadne položiť otázky, ak je niečo nejasné.

Do vyučovacieho procesu pri práci s textom vsúvame doplňujúce tvorivé úlohy :

- zmena textu / časti textu / podľa vlastnej predstavy,
- graf vývoja a vzťahov hlavných a vedľajších postáv ,
- ilustrovanie postáv, príbehu,
- list autorovi / spisovateľovi,
- pieseň,
- porovnanie.

Vzájomné vyučovanie

Učebný postup „ vzájomného vyučovania“ je výborným spôsobom učenia sa žiakov, ktorí si počas práce s textom vyskúšajú rolu učiteľa. Pracujú v skupinách a musia zvládnuť úlohy:

- zhrnutie prečítaného textu,
- tvorba otázok k obsahu textu,
- vysvetlenie nejasných vecí,
- predpovedanie, o čom bude nasledujúci úsek textu.

1.4. PRÁCA S KNIHOU

Vychovať zainteresovaného čitateľa znamená neustále motivovať a viesť žiakov k práci s knihou, posilňovať sociálnu interakciu, komunikáciu a viesť žiakov k využívaniu kognitívnych metód práce s textom, rešpektovať spoločenské vplyvy na rozvíjanie literárno-komunikačných daností žiaka, ktorými je podmienené jeho úspešné začlenenie sa do sveta dospelých a kultúrneho života spoločnosti.

Preto učiteľ pri práci s knihou musí brať do úvahy:

- poznanie kultúrneho a literárno-jazykového vedomia, čitateľských aktivít a záujmov celej triedy a jednotlivcov,

- uvedenie si vlastných predpokladov pre voľbu konkrétnej metódy, postupu, formy, prostriedku,
- poznať pluralitu metód, činností, smerujúcich k čítaniu a poznávaniu literatúry, k rozvoju čitateľskej a interpretačnej tvorivosti na báze partnerstva učiteľa a žiaka.

. Výber knihy musí zodpovedať spoločenským a kultúrnym potrebám žiakov, ktoré podmieňujú ich úspešné začlenenie do kultúrneho života spoločnosti. Kniha aktivizuje emocionálne, intelektuálne, morálne a poznávacie skúsenosti žiakov, formuje postoje a kritické myslenie. Zážitkovo-poznávací efekt práce s knihou ovplyvňuje štruktúru hodiny a výber metodických prístupov:

- v problémovom prístupe sa najviac rozvíja kritické myslenie žiakov, formujú sa etické prejavy, konfrontujú sa poznatky,
- v projektovom prístupe sa rešpektujú potreby a záujmy žiakov, interdisciplinárny charakter a spoločenská relevantnosť zvyšujú význam projektových techník, ktoré pôsobia motivačne a dokážu zaangažovať žiakov na výbere knihy / učiva / a metód práce.

Odporúčané úlohy tvorivej práce s knihou

A. rozvíjajúce ústny prehovor žiakov:

- prerozprávaj príbeh a sprevádzaj ho hrou na hudobnom nástroji,
- priprav dramatizáciu knihy vo forme bábkového divadla, hry,
- porovnaj postavy z knihy,
- porovnaj dvoch autorov, knihy, ktoré pojednávajú o tej istej téme,
- vysvetli nové slová, použi slovníky, príručky,
- urob kvíz o postavách a dejovej línii knihy,
- urob interview so žiakom, ktorý bude zosobňovať hlavnú postavu knihy,
- priprav konverzáciu medzi postavami z knihy,
- urob bábkú obľúbenej postavy a nechaj ju porozprávať o sebe.

B. rozvíjajúce písomný prejav žiakov :

- napíš reklamné slogany na príbeh, knihu,
- vyrob nový obal knihy a napíš naň obsah knihy,
- napíš 10 otázok, ktoré je možné zodpovedať iba po prečítaní príbehu,
- vymysli tajnú abecedu a napíš ňou najvzrušujúcejšiu časť knihy,
- napíš list autorovi, vydavateľovi, v ktorom vyjadríš svoje dojmy,
- napíš nový záver knihy,
- napíš novinový článok o príbehu, postavách,
- napíš imaginárny list medzi dvoma postavami z príbehu,
- napíš dodatkovú kapitolu ku knihe,
- napíš názov knihy vertikálne a ku každému písmenu napíš stručnú frázu, ktorú je možné aplikovať na knihu,
- vyber si miesto, ktoré sa spomína v knihe, napíš legendu o danom mieste,
- vytvor nástennú koláž o knihe
- napíš hodnotenie knihy, v ktorom zdôvodňuješ, prečo sa ti kniha páčila alebo nepáčila,
- zostav hodnotiaci dotazník
- vytvor mapu miest, o ktorých sa v knihe hovorilo,
- napíš originálnu báseň, ktorá sumarizuje knihu.

Okrem úryvkov v čítankách a detských časopisoch sú práve knihy pre deti bohatým zdrojom textov vhodných ako východiskový materiál na vyučovanie niektorých gramatických javov.

Knihy vytvorené v triede – spojivo kultúr

Žiakov povzbudzujeme, aby písali knihy, v ktorých opíšu svoje zážitky a skúsenosti, život v rodine a komunite, skúsenosti rodičov a nahromadenú múdrosť rodičov a príbuzenstva, čím sa vytvorí cenné spojivo a komunikačná cesta medzi svetom rodiny a školy. Písanie a uverejňovanie kníh v triede môže pomôcť oceniť komunity, do ktorých žiaci patria, zobraziť životné skúsenosti rodín.

Knihy, ktoré píše učiteľia, slúžia na povzbudenie žiakov k vlastnej tvorbe kníh, ale zohrávajú aj významnú úlohu pri vytváraní spojiva medzi učiteľmi a rodičmi. Knihou si otvárajú dvere k ľudskejším vzťahom s rodičmi.

2. NÁVRH AKTIVIZUJÚCICH ÚLOH

REKONŠTRUKCIA PRÍBEHU

Cieľ : rozvíjanie komunikatívnych zručností.

Postup:

1. Žiaci pracujú v 4 skupinách / A, B, C, D /. Každá skupina dostane jeden obrázok znázorňujúci určitú časť príbehu. Žiaci v tejto fáze nediskutujú o obrázku a príbehu.
2. Každý žiak napíše niekoľko viet o obrázku, ktorý videl.
3. Učiteľ vytvorí nové skupiny, v každej skupine je jeden zástupca zo skupiny A, B, C, D.
4. Každý predstaví svoj obrázok / svoju časť príbehu / a spoločne príbeh dotvoria a prezentujú ústne i písomne.

V ÚLOHE UČITEĽA

Cieľ: Rozvíjanie komunikatívnych zručností a diskusie.

Postup:

1. Žiakov rozdelíme do skupín / 4-6 žiakov /, dáme im označené texty / po odsekoch/ podľa počtu žiakov.
2. Žiaci sa striedajú v úlohe učiteľa, každý musí zvládnuť nasledovné úlohy:
 - zhrnie, čo prečítal,
 - vymyslí tri otázky a žiada, aby ostatní na ne odpovedali,
 - vysvetlí veci, ktoré ostatní nepochopili,
 - predpovie, čo asi bude obsahom nasledujúcej časti textu,
 - požiada, aby sa prečítala nasledujúca časť textu.

DISKUSIA PO PREČÍTANÍ TEXTU

Cieľ: žiaci si precvičia rôzne roly vnímavého čitateľa a účastníka diskusie.

Postup:

1. Žiaci po prečítaní istej literárnej ukážky sú rozdelení do skupín a v skupine preberajú niektorú z nasledovných úloh:
 - hľadač citátov – úlohou žiaka je vybrať niekoľko úsekov textu, ktoré sa prečítajú nahlas celej skupine,
 - vyšetrovateľ – jeho úlohou je priblížiť pozadie príbehu a poskytnúť dodatočné informácie o téme, ktorá súvisí s textom,
 - zaznamenávač pohybu – úlohou žiaka je zaznamenať pohyb postáv v texte,
 - spojovateľ – žiak nájde súvislosti medzi textom a reálnym svetom,
 - pýtajúci sa – úlohou žiaka je spísať / pred začiatkom diskusie / otázky, o ktorých bude skupina hovoriť, o ktorých chce diskutovať s ostatnými,
 - vyhľadávač slov – hľadá zaujímavé, nejasné, dôležité alebo neznáme slová, ktoré by mala skupina prediskutovať,
 - interpretátor postáv – úlohou žiaka je premýšľať o postavách a diskutovať o nich s ostatnými,
 - ilustrátor – kreslí obrázky hlavných postáv, prostredia, deja, aby mohla o nich skupina diskutovať,
 - zapisovateľ – zapisuje stručné poznámky o hlavných bodoch diskusie,
 - spravodajca – informuje celú triedu o priebehu diskusie v skupine.

TVORÍME

Cieľ : rozvíjanie komunikačných a štylizračných zručností.

Postup:

1. Žiakom / jednotlivcom alebo skupinám / rozdáme v obálkach nastrihané slová.
2. Žiaci majú za úlohu tvoriť zo slov literárne druhové formy, ktoré vyznačíme na obálke. Žiaci môžu tvoriť i jeden literárny druh / každý dostane iný súbor slov/.

ROUNDROBIN / raundrobin - do kruhu /

Cieľ : formou kooperatívneho učenia rozvíjať komunikatívne zručnosti, aktívne počúvanie, kritické myslenie.

Postup :

1. Žiak si nájde v novinách alebo časopise článok o udalosti, ktorá ho najviac zaujala a článok si nalepí do zošita.
 2. Potom napíše správu, ktorá bude pozostávať z dvoch odstavcov – prvý odstavec bude zhrnutím obsahu článku a v druhom odstavci žiak vyjadrí svoje názory a pocity, ktoré v ňom článok vyvolal.
 3. Žiaci pracujú v skupinách / 4- 5- žiakov / a svoje články prezentujú v kruhu systémom „Roundrobin,“ ide o pojem, ktorý sa používa v kooperatívnom učení a znamená, že každý člen skupiny má 1-2 minúty na to, aby prezentoval svoj článok, zatiaľ zvyšok skupiny aktívne počúva.
-
1. Žiaci potom v rámci skupiny svoje články prediskutujú.
 2. Každá skupina si vyberie jeden – najzaujímavejší článok, ktorý hovorca prezentuje pred triedou.
 3. Hovorca po prezentácii odpovedá na prípadné otázky, vysvetľuje nejasnosti.

UČÍME SA ARGUMENTOVAŤ, POLEMIZOVAŤ

Cieľ : rozvíjanie komunikatívnych zručností, schopnosti argumentácie a tvorby polemík, konštruktívnej a tvorivej diskusie.

Postup:

1. Žiakov rozdelíme do skupín. Jedna skupina sa vžije do úlohy / napr. zmiešané manželstvá / a prezentuje nesúhlasný postoj , stanoviská.
2. Druhá skupina má za úlohu uviesť čo najviac súhlasných argumentov.
3. Začneme diskusiu. Ak niekto bude chcieť rozvinúť argument druhého alebo ho podporiť, povie : „ Rozvíjam.“ Ak chce protirečiť, povie : „ Polemizujem.“
4. Žiakov vedieme k tomu, aby neútočili na druhých, ale na myšlienky a obsah. Učíme žiakov tvoriť nezvyčajné argumenty.
5. Výsledkom by mala byť nielen diskusia a tvorba polemík, ale i záverečné stanovenie kompromisu.

UČENIE SA VO DVOJICIACH

Cieľ: rozvíjanie komunikatívnych zručností, prezentačných a pamäťových schopností.

Postup:

1. Text rozdelíme na štyri časti medzi štyroch žiakov. Žiaci pracujú vo dvojiciach, každý z nich dostane časť textu a jeho úlohou je osvojiť si text a oboznámiť s ním svojho člena vo dvojici.
2. Potom sa dve dvojice spoja, každý prezentuje svoju časť a učí sa iné časti.
3. Písomne spracujú, čo sa naučili a osvojené učivo prezentujú pred celou triedou.

SKLADAČKA

Cieľ : využívaním kooperatívnej stratégie posilňovať komunikáciu a kritické myslenie.

Postup :

1. Žiaci začínajú prácu v základných tímoch, potom sa stretnú v expertných skupinách, v rámci ktorých prediskutujú svoje články. Nakoniec sa vrátia do svojho základného tímu, aby tam prezentovali získané informácie.
2. Učiteľ vyberie 4 – 5 článkov, buď sa vzťahujú k preberanému učivu, alebo sú mimoriadne aktuálne. Každý tím dostane jeden článok.
3. Stratégia „ skladačky “ sa začne uplatňovať potom, ako žiaci s rovnakými článkami utvoria samostatné skupiny, kde si články prečítajú a prediskutujú.
4. V rámci skupinovej diskusie sa opierajú o tieto body :
 - prečítajte článok,
 - vymedzte hlavné body článku – kto, čo, kde, kedy, ako a zapíšte si hlavné myšlienky,
 - ilustrujte jednu dôležitú myšlienku z článku, vysvetlite, prečo ste sa rozhodli ilustrovať práve túto myšlienku,
 - prediskutujte spôsob prezentácie vo vlastnom tíme.
5. Po skončení doby, ktorú expertný tím potrebuje na splnenie tejto úlohy, sa jeho členovia vrátia k svojim základným tímom, aby tam prezentovali svoje články / v rozsahu 5 minút /.

Ak učiteľ cíti potrebu podieľať sa na poslednej fáze činnosti, môže hodinu ukončiť kvízovými otázkami, ktoré sa vzťahujú k obsahu článku. Namiesto kvízu môžu žiaci napísať i krátky hodnotiaci článok. Napríklad : Ktorý článok priniesol podľa tvojho názoru najdôležitejšie informácie ? Ktorý článok môže mať podľa vás najväčší vplyv na tvoj život?

ŽALUJEM, OBHAJUJEM, SÚDIM

Cieľ : naučiť žiakov riešiť konkrétne situácie, rozvíjať komunikáciu a kritické myslenie.

Postup :

1. Žiakov oboznámime s priebehom súdneho pojednávania a s poslaním jednotlivých zamestnancov súdu.
2. Určíme prípad, rozdelíme žiakov do troch skupín : žaloba, obhajoba, sudcovia, / porota, predseda súdu, novinár, zapisovateľ/.
3. Po prednesení sporu má žaloba 10 minút na spracovanie obžaloby.
4. V tom istom čase pracuje obhajoba na tvorbe čo najpresvedčivejšej obhajobe.
5. Osobitne sa inštruuje porota a popisujú sa roly ostatných hráčov.
6. Podľa času, povahy prípadu sa môžu určiť i ďalšie roly , napr. svedkovia, experti.
7. Vypočuje sa obžaloba , obhajoba, môžu sa prizvať experti a svedkovia.
8. Potom nasleduje všeobecná rozprava, diskusia.
9. Osobitnú rolu má porota, ktorá má inštrukcie na to, aby hodnotila :
a/ priebeh procesu po stránke formálnej, napr. dodržiavanie pravidiel medziľudského správania, pravidiel konštruktívnej škriepky,
b/ napokon hlasovaním, debatou alebo inak rozhodne, kto má lepšie obsahové argumenty,
c/ oznámi výsledok.
10. V závere hodnotíme vystupovanie zúčastnených, ich komunikatívne schopnosti, formálnu stránku prejavu, presvedčivosť vystupovania.

RÁDIO

Cieľ: rozvoj verbálnej pohotovosti, uvedomenie si odlišných uhlov pohľadu na jednu tému

Postup:

1. Každá skupina dostane alebo si zvolí určitú tému
2. Potom sa pracuje na princípe preladovania rádia, každý člen reprezentuje jednu stanicu s odlišným prístupom k téme
3. Určuje sa čas (napr.: 1 min.) pre každú stanicu, t.j. preladuje sa po minúte na inú vlnovú dĺžku
4. Pokiaľ sa prepne späť na prvú stanicu, kolo opäť začína, stanice vždy pokračujú tam, kde bola správa prerušená.

TEMATICKÁ DISKUSIA

Cieľ : rozvíjanie komunikatívnych zručností a kritického myslenia.

Postup:

1. Každému žiakovi je pridelený charakter alebo aspoň stanovená perspektíva, z akej má nazerať na problém tak, aby roly odrážali rôzne uhly pohľadov na danú otázku / udalosť.
2. Napr. téma / je správne dávať antibiotiká do stravy zvierat'a? / Na danú tému môžu diskutovať : farmár, veterinár, majiteľ lekárne, lekár, konzument.
1. Najlepšie je pracovať v skupinách a spracovať rozličné témy.

DITOR

Cieľ : rozvíjať kritické, samostatné a tvorivé myslenie.

Postup:

- D – definuj problém
- I - informuj, čo o probléme vieš
- T – tvor riešenia
- O – ohodnot
- R – realizuj – použi v praxi / pouč spolužiaka, napíš o probléme úvahu, článok do novín a pod./

SLOVÁ A REKLAMA

Cieľ : rozvíjanie tvorivosti, diskusie, umožňuje poznávať kultúru, životný štýl.

Postup:

1. Potrebujeme sadu obrázkov, ktoré umiestnime na steny a tabuľu.
2. Žiaci majú za úlohu v dvojiciach / skupinách napísať zoznam slov, ktoré by použili, keby písali reklamu na dané výrobky, predmety.
3. Učiteľ môže určiť počet slov i slovný druh. Žiaci sa zo slov pokúsia napísať reklamný slogan.
2. Žiaci prezentujú originálne reklamné slogany.

OTÁZKY K SÚČASNEJ REKLAME

Cieľ : prehĺbenie komunikatívnych zručností a kritického myslenia.

Postup:

1. Potrebujeme tri reklamy, ktoré zobrazujú nejakú situáciu a nie je jasné, čo propagujú. Reklamy by nemali obsahovať žiadny text.
2. Žiaci si vyberú jednu reklamu, ktorá sa im páči a chcú by sa o situácii na nej dozvedieť viac. Ich úlohou je napísať tri otázky, na ktoré by chceli odpoveď.
3. Svoje otázky napíšu a dajú susedovi, ktorý na ne odpovie / písomne i ústne/.

PÍSANIE FORMOU „ TU A TERAZ “

Cieľ : podporiť samostatné a kritické myslenie žiakov.

Postup:

1. Žiaci v prítomnom čase píšú o udalosti, ktorá sa odohrala v minulosti, akoby sa odohrávala „ tu a teraz.“
Nesmieme zabudnúť, že písomné vyjadrovanie slúžiace na podporu myslenia neklasifikujeme a neopravujeme žiadne chyby.

Príklady :

- sú účastníkmi rôznych historických udalostí,
- sú spisovateľmi,
- letia do kozmu,
- riešia problém.

OPRAV PRÍBEH

Cieľ : rozvíjanie slovnej zásoby.

Postup:

1. Žiaci si prečítajú jednoduchý príbeh.
2. Príbeh rozvíjajú pridávaním prídavných mien a prirovnaní.
3. Žiaci môžu pracovať i v skupinách. Každá skupina môže spracovať príbeh v inej epickej forme / v závislosti od veku žiakov /.

T SCHÉMA

Cieľ : zaznamenať reakcie na diskutované otázky , ktoré sú binárne / áno-nie, za-proti, súhlasím-nesúhlasím/ odôvodniť a zhrnúť získané informácie.

Postup:

1. Prečítať konfrontačný text, ktorý je vhodný na diskusiu.
2. Individuálne zaznamenať čo najviac argumentov pre a proti.
3. Porovnať záznamy v dvojiciach / skupinách.
4. Vytvoriť T schému celej triedy.

SITUAČNÉ PÍSANIE

Cieľ : rozvíjať kritické a protipredsudkové myslenie a tvorivý písomný prejav žiakov.

Postup:

1. Žiakom zadáme tému.
2. O téme vedíme skupinový brainstorming zameraný na názory, úlohy a rôzne uhly pohľadov rôznych ľudí, ktorí by na tému mohli písať.
3. Každý žiak si určí okruh čitateľov, pre ktorý by písal.
4. Žiak si zvolí formu písania.

Napríklad:

Téma : Znečistenie ovzdušia.

Úlohy ľudí: Kto by mohol písať na danú tému? Aké úlohy by pisatelia zohrali?

- Lekári – poukazujú na ochorenia / nádorové, dýchacích orgánov.../, ktorými trpí ľudstvo v dôsledku znečistenia vzduchu.
- Ochránári – argumentujú vyhynutými a ohrozenými živočíchmi, rastlinami.
- Poľnohospodári – dôsledky kyslých dažďov na vegetáciu.
- Majitelia automobilových závodov a tovární spracujúcich uhlie, ropu a ktoré argumentujú potrebou výroby.

Určenie okruhu čitateľov : komu bude práca určená.

Určenie formy : aká forma vyhovuje jeho zámeru.

JAPONSKÉ HAIKU

Cieľ : rozvíjať tvorivé myslenie a vyjadrovanie.

Postup:

Ide o trojveršovú báseň, ktorá na ploche niekoľkoslabičných slov reaguje na aktuálnu tému a problém.

1. verš – päťslabičný
2. verš – 7 – 9 slabičný
3. verš – päťslabičný

SKUPINOVÝ PRÍBEH

Cieľ : rozvíjať tvorivé myslenie a kooperáciu medzi žiakmi.

Postup:

1. Žiakov rozdelíme do skupín s párnym počtom.
2. Žiaci napíšu na papier jednu spoločnú začiatočnú vetu. Napr.: Kde bolo, tam bolo, žila v jednej krajine, na samote, vo veľkom zámku, jedna žena obryňa, ktorá sa líšila od ostatných obrov v krajine tým, že mala len jedno oko.
3. Žiaci pokračujú v písaní príbehu.
4. Každý žiak napíše jednu vetu, ktorou nadviaže na výpoveď.
5. Príbeh musí mať i záver. Výsledok žiaci prezentujú pred triedou.

AKROSTICH

/ akrostich – verše, v ktorých prvé alebo posledné písmená tvoria slovo alebo celú vetu/

Cieľ : pozitívne vnímanie vlastnej osoby, sebaoceňovanie, rozvíjanie slovnej zásoby.

Postup:

1. Žiaci si napíšu zoznam pozitívnych prídavných mien.
2. Vytvoria akrostich na vlastné meno, mená rodičov, blízkych.
3. Akrostich o svojom dieťati môžu vytvoriť i rodičia.

T talentovaný
I inteligentný
B báječný
O optimistický
R rázny

ZHLUKOVANIE

Cieľ : rozvoj komunikatívnych schopností, aktivizácia predchádzajúceho učiva, invenčný prostriedok rozširovania slovnej zásoby, metóda opakovania pri zhrnutí tematického celku.

Postup :

1. Napísať základné slovo alebo výraz do stredu papiera / tabule.
2. K základnému slovu pripisujeme slová / výrazy, ktoré s ním súvisia.
3. Vyznačíme medzi nimi spojenia.

CINQUAN

Cieľ : prostriedok tvorivého vyjadrovania a hodnotenia žiakovho porozumenia, ktorý slúži na zhrnutie informácií, myšlienok, pocitov.

Postup:

1. verš – téma / 1 podstatné meno /
2. verš – opis témy / 2 prídavné mená /
3. verš – vyjadruje dej týkajúci sa témy / 3 slovesá /
4. verš – štvorslovný výraz vyjadrujúci emocionálny vzťah k téme a názor na ňu.
5. verš – jednoslovné synonymum, ktoré rekapituluje podstatu témy.

VYMYSLI REKLAMU

Cieľ : rozvinutie tvorivého a kritického myslenia.

Postup:

1. Žiaci pracujú v skupinách alebo vo dvojiciach. Učiteľ určí výrobok, na ktorý žiaci navrhnu reklamu.
2. Žiaci reklamný slogan nielen napíšu, stvárnia ho i graficky.
3. Svoj návrh prezentujú a vzájomne sa hodnotia.

TVORIVÁ BÁSEŇ

Cieľ : rozvíjať tvorivosť, prispievať k vzájomnému porozumeniu a poznaniu žiakov z rôznych kultúr.

Postup:

1. Žiaci do predpísanej podoby básne doplnia informácie, ktoré sa týkajú ich vzťahu ku krajine, k miestu, kde žijú.
2. Básne sa môžu vydať v podobe knihy.

.....nadpis.....

Poznám...../ miesto/.....

Poznám/ fakt /.....a/ fakt /.....

...../ citový vzťah k miestu /.....

...../ sloveso /.....v...../ fakt /.....keď

...../ čas /.....

...../ sloveso /.....a...../ sloveso /.....

Dívam sa/ fakt /.....a...../ sloveso /.....

Počul som/ fakt /.....keď...../čas /.....

Obdivujem...../ miesto /.....

...../ fakt /.....

...../ citový vzťah a pocity viažuce sa k miestu /.....

RODINNÉ / TRIEDNE NOVINY

Cieľ : rozvíjanie písomných zručností a tvorivého vyjadrovania.

Postup:

1. Založíme jednostránkové noviny, ktoré vydávame každý mesiac / týždeň.
2. Noviny môžu byť triedneho alebo rodinného charakteru.
3. Obsah novín tematicky orientujeme.

SOM Z...

Cieľ : poznanie vlastnej osoby, budovanie rešpektu voči sebe a blízkym / rodina, komunita, škola /, rozvíjanie tvorivého myslenia, slovnej zásoby, komunikatívnych zručností a obrazného myslenia.

Postup:

1. žiaci píšú báseň, ktorá pozostáva z výpočtu vecí, ktoré charakterizujú život danej osoby.
2. Najprv žiaci zapíšu:
 - maximálne 10 vecí, ktoré sú typické pre interiér ich bytu,
 - 6 – 10 vecí, ktoré charakterizujú okolie ich bydliska,
 - mená príbuzných,
 - výpočet najzaužívanejších rodinných príkazov, prísloví, fráz,
 - názvy rodinných jedál, činností.
3. Potom žiaci z informácií zostavia báseň. Jednotlivé tematické okruhy sa vždy začínajú „ Som z ... „

NECHAJTE MA HOVORIŤ

Cieľ: viesť žiakov k slobodnému vyjadrovaniu, ku vzájomnej dôvere, k budovaniu zodpovednosti a rešpektovaniu názorov iných.

Postup:

1. Požiadame žiakov, aby si predstavili, že píšú do miestnych novín krátky list na rôzne témy.
2. Po napísaní si dvojice list vymenia a stávajú sa redaktormi miestnych novín, ich úlohou je cenzurovať časti textu, o ktorých si myslia, že nie je vhodné o nich písať, list môžu upraviť a zmeniť.
3. Listy si vrátia.
4. Nasleduje diskusia o tom, čo si v liste zmenili a ako to na nich pôsobilo.

Otázky na rozvíjanie diskusie:

- Použili ste autocenzúru, kým ste svoj list napísali? Prečo? Prečo nie?
- Ako ste sa v liste vyjadrovali?
- Ak ste napísali stručný list, bolo to preto, že ste sa báli prípadného trestu?
- Ako ste sa cítili, keď bol váš list cenzurovaný?
- Ako vyzeral váš list po cenzúre?
- Ako ste vyberali, čo z partnerovho listu vyškrtnete?

Žiakov pred realizáciou tejto aktivity vedieme k tomu, aby istý čas sledovali v novinách určitú udalosť. Potom sa k nej vyjadrujú.

PRÍBEH O MOJEJ RODINE

Cieľ : rozvíjanie pozitívneho sebapoznania a sebahodnotenia.

Postup:

1. Žiaci môžu aktivitu začať napísaním akrostichu vlastného mena.
2. Žiaci si zaznamenajú všetko, čo vedia o svojom mene:
 - kto vybral ich meno,
 - kedy bolo meno vybrané,
 - zvažovali sa i iné mená,
 - aké dôvody sa zvažovali pri výbere mena,
 - existuje niekto v rodine s takým istým menom,
 - ako sa ich meno menilo / dieťa dostalo meno, ale rodičia ho volajú ináč, prečo?/,
 - opíšu, po kom sú pomenovaní , prečo, čím bola tá osoba pre rodičov významná,
 - aký majú postoj k vlastnému menu,
 - ktorá iná významná osoba má také isté meno, čo si o danej osobe myslia, ako sa s ňou stotožňujú, resp. nestotožňujú,
 - aké pocity sa spájajú s vaším menom.
3. Žiaci napíšu na základe informácií o svojom mene príbeh.
4. Súčasťou príbehu môže byť rodostrom a rodinná fotografia.

Postup písania príbehu o mene môže vyústiť do tvorby knihy, na ktorej pracuje dieťa s rodičmi

POROVNAJ A NÁJDI CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY

Cieľ : rozvíjanie kultúrneho povedomia žiakov

Postup :

1. Potrebujeme reklamy z našich a zahraničných časopisov propagujúcich isté výrobky / jedlá, kozmetiku, autá, nápoje, služby, dovolenku a pod./
2. Žiaci si pozorne prezrú reklamy a snažia sa postrehnúť rozdiely, ktoré charakterizujú životný štýl alebo hodnoty našej a inej spoločnosti vyjadrený prostredníctvom reklamy / aké obrázky prevládajú, aké hodnoty zdôrazňujú, akí sú ľudia na reklamách/.
3. Svoje zovšeobecnenia vyjadria písomnou alebo ústnou formou. Porovnanie môžu spracovať v podobe projektu.

UTEČENCI / MIGRANTI

Cieľ : upozorniť na existenciu utečencov na Slovensku, rozvinúť diskusiu.

Postup:

1. Začíname brainstormingom, resp. formou zhukovania pri hľadaní odpovede na otázku „ kto je utečenec ?“
2. Prečítame problém – scenár : na hranici je zástup ľudí, ktorí utekajú pred vojnou. Sú hladní, bez peňazí a dokladov. Úradníci ich nechcú prijať.
3. Rozdelíme triedu na tri skupiny :
 - úradníci – s teóriou , faktami, analýzou, prečo ich nechcú na Slovensku,
 - utečenci – s vlastnými argumentami, prečo by ich mali prijať,
 - pozorovatelia – sledujú priebeh diskusie
4. Diskusia.

MEDZINÁRODNÉ PREPOJENIA

Cieľ : uvedomenie si vplyvu medzinárodných prepojení na každodenný život, rozvíjanie diskusie.

Postup:

1. Začíname s osobnými medzinárodnými prepojeniami – krajiny, kde žijú ich príbuzní, kde majú priateľov a známych, s ktorými udržiavajú kontakty, odkiaľ majú /výrobky, predmety, potraviny / , kam by radi cestovali. Po týchto krokoch by každý mal vedieť odpovedať na otázky : Ktoré z medzinárodných prepojení chcete naďalej rozvíjať? Ktoré viac a ktoré menej ? Akým zámerom to slúži?
2. Skúmanie témy sa môže rozšíriť na komunitu v okolí školy , t.j. preskúmanie medzinárodných prepojení predajní, podnikov, hotelov, reštaurácií.
3. Môžeme načrtnúť takéto prepojenie organizácií, vlád, cirkví, a pod.
4. Môžeme takto prebrať spojenia komunity s inými regiónmi a inými krajinami, vodné, cestné, letecké, rádiové, televízne, plynové, elektrické a iné prepojenia.
5. S týmto prehľadom súvisí i diskusia:
 - aké nádeje, obavy, očakávania pripisujete určitým medzinárodným prepojeniam,
 - aké otázky, prípadne problémy podľa vás vyvolajú,
 - rozvoj akých medzinárodných prepojení si želáte,
 - ktoré z nich by sa podľa vás mali zmeniť alebo zmenšiť / zväčšiť,
 - prečo
 - kedy ?

RÔZNE PODOBY POPULUŠKY

Cieľ : prostredníctvom rôznych podôb rozprávky žiaci pochopia, že motív Popolušky a jeho podoby súvisia s vplyvom kultúry a historického obdobia vzniku rozprávky v danej spoločnosti / kultúre.

Postup:

1. Žiaci si prečítajú rôzne verzie Popolušky / napr. slovenskú, maďarskú, nemeckú, ukrajinskú./
2. Pri analýze a porovnaní rozprávok sa zamerajú na to, ako daná kultúra ovplyvňuje motív rozprávky.
3. Žiaci nakoniec napíšu modernú podobu rozprávky.

Pracovný list / analýza a porovnanie rozprávok /

	Slovenská	Maďarská	Nemecká	Ukrajinská	Iná podľa výberu
Úvod					
Hrdinkina vina/nevina					
Hrdinkina aktivita/pasivita					
Súrodenecká rivalita					
Úloha otca					
Polnočný zákaz					
Úloha princa					
Vzťah hrdinky-nevlastnej sestry a macochy					
Stupeň násilia / zloby					
Nápomocný duch/ osoba					
Úloha zvierat'a					
Sled udalostí					
Zásah mŕtvej matky / otca					
Oblečenie, obuv					
Koniec					

BARGOTANCI A ROTEROVIA

Cieľ :rozvíjať protipredsudkové , kritické myslenie a komunikatívne zručnosti.

Postup:

1. Žiakom dáme pracovné listy Bargotanci a Roterovia / A a B /.
2. Žiaci si prečítajú text, nakreslia obyvateľa z každej krajiny a rozvineme diskusiu :
 - Akí ľudia sú podľa vás Roterovia, sú všetci takí ?
 - Akí ľudia sú podľa vás Bargotanci, sú všetci takí?
 - Prečo si obyvateľ danej krajiny nakreslil týmto spôsobom?
 - Podľa čoho si usúdil, že sú všetci Bargotanci nepríjemní a všetci Roterovia dobrí?
 - Ako a čím by sa líšili popisy skupín, keby každá spracovala svoj vlastný portrét?

Aktivita nám pomôže pochopiť vznik predsudku. Diskutovať môžeme i o téme - ako sa prejavuje predsudok voči určitej skupine ľudí vo vašich kresbách a názoroch.

Pracovné listy

PRACOVNÝ LIST A

Bargotanci žijú v krajine Bargocia. Táto krajina sa nachádza na druhom konci sveta a rozprestiera sa medzi dvoma ostrovmi – Zeter a Trebonia. Ľudia z Bargocie sú úžasní. Deti sa len málokedy bijú a dospelí pracujú v pokoji a bez hádok. Hlavným jedlom je ryža, ale tanieri v Bargocii nikdy nie sú prázdne. Počasie sa počas celého roka v Bargocii nemení – mierny vánok a vždy je teplo a slnečno.

Roterovia pochádzajú z krajiny, ktorá sa volá Roteria. Nachádza sa na druhom konci sveta a rozprestiera sa medzi ostrovmi Bilbo a Treblin. Ľudia z Roterie sú veľmi nepríjemní. Deti na seba stále revú, dospelí sa ohovárajú. Pri práci sú nedôslední a nič Nedotiahnu do konca, pretože namiesto práce buď spia, alebo sa hádajú. Dni sú v Roterii veľmi chladné, daždivé a veterné.

PRACOVNÝ LIST B

Ako vyzerajú ?

Typický Bargotanec

Typický Roter

LITERATÚRA

KOLLÁRIKOVÁ, Z.: *Rozvoj kritického myslenia*. Bratislava: IUVENTA, 1997.

MISTRÍK, E.: *Od kultúrnej tolerancie ku kultúrnej identite*. Bratislava: Iris, 2001

STANKOVIANSKA, A.: *Interkultúrna výchova v európskych krajinách*. Pedagogické spektrum, roč.IX., č.1/2, 2000.

ZELINA, M.: *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti*. Bratislava: Iris, 1996.

ZELINOVÁ,M.,ZELINA.M.: *Tvorivý učiteľ*. Bratislava: Metodické centrum, 1997.

PRŮCHA, J.: *Multikulturní výchova*. Praha : ISV, 2000.

PRÍLOHY

Dotazník / vstupný /

Škola

Vyučovací jazyk

Týždenná časová dotácia jazyka národnostnej menšiny.....

1. Ktorými vyučovacími prístupmi posilňujete vyučovanie a učenie sa minoritného jazyka.

.....

2. V jednotlivých vyučovacích predmetoch plne uplatňujete komunikatívne vyučovanie v minoritnom jazyku s dôrazom na interakciu a komunikáciu.

1 2 3 4 5 6

3. Akými spôsobmi podporujete v škole prepojenie jazyka národnostnej menšiny s jazykom slovenským?

vo vyučovacom procese.....

v mimovyučovacom čase.....

4. Vyučovanie materinského jazyka je zamerané na :

A/ dobré zvládnutie verbálnej komunikácie 1 2 3 4 5 6

B/ dobré osvojenie gramatiky a pravopisných zručností 1 2 3 4 5 6

C/ poznanie kultúry a histórie majoritnej skupiny 1 2 3 4 5 6

D/ začlenenie jedinca do širšieho multikultúrneho prostredia 1 2 3 4 5 6

5. Rodičovská komunita podporuje vyučovanie materinského jazyka 1 2 3 4 5 6

6. Absolvovali ste metodické podujatia, či iné vzdelávacie formy s cieľom osvojenia interaktívnych vyučovacích metód a stratégií ?

A/ áno vymenujte

B/ nie

7. Aké sú Vaše návrhy na skvalitnenie vyučovania minoritného jazyka.

Dotazník /výstupný/

Škola :

Vyučujúci :

1. Ktorými vyučovacími metódami posilňujete výchovu k tolerancii a protipredsudkové myslenie žiakov?

.....

2. Ktorými prístupmi rozvíjate komunikatívne zručnosti žiakov ?

.....

3. Ktorými aktivitami posilňujete kultúrnu identitu / etnickú, miestnu, regionálnu/ svojich žiakov ?

.....

4. Ktorými činnosťami / zručnosťami si žiaci zdokonaľujú kultúru svojho ústneho a písomného prejavu a kultivované vyjadrovanie?

.....

5. Vymenujte témy / tematické okruhy, ktorými vo vyučovacom procese rozvíjate sociálne zručnosti, modely správania a hodnoty vlastnej kultúry?

.....

6. Ktoré vyučovacie materiály / reálie, vizuálne, zvukové/ využívate vo vyučovacom procese na rozvoj kultúrneho povedomia?

.....

7. S akými ťažkosťami / problémami zápasia vaši žiaci v procese osvojovania :

ústnej podoby jazyka.....

písomnej podoby jazyka

komunikatívnej kompetencie.....

8. Ktoré z prezentovaných techník / na stretnutí učiteľov v Prešove / ste vo vyučovacom procese uplatnili a aký mali vplyv na vašu prácu a prácu žiakov?

.....

9. Ktoré poznávacie zručnosti ste aplikáciou uvedených aktivít u žiakov rozvinuli?

.....

10. Popíšte vlastnú metódu / stratégiu, ktorou rozvíjate :

- komunikatívne zručnosti žiakov,
- poznanie vlastnej kultúry vo vzťahu k iným kultúram,
- protipredsudkové myslenie.

Program tolerancie k menšinám SR – 9905- 02
Zvýšenie štandardov vyučovania a učenia sa jazykov v školách
s menšinovým vyučovacím jazykom
a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského
a konzultačného centra pre Rómov

KOMPONENT 3
ZRIADENIE VZDELÁVACIEHO, INFORMAČNÉHO,
DOKUMENTAČNÉHO, PORADENSKÉHO
A KONZULTAČNÉHO CENTRA PRE RÓMOV

EVA KONČOKOVÁ

ZHRNUTIE

Predložené materiály sú výsledkom riešenia projektu Phare SR-9905-02 Program tolerancie voči menšinám – Zriadenie vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov. Zahŕňajú Alternatívne učebné osnovy pre 1. - 4. ročník základnej školy pre deti zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia (**návrh**) a Prípravu učiteľov a ich asistentov pracujúcich so žiakmi zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia (projekt špecializačného inovačného štúdia – **návrh**) a prílohy. V materiáloch sa vychádza zo základných téz obsiahnutých v Národnom programe výchovy a vzdelávania (projekt „Milénium“), v Koncepcii výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov a Akčnom pláne predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných prejavov intolerancie na obdobie rokov 2000-2001, vzhľadom na ktorý bolo prioritou vlády Slovenskej republiky zvýšenie vzdelanostnej úrovne Rómov.

V alternatívnych učebných osnovách sa kladie dôraz na multikultúrnu dimenziu výchovy a vzdelávania, protipredsudkovú a bilingválnu výchovu. Didaktické spracovanie učiva, aplikácia výchovno-vzdelávacích cieľov, organizácia výchovy a vzdelávania a stanovenie spôsobov spolupráce medzi školou a rodinou sú založené na individuálnom prístupe k žiakovi. Zohľadňuje jeho vývinové osobitosti a potenciál, špecifické schopnosti, zručnosti a vedomosti a akceptuje jeho hodnotovú orientáciu s cieľom eliminovať negatívne dôsledky sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia na celkový rozvoj žiaka. Učebné osnovy sú spracované modulovým spôsobom. Možno ich modifikovať s akceptovaním individuálnych potrieb, skúseností a kultúrnej úrovne žiakov.

Realizácia koncepcie výchovy a vzdelávania detí zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia si vyžaduje pripraviť učiteľov a ich asistentov tak, aby boli schopní pristupovať k týmto deťom a ich rodičom s rešpektom, uznávať ich individuálnu snahu, diagnostikovať špecifiká kultúry, jazyka a povahu detí, a na základe toho operatívne usmerňovať svoju výchovnú a vzdelávaciu prácu.

Prílohy obsahujú konkrétne metodické materiály na realizáciu multikultúrnej výchovy v jednotlivých vyučovacích predmetoch, na tvorbu kníh a informácie o zriadení Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov.

ALTERNATÍVNE UČEBNÉ OSNOVY PRE 1. – 4. ROČNÍK ZÁKLADNEJ ŠKOLY PRE DETI ZO SOCIÁLNE A VÝCHOVNE NEDOSTATOČNE PODNETNÉHO PROSTREDIA

Návrh

Úvodné poznámky

Východiskom pre tvorbu návrhu alternatívnych učebných osnov pre 1.-4. ročník základnej školy pre deti zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia sú súčasné trendy a anticipácia príležitostí na vzdelávanie pre všetkých s pochopením a rešpektovaním rozdielov medzi nimi.

V učebných osnovách jednotlivých predmetov (zatiaľ spracovaných pre 1. ročník základnej školy) sa kladie dôraz na multikultúrnú dimenziu výchovy a vzdelávania, protipredsudkovú a bilingválnu výchovu. Didaktické spracovanie učiva, aplikácia výchovno-vzdelávacích cieľov, organizácia výchovy a vzdelávania a stanovenie spôsobov spolupráce medzi školou a rodinou sú založené na individuálnom prístupe k žiakovi so zohľadnením jeho vývinových osobitostí a potenciálu, špecifických schopností, zručností a vedomostí a akceptovaní jeho hodnotovej orientácie s cieľom eliminovať negatívne dôsledky sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia na celkový rozvoj žiaka.

V záujme dosiahnutia zámerov uplatnených pri tvorbe učebných osnov, medzi ťažiskové ciele, ktorých realizácia sa sleduje v celom výchovno-vzdelávacom procese, patria:

- motivácia žiakov s dôrazom na zážitkové učenie a osobnú skúsenosť z úspechu, objavovanie vlastného potenciálu a vytvorenie priestoru na prezentáciu dosiahnutých zručností žiaka,
- aktivizácia žiakov prostredníctvom uplatňovania rozvíjajúcich metód a foriem práce, osvojenie si správnych stratégií učenia s dôrazom na samostatné, kritické a tvorivé myslenie a na vytváranie a vyjadrenie vlastného názoru,
- napomáhanie socializácii a sebaregulácii žiaka,
- spoluzodpovednosť rodiny za výsledky školskej výchovy a vzdelávania žiakov – vytvorenie predpokladov na priamu účasť a využívanie poznatkov a skúseností rodičov pri zefektívňovaní výchovno-vzdelávacieho procesu.

Uvedené ciele modifikujú tradičné prístupy k výchove, vzdelávaniu a vyučovaniu. Predpokladajú predovšetkým: oboznamovať žiaka s vlastnou kultúrou/etnickým dedičstvom a kultúrou ostatných skupín obyvateľov v obci, regióne; posilniť schopnosť akceptovať a rešpektovať seba a iných; povzbudzovať žiakov a rodičov ako plnohodnotných členov vlastnej kultúry v konaní, myslení a komunikovaní; povzbudzovať žiakov pri aktívnom skúmaní a získavaní skúseností pri práci s rôznymi materiálmi, zapájať ich do procesu rozhodovania a realizácie všetkých zmien v triede; vytvárať možnosti na kooperatívnu prácu, na otvorené a tvorivé hry; rozvíjať zručnosti, ktoré sú potrebné na individuálne, ako aj skupinové riešenie problémov a kritické myslenie; umožniť získať skúsenosti zo sociálneho správania; rešpektovať materinský jazyk a zvyky žiakov, povzbudzovať ich udržať si hrdosť na svoj pôvod. Realizáciou takto chápaných cieľov učiteľ povzbudzuje pravdivé sebaknímanie žiaka, podporuje jeho individuálny rozvoj, bráni izolácii a segregácii žiaka, zbavuje ho odmietania a obáv z rozdielov medzi ľuďmi a kultivuje akceptáciu rozdielov.

Medzi základné podmienky realizácie učebných osnov patria predovšetkým osobnosť učiteľa, vhodne vytvorená špecifická atmosféra v triede založená na partnerskom vzťahu

a dôvere medzi učiteľom a žiakom, žiakmi navzájom, učiteľom a rodičom a prostredie triedy s utvorenými centrami učenia, rozdelením práce medzi učiteľa a jeho asistenta.

Navrhované alternatívne učebné osnovy jednotlivých predmetov sú spracované modulovým spôsobom. Moduly zodpovedajú tematickým celkom učiva a zahŕňajú obsah učiva, očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov v súvislosti s týmto učivom (operacionalizované ciele), metodické odporúčania a učebné pomôcky a materiály, potrebné na efektívnu prácu so žiakmi.

Spôsob spracovania učebných osnov umožňuje zaraďovať jednotlivé časti učiva do obsahu vzdelávania alternatívnym spôsobom s uplatnením rôzne modifikovaných metód, organizačných foriem a postupov adekvátnych aktuálnej úrovni rozvoja žiakov zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia.

Návrh alternatívnych učebných osnov sa odporúča podľa konkrétnych potrieb žiakov ďalej rozpracovať do individuálnych vzdelávacích plánov, v ktorých sa zohľadnia predpoklady, skúsenosti a kultúra každého žiaka. Predpokladá to dôkladné poznanie žiaka pred vstupom do školy a jeho rodinného zázemia.

Predložený návrh učebných osnov považujeme za otvorený dokument, ktorý sa bude pred zavedením do škôl ďalej dotvárať a precizovať.

Slovenský jazyk a literatúra
1. ročník
(9 hodín týždenne, 297 hodín ročne)

Ciele

Cieľom vyučovania slovenského jazyka a literatúry v 1. ročníku základnej školy je naučiť žiakov základy čítania a písania, rozvíjať ich schopnosť počúvať a vyjadrovať sa.

Nácvikom písania sa utvárajú základy na používanie jazyka v písanej podobe. Vytvára sa návyk úpravy písaného/grafického prejavu so snahou čo najlepšie dodržať všetky predpísané tvary písmen (čo nevylučuje osobitný rukopis žiakov). K obohacovaniu a spresneniu vyjadrovacích schopností prispieva kvalitatívny a kvantitatívny rozvoj slovnej zásoby pomocou prirovnaní, slov s podobným a slov s opačným významom. Žiaci získavajú prvé praktické skúsenosti pri hodnotení prejavov konania hrdinov v rozprávkach a iných textoch, stávajú sa tak vnímavejší a empatickejší z hľadiska morálneho v živote. Žiaci sa začínajú oboznamovať so spôsobmi získavania informácií z literárnych zdrojov s dôrazom na orientáciu a elementárnu prácu v knižnici. Učia sa pracovať ako „autori“ kníh. Pri všetkých činnostiach sa učia dodržiavať zásady hlasovej a sluchovej hygieny (pri písaní hygienické požiadavky).

Obsah

Cieľové zámery slovenského jazyka a literatúry v 1. ročníku základnej školy sa realizujú prostredníctvom učiva štyroch tematických celkov:

1. Vyjadrovanie a rečová kultúra.
2. Príprava na písanie a čítanie.
3. Čítanie s porozumením.
4. Tvorba kníh.

Proces

V 1. ročníku sa súbežne vyučuje písanie, jazyková zložka a čítanie. Učitelia vyžívajú informácie zo života komunity, tematicky čerpajú z rozprávok a z príbehov, z osláv, sviatkov a z významných udalostí v rodine. Používajú materiály obsahovo zamerané multikultúrne a bilingválne v súlade s miestnym kontextom. Oboznamujú žiakov s možnosťami práce v rôznych centrách učenia a učia ich v nich pracovať. Podporujú individuálne potreby, záujmy a schopnosti žiakov. Umožňujú im prístup k literárnym zdrojom a učia ich základné návyky pre prácu v knižnici.

Vo vyučovaní je dôležité zohľadňovať rozdiel medzi jazykom a štýlom komunikácie v škole a v rodine a vytvoriť predpoklady na pochopenie tohto rozdielu žiakmi uplatňovaním kombinácie účinných jazykových a komunikačných techník. Tento proces uľahčuje a zefektívňuje spolupráca s rodinou a aktívna účasť rómskeho asistenta učiteľa.

1. Vyjadrovanie a rečová kultúra			
Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Správna artikulácia hlások, výslovnosť. Správna intonácia krátkych oznamovacích a opytovacích viet. Spisovné vyjadrovanie s použitím bežnej slovnej zásoby. Rozvíjanie slovnej zásoby.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pozorovať tempo reči pri rozprávaní, v básničkách a riekankách, • zrozumiteľne sa vyjadrovať (slová, slovné spojenia, vety a ich správna výslovnosť), • ovládať silu a dĺžku dychu (nádych a výdych pri reči), • predviesť riekanky a spolupracovať s ostatnými, • rozvíjať si slovnú zásobu pomocou slovných spojení a tvorením viet so zameraním na zvyšovanie počtu slov vo vete, • striedať sa pri rozprávaní a v rozhovore, správne komunikovať, • pozorne počúvať iných, zdvorilo sa pýtať a odpovedať, • preukázať schopnosť nadviazať kontakt s inými osobami (pozdraviť, predstaviť sa, poďakovať, zablahoželať a pod.), • spájať slová pomocou otázok (Kde je? Čo robí? ...), • komentovať vlastné zážitky. 	<p>Utvárať príležitosti na samostatný rečový prejav žiakov s usmernením učiteľa a rómskeho asistenta učiteľa. Využívať príbehy zo života (záujmov a skúseností) žiakov, pantomimické a situačné hry, dramatizáciu, rozhovory v skupine (aj v materinskom jazyku), domáce rozhovory s možnosťou učiť sa zo skúseností rodičov a nadväznú aktivitu v triede. Všímať si reč žiakov, naprávať výslovnosť (pomocou logopéda). Podporovať spontánnu tvorbu básničiek a riekaniek. Tvorit' a používať pomôcky, ktoré budú nabádať k stotožneniu sa s určitými farbami, zvukmi, zvieratmi a pod. Viesť žiakov k pomenúvaniu predmetov a vecí, ktoré ich obklopujú. Využiť nahrávky prejavu žiaka a následne ho opravovať.</p>	<p>Literárne a dramatické centrum: ukážky básničiek, riekaniek, magnetofónové nahrávky, divadelné bábk, obrázkový materiál. Materiály získané od rodičov, žiakov a členov komunity, ktoré odrážajú ich hodnoty.</p>

2. Príprava na písanie a čítanie

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Uvoľňovacie cviky na zdokonalenie jemnej motoriky ruky. Správne držanie ceruzy a pera, sklon zošita, správne sedenie.</p> <p>Nácvik základných prvkov písma (vodorovné čiary, šikmé čiary, vlnovky, slučky, obraty, ovály a pod.). Používanie písmen, slabík, slov a viet.</p> <p>Rozloženie vety na slová, slova na slabiky a slabiky na hlásky.</p> <p>Usporiadanie hlások v slovách.</p> <p>Orientácia v priestore a rovine.</p> <p>Používanie aktívnej slovnej zásoby. Rozvíjanie hovorenej reči a porozumenia reči – intonácia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Písať veľkými pohybmi kriedou alebo farbičkami, • preukázať osvojené hygienické návyky (správne sedenie pri písaní, umiestnenie učebnice a zošita, správne a ľahké držanie ceruzy a pera pri písaní a pod.), pracovné návyky (šetrné zaobchádzanie s písacími potrebami a s učebnými pomôckami) a estetické návyky (úhladná úprava písomných prejavov), • písať a používať písmená (malé, veľké, tlačené alebo písané), slabiky, slová, slovné spojenia, krátke vety a základné interpunkčné znamienka, • správne písať vlastné mená osôb a prvé slovo vo vete, • podľa diktátu písať krátke známe slová a jednoduché vety, • oznámiť a vyjadriť svoje stanovisko a vôľu, duševné pocity a nálady, • preukázať jazykovú pohotovosť a uvedomelosť pri tvorbe slabík a slov s možnosťou vyjadriť sa v materinskom jazyku, • striedať sa pri rozhovore • použiť adekvátne výrazové prostriedky na opis danej situácie, • orientovať sa v priestore a v rovine. 	<p>Uplatňovať diferencovaný prístup vzhľadom na individuálne schopnosti žiakov a jazykové prostredie, v ktorom žije. Utvárať rôznorodé situácie na prejav jazykových schopností žiakov rozličným spôsobom (motivačnými, aktivizačnými a situačnými hrami, intervenčnými technikami a pod., individuálnymi a skupinovými činnosťami) s podporou modernej didaktickej techniky.</p> <p>Umožniť žiakom vybrať si vhodný typ písma v závislosti od ich grafomotorických zručností.</p> <p>Venovať pozornosť nácviku zobrazovacích a opisných posunkov. Využívať veľa aktivít na rozvoj fonematického sluchu (na akú slabiku, hlásku sa slovo začína, končí...), analýza a syntéza slabík, slov.</p> <p>Pri čítaní sa snažiť, aby žiak zvládol slabiku, aby slabikoval, nie hláskoval.</p> <p>Konkrétne činnosti prispôbiť stupňu porozumenia žiaka, nie vopred pripraveným aktivitám.</p>	<p>Centrum písania, manipulačných predmetov, výtvarné centrum: písacie potreby, kriedy, šablóny na obkresľovanie tvarov písmen (tlačené, písané, stojaté, so sklonom), skladacia abeceda, hry s „tlačiarňou písmen“, obrázkový materiál (zvieratká, predmety a veci zo známeho prostredia a prostredia iných kultúr, so zvýraznením začiatkových písmen v ich pomenovaní), papiere, zošity, nožnice, noviny, lepidlá, manipulačné tabule, pexesá.</p> <p>Pracovné listy s obsahom multikultúrnej a bilingválnej výchovy a vzdelávania v súlade s lokálnym kontextom. Dvojazyčné pracovné listy.</p>

3. Čítanie s porozumením

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Diela ľudovej slovesnosti: rozprávky, riekanky, vyčítanky, detské hry, príbehy, postavy a tradície vlastnej a iných kultúr. Knižničné služby, spôsob požičiavania kníh, čitateľské návyky.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Počúvať s porozumením rozprávku/príbeh z rodinného prostredia a reagovať naň individuálnou voľbou výrazových prostriedkov, porozprávať počutý príbeh vlastnými slovami s pomocou učiteľa, vybrať si z ponúknutých textov, prečítať jednoduchý krátky text, demonštrovať pochopenie prečítaného textu na základe otázok učiteľa, obmieňať hlavných hrdinov príbehu, rozlíšiť kladné a záporné postavy príbehu bez zaujatosti, na základe svojich zážitkov, s akceptovaním hodnôt vlastnej kultúry, nájsť v príbehu seba/spolužiaka (pozitívne i negatívne vlastnosti, konanie, prejavy), navrhnúť v čom je potrebné zlepšenie a ako, navrhnúť nadpis príbehu, nahradiť obrázok vhodným slovom, reprodukovať podľa obrázkov a na základe otázok, predpovedať, ako sa bude príbeh vyvíjať, podeliť sa o pocity, utvoriť alternatívne ukončenie príbehu, navrhnúť k textu obrázkov, 	<p>Rozvíjať zmyslové vnímanie s dôrazom na výcvik sluchu, sluchovú analýzu a syntézu, zrakové vnímanie a zrakovú pamäť, zrakovo-motorickú a sluchovo-motorickú orientáciu. Vhodným výberom textov, zohľadňujúcich kultúrne zázemie žiakov, resp. ich skupín v triede, motivovať a aktivizovať ich. Rozprávať sa s nimi, v čom sú rozprávky jednotlivých kultúr podobné a v čom sa odlišujú. Dotvoriť atmosféru prečítaných príbehov kreslenými postavickami, bábkami a ďalšími rekvizitami. Umožniť žiakom individuálne aj skupinovo vyjadriť pochopenie prečítaného textu výtvarným, dramatickým, alebo iným spôsobom podľa vlastného výberu, aj s možnosťou použitia materinského jazyka. Iniciovať činnosti/hry na tvorivú prácu žiakov. Opakovať aktivity s rôznym účelom. Pracovať s médiami na upevnenie vedomostí a demonštrovanie porozumenia. Vytvárať príležitosti na podelenie sa o zážitky a príbehy. Podporovať zmysluplnú komunikáciu, rozvíjať diskusiu medzi žiakmi. Umožniť spontánne kladenie otázok založených na reálnych zážitkoch, skúsenostiach a potrebách žiakov.</p>	<p>Literárne centrum: rozprávkové knihy, ukážky básničiek, riekaniek, záložky na označenie prečítanej časti knihy, hra na podporu rozvoja čítania. Magnetofónové nahrávky, televízne programy; farby, štetce, farbičky, fixky, farebné kriedy; flanelové tabule; divadelné bábky a rekvizity. Pracovné listy s obsahom multikultúrnej a bilingválnej výchovy a vzdelávania v súlade s lokálnym kontextom. Rámčeky určené na pomoc pri čítaní v riadkoch.</p>

	<ul style="list-style-type: none">• vymyslieť „najkrajší“ príbeh (všetci v ňom budú dobrí, budú sa mať radi, pomáhať si, vážiť si jeden druhého),• navštíviť školskú (miestnu) knižnicu a vedieť si vypožičať knihu.		
--	---	--	--

4. Tvorba kníh

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Základy „tvorby kníh“.</p> <p>Tematické zameranie: ja a moja rodina, môj dom, môj kamarát, naša komunita, obľúbené jedlo, obľúbené zviera, obľúbená činnosť, ako pomáhame rodičom a pod.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Odpisovať vybrané texty (slabší žiaci z písaného textu, šikovnejší z tlačeneho), • pokúsiť sa o „literárnu tvorbu“, • dodržať pravidlá tvorby knihy (meno autora, názov, dátum tvorby a podpis), • ilustrovať text, • informovať o knihe ostatných v triede, rodičov a žiakov v iných triedach. 	<p>Zainteresovať žiakov do tvorby kníh v spolupráci s rodinou prostredníctvom ukážok tohto postupu. Umožniť žiakom výber obsahu, spôsobu a formy „vypracovania“ knihy. Poskytnúť im dostatočný priestor a čas na tvorbu knihy. Utvoriť bezpečné prostredie na prezentáciu vlastných hodnôt a pozitívnu klímu na ich prijatie bez negatívneho postoja k sociálno-kultúrnemu zázemiu žiaka. Navštíviť rodiny žiakov s cieľom dôkladnejšie pochopiť a vcítiť sa do postavenia žiaka. Iniciovať tvorbu jednoduchých denníkov na vyjadrenie a zaznamenanie svojich myšlienok a pocitov z rodinného a školského prostredia.</p>	<p>Literárne centrum: spínacie strojčeky, dierkovače, zošívачky, papiere, farebné papiere, noviny, časopisy, farby, štetce, farbičky, fixky, lepiace pásky, fotografie. Pracovné listy s obsahom multikultúrnej a bilingválnej výchovy a vzdelávania v súlade s lokálnym kontextom. Zainteresovať do tvorby kníh rodičov.</p>

Prvouka
1. ročník
(2 hodiny týždenne, 66 hodín ročne)

Ciele

Cieľom vyučovania prvouky v 1. ročníku základnej školy je vzbudiť a rozvíjať záujem žiakov o živý a neživý svet okolo nás. Povzbudzovať ich pri samostatnom poznávaní prostredia svojho bydliska, školy a okolitej prírody. Pomôcť im orientovať sa v najbližšom prírodnom a spoločenskom prostredí, viesť ich k opatrnosti v súvislosti s nebezpečnými situáciami. Dôležité je priebežne a pravidelne rozvíjať schopnosti žiakov potrebné na získanie nových poznatkov, na ich systematizáciu, upevnenie a uplatnenie v každodennom živote. Významným cieľom je utvárať uvedomené správanie orientované na ochranu života a životného prostredia a na zachovanie jeho harmónie, formovať základy pocitu zodpovednosti voči sebe a vytváranie správneho spôsobu života.

Obsah

Obsah prvouky v 1. ročníku základnej školy uvádza žiakov v troch tematických okruhoch učiva do základných životných situácií a vzťahov, s ktorými prichádzajú do styku:

1. Rodina, domov a jeho okolie. Práca a odpočinok.
2. Žiak a škola.
3. Starostlivosť o zdravie. Ochrana životného prostredia.

Proces

Usporiadanie učiva prvouky v 1. ročníku naznačené v uvedených tematických okruhoch by malo vychádzať z predstavy o vzájomných súvislostiach a prepojenosti učiva. Znamená to, že učiteľ bude pri sprístupňovaní jednotlivých tém využívať významovú príbuznosť učiva z rôznych tematických okruhov. Veľmi dôležitá je názornosť vyučovania a utváranie situácií, v ktorých žiaci majú možnosť v zhode so svojimi záujmami získavať vedomosti prostredníctvom spoznávania reality, ale aj pomocou rôznych obrázkových a textových nosičov informácií.

Vo vyučovaní sa v maximálnej miere využívajú medzipredmetové vzťahy (s využitím príslušných centier učenia). Poznanie prírodnej a spoločenskej skutočnosti sa úzko spája s ústnym a písomným vyjadrovaním o nej v slovenskom, resp. materinskom jazyku. Zručnosti triediť a porovnávať získané v matematike sú východiskom na osvojovanie nových poznatkov pri konkrétnej myšlienkovej činnosti, ako aj pri manipulácii s predmetmi a materiálmi. Spoločným prvkom sú aj základné predstavy súvisiace s orientáciou v priestore. Pri vychádzkach do prírody majú v prvouke stále miesto prvky dopravnej a telesnej výchovy. Zastúpené sú základy zdravotníckych zásad a hygienických návykov. Zameranie učiva prvouky umožňuje intenzívnu spoluprácu s rodičmi/rodinou, ktorí môžu poskytnúť veľa zaujímavých materiálov a pomôcok zo svojho prostredia, informovať o spôsobe života, vnímaní a interpretácii svojho postavenia v komunite a v spoločnosti.

1. Rodina, domov a jeho okolie. Práca a odpočinok			
Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Príbuzenské vzťahy (rodina, matka, otec, súrodenci, starí rodičia, vnuci, vnučky, tety strýkovia..., príbuzní, predkovia, potomkovia). Rodinné spolužitie, prejavy úcty a pochopenia (pomoc v rodine, starostlivosť o deti, o starých ľudí, oslavy a zvyky v rodine). Bydlisko žiaka. Dom a jeho vnútorné členenie. Zariadenie bytu. Záujmové činnosti členov rodiny. Hostia, susedia. Okolie bydliska (ulice, významnejšie budovy, dopravné prostriedky, čistota a poriadok bydliska...).</p> <p>Výrobky každodennej potreby. Továreň, dielňa, obchody. Ručná a strojová výroba. Náradie a nástroje.</p> <p>Dni pracovného odpočinku. Účelné využívanie voľného času.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poznať meno a priezvisko svoje a rodinných príslušníkov, • poznať najbližšie príbuzenské vzťahy, • porovnávať mladý, mladší, starý, starší, • opísať dom/byt a jeho vnútorné členenie, zariadenie domu/bytu, • triediť predmety podľa účelu a materiálu, z ktorého sú zhotovené, určovať ich spoločné a rozdielne vlastnosti a znaky, • opísať charakteristické činnosti členov rodiny, • poznať okolie domova a orientovať sa podľa určeného významného bodu (potok, cesta, park, rybník a pod.), • poznať a opísať cestu do školy, k zastávke dopravného prostriedku, k zdravotnému stredisku, k pošte, • dodržiavať základné pravidlá bezpečnosti pri prechode cez cestu a pod., • opísať a uplatniť základné pravidlá udržiavania poriadku a čistoty doma a v mieste bydliska, • opísať a odlíšiť prácu v továrni, v obchode, na poli, • vyjadriť svoju predstavu „čím by som chcel byť“ a prečo, • vážiť si rovnako všetkých, ktorí usilovne pracujú a snažia sa o zlepšenie života a prostredia, • vymeniť si skúsenosti o spôsobe trávenia voľného času, navrhnuť spoločné podujatie a jeho zameranie. 	<p>Modelovať situácie na utváranie správnej predstavy o príbuzenských vzťahoch (rolové a situačné hry s možnosťou výberu pre žiakov s uplatnením rodových špecifik). Podporovať žiakov pri vyjadrovaní priestorových vzťahov usporiadanosti a podobnosti, alebo odlišnosti v reálnom prostredí rôznym spôsobom. Nacvičovať základné pravidlá cestnej premávky a bezpečnosti na ceste do... a z... Využívať prechádzky do okolia a podnecovať žiakov k hľadaniu spôsobov zlepšenia a skrášlenia prostredia (okolie domu, školy, miesta oddychu v prírode). Vykonávať so žiakmi, resp. s predstaviteľmi komunity činnosti smerujúce k skrášleniu prostredia a bydliska. Vštepovať potrebu separovania odpadu a ochrany živej prírody. Pozvať rodinných príslušníkov (zástupcov rôznych generácií) do triedy. Iniciovať spoločnú tvorbu „projektov“. Umožniť žiakom pozorovanie a porovnávanie rôznych druhov materiálov a prácu s nimi. Zorganizovať spoločný výlet, turistickú vychádzku.</p>	<p>Matematické, literárne, výtvarné centrum a centrum manipulačných predmetov. Fotografie z domova, rodinný album. Artefakty reprezentujúce kultúrne zázemie žiakov. Mapy, rodokmene.</p>

2. Žiak a škola

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Učiteľ, spolužiaci, trieda, riaditeľ školy, školský klub detí. Pracovníci školy (školník, upratovačky, kuchárky). Umiestnenie tried a ďalších miestností. Areál školy (záhrada, ihrisko). Školské potreby, pomôcky. Udržiavanie poriadku. Šetrenie školského zariadenia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poznať meno učiteľa, spolužiakov, riaditeľa a ostatných pracovníkov školy, vedieť ich osloviť, predstaviť sa im a pozdraviť sa s nimi, • poznať najjednoduchšie priestorové pojmy a vzťahy, vyjadriť ich manipuláciou s predmetmi, slovne, kresbou, pohybom, • vedieť sa orientovať v školskej budove, • poznať označenie triedy, • vedieť pomenovať zariadenie triedy, jeho účel a význam, • vedieť rozlišovať školské potreby a hračky, poznať ich použitie, vedieť ich šetriť a poukladať, • vedieť čo je spoločné a čo osobné, • poznať rozvrh hodín a učiť sa ho dodržiavať, • udržiavať poriadok v triede, škole. 	<p>Utvoriť pre žiakov atmosféru „dobrodružstva“ z poznávania nových ľudí, vecí a prostredia. Ako aktuálne využívať hry na tému „Nájdí“, „Vyhľadaj“, „Oslov“, „Pozdrav“. Simulovať situácie na utvorenie predstavy o priestorovom usporiadaní (školy, triedy, okolia). Utvárať podmienky na osvojenie si každodenných činností a dodržiavanie rozvrhu hodín. Zapájať žiakov do tvorby „pravidiel“ triedy a zverejňovať ich rôznym spôsobom (na nástenkách, v centrách učenia). Vytvárať situácie, v ktorých žiak musí prejsť svoju schopnosť starostlivo a bezpečne zaobchádzať so školskými potrebami (svojimi a spolužiakov) a používanými pomôckami a zariadeniami. Uprednostňovať prácu v malých skupinách. Iniciovať tvorbu projektu „Škola našich snov“ v spolupráci s rodičmi.</p>	<p>Pomôcky a materiály v jednotlivých centrách učenia. Projekt školy, vizuálne zobrazenia.</p>

3. Starostlivosť o zdravie. Ochrana životného prostredia

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
Čistota, denný poriadok žiaka. Úraz a choroba. Starostlivosť a seba, rodinu, zvieratká (chované doma, žijúce vo voľnej prírode), rastliny (kvety v triede, byte, v záhrade, v prírode). Starostlivosť o životné prostredie.	<ul style="list-style-type: none"> • Pravidelne dodržiavať zásady osobnej hygieny (vrátane používania sociálneho zariadenia), • poznať význam čistoty tela a prostredia pre zdravie, • chápať význam pravidelného stravovania, pravidelného spánku a pohybu na čerstvom vzduchu, • uvedomovať si a vyhýbať sa nebezpečenstvám, ktoré môžu vzniknúť pri narábaní s ohňom a elektrickým prúdom, pri zimných a letných pohybových aktivitách, • poznať spôsoby pomoci vtákom a iným zvieratkám (kŕmenie v zime), • uvedomovať si a ovládať základné činnosti ošetrovania a starostlivosti o rastliny (polievanie, kyprenie, plenie), • pomáhať pri ošetrovaní drobných poranení (svojich a iných), poznať telefónne číslo zdravotníckej záchrannej služby, • chrániť telo a jedlo pred znečistením, • zhodnotiť svoj/spolužiakov prínos a negatívne stránky vo vyššie vymenovaných aspektoch, navrhnúť potrebné zmeny. 	Na ukážkach s využitím prirodzeného prostredia žiaka (triedy, školy, domova) demonštrovať zásady starostlivosti o zdravie. Umožniť žiakom konfrontovať poznatky o starostlivosti o seba, rodinu, prírodu získané doma s požiadavkami na ich plnohodnotnú realizáciu. Pri osvojovaní si správnych návykov využívať hrové formy a metódy. Zorganizovať besedu s lekárom, hasičom. Organizovať vychádzky do prírody zamerané na pozorovanie kvetov a ich pomenovanie, porovnávanie rozdielov medzi ročnými obdobiami. Viest' k pozorovaniu domácich zvierat (doma aj v škole). Uskutočniť spoločnú návštevu zdravotného strediska. Uplatňovať stomatohygienický program.	Prirodzené prostredie (trieda, škola, domov, blízke okolie žiaka).

4. Ročné obdobia			
Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
Časové údaje a vzťahy (deň, noc, dnes, včera, zajtra, potom, predtým, neskôr, ráno, predpoludnie, popoludnie, večer, hodiny). Ročné obdobia, mesiace a dni v týždni. Živočíchy a rastliny. Príroda v jednotlivých ročných obdobiach a jej zmeny. Pozorovanie počasia. Kalendár prírody. Významné sviatky a udalosti.	<ul style="list-style-type: none"> • Odhadnúť správne trvanie času, • porovnať ročné obdobia podľa charakteristických znakov, • vymenovať v správnom poradí dni v týždni a mesiace v roku, • preukázať základné zručnosti v pozorovaní, porovnávaní, odlišovaní, • charakterizovať základné činnosti v záhrade, na poli, v lese v jednotlivých ročných obdobiach, • viesť si záznamy o svojich činnostiach a informovať o nich, • vyrobiť Kalendár prírody a pracovať s nim, • opísať významné sviatky a udalosti (vrátane rómskych) a spôsoby ich dodržiavania v komunite, • uznávať odlišnosti, vyjadriť v diskusii bez obáv svoj názor. 	Jednotlivé témy zaraďovať priebežne počas celého školského roka. Pozornosť upriamiť na termíny včera, zajtra. Utvárať podmienky na pozorovanie zmien v prírode (modelovo v triede, reálne pri prechádzkach a pobytoch v prírode). Poskytovať žiakom knihy a encyklopédie na dotvorenie predstavy o prírode samostatným získavaním poznatkov. Umožniť žiakom vykonávať prácu „výskumníka“, viesť kalendár prírody (pozorovanie, porovnávanie, zaznamenávanie, hodnotenie, individuálne bádanie). Pozvať rodičov do triedy a umožniť im participovať vo vyučovaní.	Prírodovedné a výtvarné centrum. Prírodné prostredie triedy, okolia školy, bydliska. Herbár.

Matematika
1. ročník
(4 hodiny týždenne, 132 hodín ročne)

Ciele

Cieľom vyučovania matematiky v 1. ročníku základnej školy je hrovými formami a využívaním situácií každodenného života pripraviť žiakov na systematickú prácu v tomto predmete. Úlohou je vzbudiť záujem o matematiku, rozvíjať schopnosť pozorovať, porovnávať a triediť, hľadať a objavovať, získané vedomosti tvorivo aplikovať pri riešení jednoduchých úloh. Žiaci majú zvládnuť na potrebnej úrovni pamäťové počítanie a riešenie úloh. V 1. ročníku by mali dobre zvládnuť spoje sčítania a odčítania bez prechodu cez desiatku a utvoriť si základné geometrické predstavy. Pri všetkých činnostiach sa kladie dôraz na vôľové a morálne aspekty rozvoja žiaka, na jeho schopnosť usilovne pracovať a ochotne spolupracovať s ostatnými, učiť sa vedieť zhodnotiť svoju prácu a prácu iných. Správnym využívaním medzipredmetových vzťahov a výberom námetov slovných úloh sa vytvára predstava o využiteľnosti matematiky v rozličných oblastiach života, začínajú sa formovať správne vzťahy k prírode, spoločnosti, k realite bežného, každodenného života.

Obsah

V nadväznosti na stanovené ciele tvorí obsah vyučovania matematiky v 1. ročníku učivo šiestich tematických celkov:

1. Základné matematické predstavy a pojmy.
2. Operácie z číslami 1 až 5, numerácia.
3. Sčítanie a odčítanie čísel 1 až 5.
4. Zavedenie čísel 6, 0, 7, 8, 9, 10, sčítanie a odčítanie.
5. Zavedenie čísel do 20.
6. Základné geometrické predstavy, tvary a útvary.

Proces

Vzhľadom na to, že ide o 1. ročník základnej školy, základnou a prvoradou snahou učiteľa a rómskeho asistenta učiteľa je utvárať rôznorodé situácie na motivovanie záujmu žiakov. Prevládať by mali hrové formy práce, individuálny prístup k žiakom, utváranie príležitostí na ich realizáciu prostredníctvom výberu činností a stvárňovania matematickej reality rozličným spôsobom s využitím centier učenia.

V záujme dosiahnutia pozitívnej a žiakovi blízkej atmosféry v triede učiteľ do všetkých/prevažnej časti činností sa snaží zapájať rodičov/členov rodín žiakov (príprava jednoduchých pomôcok alebo poskytnutie materiálov zo života komunity, účasť na podujatiach v triede a pod.).

1. Základné matematické predstavy a pojmy

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Poznávanie a precvičovanie pojmov hore, dolu, vpravo, vľavo, v strede, bližšie, ďalej; priama a krivá čiara; malý, veľký, široký, úzky, dlhý, krátky, najmenší, najväčší, menší, väčší; pred, za, hneď pred, hneď za; teraz, dávno, veľmi dávno, odišiel, prišiel, pridal, zobral, pravda, nepravda, málo, mnoho.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pochopiť a používať pojmy súvisiace s orientáciou v priestore, • rozlíšiť rovnú a krivú čiaru, • v konkrétnych situáciách odlíšiť predmety podľa veľkosti, • usporiadať predmety podľa konkrétnej požiadavky, • odlíšiť jednoduchý pravdivý a nepravdivý výrok. 	<p>Modelovať situácie na nácvik a upevnenie orientácie v priestore, na porovnávanie, usporiadanie, triedenie, vytváranie skupín predmetov podľa spoločných vlastností, na určovanie polohy. Využívať známe predmety a veci (typické pre domáce prostredie žiaka a príslušnú lokalitu). Pojmy utvárať a precvičovať s využitím medzipredmetových vzťahov, najmä so slovenským jazykom, prvoukou a výtvarnou výchovou. Podporovať prácu vo dvojiciach.</p>	<p>Matematické centrum: papiere, písacie potreby, modelovacia hmota, skladačky, kocky, obrázky (modely, ukážky) osôb, zvierat, ovocia, zeleniny a pod. (v rôznych veľkostiach, tvaroch, polohách) a podľa potreby ďalšie pomôcky z literárneho, dramatického a výtvarného centra.</p>

2. Operácie z číslami 1 až 5, numerácia

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Vzťahy rovnako – nerovnako, viac – menej. Počítanie vecí po jednom, utváranie skupín vecí. Čítanie a písanie čísel jedna až päť. Porovnávanie čísel. Priradovanie počtu prvkov k číslu a opačne.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utvárať dvojice predmetov, • rozlišovať skupiny s rovnakým a nerovnakým počtom predmetov a skupiny s väčším a menším počtom predmetov, • čítať a písať čísla 1 až 5, • určovať počty osôb, predmetov a vecí s počítaním po jednom do 5, • vedieť usporiadať skupinu predmetov, • preukázať zapamätanie si znakov čísel podľa obrázkov a básničiek, • rozlíšiť v usporiadaní prvý a posledný, • preukázať pochopenie vzťahov hneď pred, hneď za v obore do 5, • porovnávať čísla relačnými znakmi väčší a menší a rovná sa v obore do 5, • orientovať sa na číselnej osi. 	<p>Motivovať žiakov použitím známych príkladov z každodenného života a názorným vyučovaním. Využívať hrové aktivizujúce vyučovacie metódy. Uplatňovať diferencovaný prístup. Podporovať samostatnú prácu s učebnicou, pracovným zošitom a učebnými pomôckami. V motivačných aj aplikačných oblastiach využívať vzťah k ostatným vyučovacím predmetom. Viest' k schopnosti vyjadriť získané vedomosti a zručnosti rôznym spôsobom (výtvarne, dramatizáciou, hrami, pohybovými aktivitami a pod.).</p>	<p>Centrá učenia: matematické, výtvarné, manipulačných predmetov, dramatické.</p>

3. Sčítanie a odčítanie čísel 1 až 5

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Zavedenie pojmu a znamienka mínus a plus. Sčítanie a odčítanie v obore do 5. Číselný rad. Rozklad čísel. Jednoduché slovné úlohy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pochopiť význam znaku plus a mínus a správne ich používať, • vedieť spamäti základné spoje sčítania a odčítania v obore do 5 (aj pomocou prstou), • zapísať a znázorniť sčítanie a odčítanie, • poznať číselný rad 1 až 5, • riešiť jednoduché slovné úlohy na sčítanie a odčítanie do 5, • znázorniť úlohu, • rozložiť číslo na dva sčítance, • preukázať presnosť a pohotovosť pri počítaní. 	<p>Modelovať príklady na sčítanie a odčítanie na základe reálnych situácií. Využívať situačné hry (číselný rad, usporiadanie prvý, druhý, tretí, vytváranie skupín s daným počtom prvkov a určovanie počtu predmetov, práca s kockami). Používať všade ruku ako názornú pomôcku.</p>	<p>Matematické a výtvarné centrum a centrum manipulačných predmetov. Papierové „peniaze“. Prírodné materiály.</p>

4. Zavedenie čísel 6, 0, 7, 8, 9, 10, sčítanie a odčítanie

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
Pojem čísel 6, 0, 7, 8, 9, 10. Sčítanie a odčítanie od 0 do 10. Rozklad čísel. Riešenie jednoduchých slovných úloh.	<ul style="list-style-type: none"> • Čítať a písať čísla 6, 0, 7, 8, 9, 10, • určovať počty osôb, predmetov, vecí počítaním po jednom, • porovnávať množstvo v rozsahu 1 až 10, • utvárať, vyznačovať a oddeľovať skupiny predmetov s počtom predmetov 1 až 10, • porovnávať čísla znakmi, • vymenovať (doplňať) stúpajúci a klesajúci číselný rad, • rozložiť čísla, • vedieť spamäti všetky spoje sčítania a odčítania v obore do 10 (aj pomocou prstov), • riešiť jednoduché slovné úlohy na sčítanie a odčítanie, • vedieť zostaviť jednoduchú úlohu podľa obrázka, • spolupracovať s ostatnými, • upozorňovať na chyby, • prijímať kritické pripomienky, • vedieť zhodnotiť výsledky svojej práce a spolužiakov. 	Modelovať úlohy s využitím „platidiel“, paličiek, kociek a pod. Využívať hrove situácie na rozklad čísel, dopĺňanie čísel, porovnávanie a znázorňovanie operácií plus a mínus v úlohách a pod. V spolupráci s rómskym asistentom zapájať do spolupráce rodičov pri príprave na vyučovanie – výroba dominových kariet, kartičiek s číslami. Motivovať k práci s číslami využitím kalendára (dni v týždni), rozprávok s určeným počtom osôb.	Matematické, literárne a výtvarné centrum a centrum manipulačných predmetov. Pracovné listy v slovenskom a materinskom jazyku. Papierové „peniaze“.

5. Zavedenie čísel do 20

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Pojem čísel 11 až 20. Sčítanie a odčítanie v obore do 20 bez prechodu cez základ 10. Rozklad čísel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Čítať a písať čísla 11 až 20, • určovať počty osôb predmetov, vecí počítaním po jednom, • utvárať, vyznačovať a oddeľovať skupiny predmetov s počtom predmetov 1 až 20, • vymenovať (doplňovať) stúpajúci a klesajúci číselný rad, • vedieť sčítať a odčítať v obore do 20 bez prechodu cez základ 10, • spolupracovať s ostatnými, • viesť si záznam „výdavkov“ a „príjmov“ (dobrých skutkov, previnení, prijatej kritiky, dosiahnutých úspechov a pod.) a informovať o nich. 	<p>Modelovať úlohy s využitím „platidiel“, paličiek, kociek, poštových známok a pod. Využívať hrové situácie na rozklad čísel, dopĺňanie čísel, znázorňovanie operácií plus a mínus v úlohách a pod. V spolupráci s rómskym asistentom/ dobrovoľníkom z radov rómskej komunity zapájať do spolupráce rodičov. Využívať hru na učiteľa (kontrola práce spolužiakov). Využívať medzipredmetové vzťahy (najmä s prvoukou – odlet lastovičiek, zvieratká v zime, varenie, pečenie, vychádzka do skleníka, starostlivosť o kvety, nákup v obchode a pod.; výtvarnou výchovou – modelovanie rozkladu čísel prostredníctvom nakresleného rebríka, stupňov, schodov, „nakladaním a vykladaním vagónov“ a pod.). Pravidelne zaraďovať matematické rozcvičky.</p>	<p>Matematické, literárne a výtvarné centrum a centrum manipulačných predmetov. Detský receptár. Papierové „peniaze“.</p>

6. Základné geometrické predstavy, tvary a útvary			
Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
Rovinné útvary – kruh, štvorec, trojuholník, obdĺžnik. Kreslenie krivej a rovnej čiary.	<ul style="list-style-type: none"> • Rozlišovať geometrické tvary, • kresliť krivé čiary a rysovať priame čiary, • rozlišovať otvorenú a uzavretú čiaru, • vedieť skladať predmety z geometrických útvarov, • spájať body do rôznych rovinných útvarov a do rovných a krivých čiar, • skladať rôzne obrázky z geometrických tvarov, • preukázať základy rysovacích zručností • vyjadriť svoje pocity, nálady, očakávania vybraným geometrickým tvarom a vysvetliť ich ostatným. 	Vytvárať prirodzené situácie, v ktorých žiaci majú možnosť hľadať a nachádzať (identifikovať a odlišovať) rôzne geometrické tvary a útvary, modelovať ich, vyfarbovať a skladať.	Matematické a výtvarné centrum a centrum manipulačných predmetov. Bližšie a širšie okolie žiaka.

Výtvarná výchova
1. ročník
(1 hodina týždenne, 33 hodín ročne)

Ciele

Cieľom výtvarnej výchovy v 1.ročníku základnej školy je utvoriť základy pre estetické vnímanie prírody, sveta vecí a človeka prostredníctvom výtvarných prác a výtvarného

umenia. Základom vyučovania je voľný výtvarný prepis detského sveta a jeho vzťahových hodnôt. Žiak spontánne kreslí a maľuje, používa a zdokonaľuje schémy, ktoré objavil v detstve a pre nové predstavy, pojmy, prírodu, veci a životné prostredie hľadá nové spôsoby vyjadrenia. Žiaci sa na základe nových pokusov učia zachádzať s vyjadrovacími prostriedkami. Experimentovanie a porovnávanie výtvarných objavov, ktoré prináša náhoda, vedie k hľadaniu výrazových prostriedkov jednotlivých materiálov a techník.

Obsah

V zhode s cieľom výtvarnej výchovy sú obsahom predmetu rozličné výtvarné činnosti, ktoré rozvíjajú predstavivosť a tvorivú fantáziu na námetoch zo života žiakov a dospelých, v ilustráciách rozprávok, riekankách a pod. Obsah možno rozčleniť do troch tematických celkov:

1. Cesty k výtvarnej výpovedi.
2. Experimentovanie a práca s výtvarnými prostriedkami.
3. Kultúra predmetov a prostredia.

Proces

Výber metód a foriem práce vychádza z prirodzeného, komplexného detského videnia, chápania a hodnotenia výtvarného sveta, v ktorom sa spájajú praktické, poznávacie a estetické stránky. Východiskom je spontánny prejav prameniáci z individuálnych citových zážitkov žiakov. Vytvárajú sa rozmanité príležitosti, pri ktorých sa prebúdza záľuba a radosť žiakov z prirodzených vlastností farieb, tvarov a objemov a z práce s rozličnými materiálmi (papier, drevo, kov). Pre výtvarnú výchovu je vhodný hromadný spôsob vyučovania, pri ktorom sa spája práca v skupine s individuálnym vedením a usmernením žiaka. Oboznamovanie žiakov s materiálmi a technikami je prepojené s celým výtvarným prejavom žiaka, aj s námetom jeho práce. Výtvarné techniky je vhodné rozvíjať hrovými aktivitami, ktoré môžu žiakov priviesť k individuálnemu využívaniu nástrojov a materiálov, k ich kombinovaniu a k vyhľadávaniu netradičných prírodných výtvarných prostriedkov.

K prístupňovaniu učiva výtvarnej výchovy v 1.ročníku základnej školy treba pristupovať z troch základných hľadísk – z hľadiska pozorovania vecného a prežívania skrytého obsahu žiakmi, rozvíjania výtvarného myslenia a poznávania výtvarných techník a materiálov vo vzťahu k prostrediu, v ktorom žijú a k životnému prostrediu. Pri väčšine činností, ktoré sprevádzajú výtvarnú výchovu je vhodné spolupracovať s rodičmi/rodinami detí, ktorí môžu poskytnúť množstvo námetov na výtvarné spracovanie, príp. ukázať individuálny (špecifický, svojský) prístup k výtvarnému spracovaniu reality a možnosti ich využitia pri skrášľovaní domáceho prostredia. Možnosť individuálneho tvorivého prejavu je aj základnou podmienkou úspešnosti žiakov na vyučovaní.

1. Cesty k výtvarnej výpovedi

Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Objavovanie sveta prírody v jednotlivostiach a v širších súvislostiach (pozorovanie podoby a vlastností zvierat a rastlín, chápanie prírody ako prostredia pre život rastlín, zvierat a ľudí, citové väzby k nim, estetické oceňovanie krásy prírody, ročné obdobia, počasie, denná doba).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Farebne dotvoriť prírodný materiál, • prejaviť zmysel pre tvarový a farebný rytmus, • rozlišovať rozličné materiály a štruktúry a výtvarne s nimi pracovať, • zobraziť zaujímavé predmety podľa predstavy na základe vnímania a pozorovania, • pokúsiť sa výtvarne vyjadriť dobro a zlo, lásku, radosť, spokojnosť. 	<p>Umožniť žiakom kontakt s prírodou. Viest' ich k uvedenému pozorovaniu a k vyjadrovaniu výtvarného prežívania sveta. Podporovať ich individuálny výtvarný prejav vo svete farieb a tvarov. Viest' ich k postupnému spresňovaniu grafických spôsobov znázorňovania pri práci na základe predstavy aj názoru. Využívať spoluprácu s rodinou pri hľadaní a nachádzaní typických a adekvátnych spôsobov výtvarného videnia a stvárnenia skutočnosti (podnety z významných sviatočných stretnutí, rodinných osláv, z počúvania a rozprávania rozprávok, zážitkov, pesničiek, riekaniek).</p>	<p>Výtvarné a literárne centrum, centrum manipulačných predmetov, centrum nepotrebného haraburdia. Prírodný materiál.</p>

2. Experimentovanie a práca s výtvarnými prostriedkami a technikami			
Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Výtvarné materiály a nástroje. Skúsenosti pri používaní materiálov a nástrojov. Objavovanie sveta prírody pri výtvarnom experimentovaní. Dekoratívne práce.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Navrhnuť, zrealizovať a vyhodnotiť vlastný spôsob výtvarného stvárnenia, • poznať a používať základné a podvojné farby, • vedieť miešať farby (tónovanie), • poznať vlastnosti plastických materiálov, • preukázať praktické zručnosti pri modelovaní a elementárny zmysel pre priestor, • preukázať na konkrétnej situácii princíp konštrukcie (poznať funkciu jednotlivých častí, konštruovať a kontrolovať funkcie jednotlivých modelov), • preukázať v konkrétnej činnosti pochopenie zmyslu dekoratívnej tvorby (s využitím prvkov vlastnej kultúry), vyhotovovať odtlačky, • komunikovať o svojich pocitoch. 	<p>Podporovať individuálny, tvorivý prejav žiakov pri práci s farbami, modelovaní, tvarovaní a konštruovaní. Viest' žiakov k plánovaniu a hodnoteniu svojich výtvarných aktivít. Učiteľ by mal navrhnuté rámcové zameranie výtvarnej výchovy prispôbiť vlastnému spôsobu myslenia, výtvarným a komunikačným schopnostiam a skúsenostiam získaných praxou. Spolu so žiakmi by mal objavovať krásno a esteticky, učenie by malo byť pre nich zaujímavou zábavou. Dôležité je rozvíjať jazyk výtvarných techník hrovými aktivitami, ktoré môžu žiakov priviesť k individuálnemu využitiu nástrojov a materiálov, k ich kombinovaniu a k tvorivému vyhľadávaniu netradičných prostriedkov. Záleží na vhodnom kladení otázok a hľadaní odpovedí (Čo sa stane, keď pridám alebo posuniem, prekryjem farbou, dokreslím, alebo zvýrazním a pod.). Rovnako je dôležité, aby prístup k jednotlivým technikám individuálne zohľadňoval psychické schopnosti a manuálne zručnosti žiakov. Zároveň umožniť praktické využitie produktov žiackej činnosti v domácom prostredí žiakov.</p>	<p>Výtvarné a literárne centrum, centrum manipulačných predmetov, rôznych materiálov a nástrojov.</p>

3. Kultúra predmetov a prostredia			
Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Vecný obsah výtvarných činností. Umelecké ilustrácie. Hračka, bábka, maľuška a ich výtvarná hodnota. Vzťah k prírode a životnému prostrediu. Využitie odpadového materiálu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vnímať a reagovať na výtvarné ukážky a umelecké ilustrácie, • porozprávať o svojom okolí so zaujatím hodnotiaceho stanoviska (čo sa mi páči, čo ma ruší a pod.), • navrhnúť, čo by sa dalo urobiť na skrášlenie prostredia (v ktorom žiak žije), doma, v škole, • vedieť využiť vhodný prírodný a odpadový materiál z domácnosti a dotvoriť ho na základe svojich predstáv a fantázie (s pomocou učiteľa). 	<p>Vzhľadom na obsah tematického celku (mal by sa prelínať celým obsahom výtvarnej výchovy v 1. ročníku), je dôležité využívať medzipredmetové vzťahy s viacerými predmetmi, najmä prvoukou a slovenským jazykom, čiastočne s geometriou i hudobnou výchovou.</p> <p>Usporiadať stretnutia s rómskymi umelcami, spolupracovať s nimi.</p>	<p>Výtvarné a literárne centrum, centrum manipulačných predmetov, rôznych materiálov a nástroje (napr. tradičné hračky detí pochádzajúcich z rozličných kultúr, niektoré ilustrácie k rozprávkam a pod).</p>

Hudobná výchova
1. ročník
(1 hodina týždenne, 33 hodín ročne)

Ciele

Cieľom vyučovania hudobnej výchovy v 1. ročníku základnej školy je prebúdzat' a podporovať záujem žiakov o svet hudby na princípoch detskej hry a jej rôznych foriem. Žiaci majú zvládnuť základy sústavy hudobných činností – speváckych, inštrumentálnych, posluchových a hudobno-pohybových. Má sa rozvíjať ich hudobná pozornosť, pamäť, predstavivosť, zmysel pre zvuk, tóny a ich kvality a vzťahy medzi nimi.

Obsah

Pri realizácii cieľa sa používa rôznorodý hudobný materiál (detské popevky, riekanky, vyčítanky, piesne zo života v rodine a v škole, z lokálneho prostredia, o prírode a zvieratkách, hudobné rozprávky, krátke inštrumentálne skladby, detské hudobno-pohybové hry).

Proces

Úspešnosť žiaka v hudobnej výchove, rovnako ako celková úspešnosť predmetu spočíva v kladnom prístupe k žiakovi a v kvalite hudobno-výchovného procesu. Rozhodujúci je vzájomný vzťah učiteľ – žiak. Vo vyučovaní treba vychádzať z hudobných činností, pre ktoré majú žiaci najväčšie predpoklady a preto najmenšie zábrany. Prevažujú hrové prístupy. Jednotlivé hudobné aktivity sa navzájom ovplyvňujú a prelínajú speváckymi, nástrojovými, hudobno-pohybovými činnosťami. Hudobnou aktivitou, ktorá je istou mierou predradená ostatným, je spev. Pritom spev by sa nemal obmedzovať len na hodiny hudobnej výchovy. Mal by dotvárať celkovú atmosféru školy, byť oddychom, osviežením a navodením dobrej nálady. Žiaci by mali mať možnosť individuálne prejavovať svoje cítenie hudby a pohybu.

V kultivačnom úsilí by mala byť najbližším pomocníkom školy rodina. Úspešnosť žiaka v hudobnej výchove nie je len odrazom jeho hudobných predpokladov. Rozhodujúca je predovšetkým jeho aktivita, ktorú podporuje záujem učiteľa a rodiny o jeho prácu a uznanie aj za malé pokroky. K hlbšiemu prieniku do sveta hudby prispieva poznávanie mnohostranných možností jednotlivých hudobných nástrojov. Žiaci by mali mať možnosť vyrábať vlastné „hudobné nástroje“ – ozvučné drievka, písťalky, hrkálky (s pomocou členov rodiny). Vhodné je uskutočniť stretnutie s rodičmi/členmi rodín detí, na ktorom by prezentovali spevom, tancom, hrou na hudobné nástroje špecifiká svoje a komunity.

Základy hudobnej výchovy			
Obsah	Očakávané vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov	Metodické odporúčania	Pomôcky a materiály
<p>Piesne, hudobno-pohybové (tanečné) hry, vokálne a inštrumentálne miniatúry alebo úryvky zo skladieb. Správne návyky (uvoľnený plynulý spev, ľahké tvorenie tónu, hospodárne dýchanie, zreteľná výslovnosť). Čistá intonácia, správny rytmus, stále tempo. Kolektívny spev. Rozmanité hudobné štruktúry. Hovorený a spievaný prejav. Experimentovanie s rytmickými prvkami. Reakcia na počutú hudbu pohybom, tancom, spevom, inštrumentálnymi aktivitami a dramatickým gestom. Jednoduché rómske piesne z regiónu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prejaviť prvé správne spevácke návyky, • počúvať inštrumentálne a vokálne skladby a orientovať sa v nich na úrovni dosiahnutých schopností, zručnosti a poznatkov, • rozlišovať zvuk – tón, ľudský hlas (mužský, ženský, detský, hovorový) a spev, • pri kolektívnom speve reagovať na taktovacie gestá učiteľa, • vedieť reagovať na počutú hudbu rôznymi spôsobmi (vytlieskavaním rytmu, držaním tela – krokom, chôdzou vpred, vzad a na mieste) a spevom, základmi hry na detský inštrumentálny nástroj a dramatickým prejavom, • prezentovať hudobno-pohybové hry a tance typické pre kultúru, z ktorej žiak prichádza, • spievať v materinskom jazyku, • vyjadriť pohybom (tancom, spevom) dobrú náladu, smútok, strach, vzťah k svojmu okoliu, rodine. 	<p>Uplatňovať hrové formy práce a aktuálne zážitkové situácie, využívať záujem žiakov a každú príležitosť na rozvinutie ich hudobného a tanečného prejavu. Zapájať všetkých žiakov do hudobných činností, diferencovane k nim pristupovať (viac alebo menej hudobne nadaní žiaci) a poverovať ich adekvátnymi činnosťami. Podporovať talent žiakov. Využívať rôznorodý hudobný a tanečný materiál, rómske piesne, hudbu, hry a tanec. Neopomenúť folklórne tradície (ľudové piesne, tance, zvyky jednotlivých skupín žiakov v triede). Organizovať vystúpenia, návštevy divadelných predstavení s účasťou rodín. Využívať potenciál rómskych umelcov.</p>	<p>Klavír, detská zvonkohra, rytmické Orffove nástroje, gramofón, súbor gramoplatní/CD-platní, kazety s nahrávkami, (s ohľadom na tradície, rómsky folklór, dobové a miestne zvyklosti). Prírodné materiály.</p>

Telesná výchova

1. ročník

(3 hodiny týždenne, 99 hodín ročne)

Ciele

Telesná výchova v 1. ročníku základnej školy je zameraná na oboznámenie žiakov s telovýchovnými prostredím a organizáciou telesnej výchovy v škole a s významom a technikou jednotlivých cvičení a činností. Prvoradým cieľom je dosiahnuť u žiakov osvojenie si základných návykov súvisiacich so správnym držaním tela, pohybovými zručnosťami a telesným rozvojom. Dôležité je vytvorenie správnych hygienických návykov a ich postupné upevňovanie. Žiaci sa majú naučiť dodržiavať pravidlá so zreteľom na sebadisciplínu, zdolať strach a vyrovnať sa s neúspechom, mať radosť zo svojich úspechov aj s úspechov svojich spolužiakov. Pestovať si pevnú vôľu a vytrvalosť. Dodržiavať základy bezpečnosti pri cvičení. Prostredníctvom pravidelných a zaujímavých činností si majú vytvoriť pozitívny vzťah k pohybu a pobytu v prírode. Majú mať zážitok a radosť zo svojich činností.

Obsah

V zhode s cieľmi je obsah potrebné zamerať na spontánne pohybové cvičenia, činnosti a pohybové hry, pri ktorých sa žiaci učia zaujať napnutý a uvoľnený postoj, otáčať telo na mieste, zoradiť sa, vytvoriť kruh podaním ruky, utvoriť nepravidelný útvar, pochodovať s urýchľovaním tempa na mieste a postupovaním. Ďalšie cvičenia by mali mať prípravný a preventívny charakter v súvislosti s osvojením si správneho držania tela (cviky s ručným náradím – s loptou, švihadlom, stuhou a pod., rytmické úlohy na spev a hudbu a ďalšie). Ďalší obsahový okruh by mal zahŕňať chôdzu a behanie (voľná chôdza a behanie v určenom tvare, na určenej trase, krátke a predĺžené kroky), poskakovanie a skákanie (na jednej nohe, striedavo, oboma nohami na určenú vzdialenosť, skákanie do diaľky z miesta a s rozbehom z odrazového miesta), vrhy, hod loptičkou (napr. pokusy o vrh papierových guľôčok). Súčasťou obsahu by mali byť cviky súvisiace s udrжанím rovnováhy, hry s pravidlami, oddychové aktivity, branno-turistické vychádzky, relaxačné cvičenia.

Proces

Vo výchovno-vzdelávacom procese by sa mali uplatňovať všetky funkcie telesnej výchovy – adaptačná, vzdelávacia, socializačná, kompenzačná, oddychovo-rekreačná a pod. Pohybová aktivita by mala byť jedným z najúčinnějších prostriedkov kompenzácie prevažne jednostranného pracovného zaťaženia v škole. Preto by sa mala v čo najväčšej miere integrovať do jej denného aj týždenného režimu. Predpokladá sa spontánne využívanie jednoduchých bezpečných pohybových činností s veľkým motivačným nábojom pre prirodzenú potrebu pohybu a možnosti žiakov.

Zo začiatku by mal učiteľ žiakov do jednotlivých činností uvádzať, postupne by však mali získať možnosť voľného výberu činností a ich opakovania. Potrebný je individuálny prístup k žiakom s prihliadnutím na ich telesnú zdatnosť. Dôležité je dosiahnuť, aby sa žiaci naučili rešpektovať aj menej zdatných, zdravotne oslabených, príp. spolužiakov so zdravotným postihnutím.

Poznámka

Konkrétnejšie rozpracovanie cieľov, obsahu a procesu nepovažujeme za potrebné z dôvodu, že je tak v dostatočnom rozsahu uskutočnené (aj v zhode s potrebami alternatívneho vyučovania telesnej výchovy v 1. ročníku) v platných učebných osnovách tohto predmetu pre 1. stupeň základnej školy (schv. MŠ SR dňa 18. mája 1995 pod číslom 157/95-211).

Literatúra:

Učebné osnovy pre prípravný ročník ZŠ.

Učebné osnovy pre 1. stupeň základných škôl. Bratislava : Príroda a. s., 1995.

Učebnice pre 1. ročník ZŠ.

Pracovné zošity pre 1. ročník ZŠ.

Metodické príručky pre 1. ročník ZŠ.

Vzdelávacie štandardy pre 1. stupeň základnej školy.

Krok za krokom. Alternatívna metodická príručka pre 1. stupeň základnej školy. Žiar nad Hronom : Nadácia Škola dokorán, 1999.

PETICOVÁ, A., CHALACHÁNOVÁ, M.: Prvouka pre učiteľov 1. ročníka základnej školy.

Motivačné texty a doplnkové listy. Banská Bystrica : Litomont spol. s r. o., 1996.

FARKAŠOVÁ, E. a kol.: Jazyky hrou (Pracovné listy). Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2001.

LACKOVÁ, E.: Rómske rozprávky – Romane paramisa. 1. vyd. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo; Prešov : Kultúrny zväz občanov rómskej národnosti na Slovensku [vyd.], 1992.

BERKY, J., SLIACKY O.: Tri ohnivé kone. Bratislava : Mladé letá, 1990.

BERKY-LUBORECKÝ, J.: Sny o šťastí. Bratislava : Štúdio –dd- 1994. Ilustr.; 24 cm.

CECH, P.: Tusa ande akhoren kelos.

HIVEŠOVÁ, ŠILANOVÁ, D.: Cigánsky tanec. In: Slniečko, roč. 44, č. 6, s. 10-11.

HIVEŠOVÁ, ŠILANOVÁ, D.: Vtáčatko Koráločka. Bratislava : Goldpress Publishers, 1996.

HÜBSCHMANOVÁ, M. (zost.): Amari abeceda (Naša abeceda). Bratislava : Goldpress Publishers, 1995.

BANGA, D.: Rómsky šlabikár – Romano Hangoro. 1993.

BANGA, D.: Genibarica – doplnkové čítanie pre žiakov ZŠ. 1993.

BANGA, D.: Maľovaná rómčina – Farbindi romani čhib. 1997.

VARGOVÁ-HABOVČÍKOVÁ, B.: Obraz rómskych detí a mládeže v literatúre – Čhavore romane. Nitra : Vysoká škola pedagogická, 1993.

ČERNEK, P., REPÁŠ, V.: Čísla a hry pre 1. ročník ZŠ. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2001.

Obkresli a vymaľuj – Čísla. Bratislava : Mladé letá, 2001.

LÖFFEL, J.: Veselé hry s číslami a obrázkami. Bratislava : Fortuna print, 2001.

Počítanie – Farby. Bratislava : Matys, 2001.

DOUŠKOVÁ, A.: Prvouka – učenie o sebe, prírode a spoločnosti (rozvíjajúce vyučovanie v elementárnych triedach. Prešov : Metodické centrum, 2001.

FARKAŠOVÁ, E., KUNDRÁTOVÁ, B.: Rozvíjanie rozumových schopností a sociálnej komunikácie detí z národnostne zmiešaného územia. Bratislava : VÚDPaP, 2000.

MACEJKOVÁ, M. a kol.: Prípravný – nultý ročník v základnej škole pre šesťročné deti nepripravené pre úspešný vstup do školy. Prešov : Metodické centrum, 2000.

MAIKÚCHOVÁ, Z. : Pohraj sa s papierom,

ZELINA, M.: Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa. Bratislava : Iris, 1994.

ZELINA, M.: Výchova tvorivej osobnosti. Bratislava : UK, 1995.

ZELINA, M., ZELINOVÁ, M.: Rozvoj tvorivosti detí a mládeže. Bratislava : SPN, 1990.

PRÍPRAVA UČITEĽOV A ICH ASISTENTOV PRACUJÚCICH SO ŽIAKMI ZO SOCIÁLNE A VÝCHOVNE NEDOSTATOČNE PODNETNÉHO PROSTREDIA

Projekt špecializačného inovačného štúdia
(Návrh)

Všeobecné východiská

Realizácia koncepcie výchovy a vzdelávania detí zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia si vyžaduje pripraviť učiteľov a ich asistentov tak, aby boli schopní pristupovať k týmto deťom a ich rodičom s rešpektom, uznávať ich individuálnu snahu, diagnostikovať špecifiká kultúry, jazyka a povahu detí, a na základe toho operatívne usmerňovať svoju výchovnú a vzdelávaciu prácu.

Príprava učiteľov

Ciele vzdelávania

- osvojiť si filozofiu pedagogického prístupu zameraného na rozvoj osobnosti žiaka a jeho základné princípy v podmienkach sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia,
- naučiť sa riadiť a organizovať výchovno-vzdelávací proces s pomocou asistenta, i vo voľnočasových aktivitách,
- získať zručnosti potrebné na diagnostikovanie dosiahnutej úrovne vývinu jednotlivých žiakov a využiť ich pri individuálnom prístupe k nim,
- osvojiť si nové prístupy k spolupráci s rodinou a komunitou pri skvalitňovaní výchovy a vzdelávania v škole a v domácom prostredí,
- získať základné vedomosti a zručnosti z multikultúrnej výchovy v konkrétnych podmienkach triedy, školy a miestneho spoločenstva.

Obsah vzdelávania

Tematické zameranie

Počet hodín teor./prakt. časť

Teoretické východiská pedagogického prístupu zameraného na rozvoj osobnosti žiaka	7/4
Vytváranie inkluzívneho prostredia triedy s dôrazom na rómske sociálno-kultúrne osobitosti	3/3
Pedagogická diagnostika žiaka	3/5
Metódy a formy tvorby komunity triedy	6/6
Individuálny prístup vo výchove a vzdelávaní	6/6
<i>Interaktívne stratégie učenia a vyučovania</i>	12/6
<i>Hodnotenie ako prostriedok osobnostného rozvoja žiaka</i>	9/3
Partnerstvo a spolupráca školy, rodiny a spoločenstva	6/3
Multikultúrna výchova	12/6
Organizácia a riadenie výchovno-vzdelávacieho procesu v spolupráci s asistentom učiteľa	6/6
Plánovanie výchovno-vzdelávacieho procesu a príprava učiteľa na vyučovanie v spolupráci s asistentom učiteľa	9/3
Práca na projekte	10/20

Spolu: 160

Špecifikácia

Teoretické východiská pedagogického prístupu zameraného na rozvoj osobnosti žiaka

Cieľ:

Predmet poskytne orientáciu v súčasných trendoch vo výchove a vzdelávaní. Učitelia budú vedieť charakterizovať, vysvetliť a porovnať názory na výchovu a vzdelávanie, ktoré vychádzajú z princípov humanistickej pedagogiky a psychológie.

Obsah:

- Hlavné teoretické koncepcie výučby: psychodynamická, behaviorálna, sociálno-kultúrna, kognitivistická a humanistická.
- Štádiá kognitívneho vývinu v učení J. Piageta a ich aplikácia v moderných vzdelávacích koncepciách.
- E. Erikson a jeho ponímanie štádií vývinu osobnosti – výchova k autoregulácii osobnostného rozvoja.
- Sociálno-kultúrna teória L. S. Vygotského a jej uplatnenie vo vzdelávacom procese. Vzťah medzi vývojom a učením, zóna najbližšieho vývinu, sociálno-kultúrne sprostredkovanie a stratégie vyučovania.

Vytváranie inkluzívneho prostredia triedy s dôrazom na sociálno-kultúrne osobitosti

Cieľ:

Cieľom tematického celku je oboznámiť učiteľov so spôsobmi zmeny prostredia triedy tak, aby lepšie vyhovovala potrebám detí z hľadiska ich individuálnych a etnicko-kultúrnych osobitostí. Učitelia sa oboznámia s princípmi tvorby prostredia triedy bohatej na rozvojové podnety a budú schopní navrhnuť úpravu fyzického prostredia vlastnej triedy, vytvoriť plán triedy a jednotlivých centier učenia.

Obsah:

- Charakteristika inklúzie, inkluzívnej triedy.
- Úprava triedy a princípy jej usporiadania podľa požiadaviek pedagogického prístupu zameraného na rozvoj osobnosti žiaka.
- Centrá učenia, ich rozmiestnenie, vybavenie a funkcia. Požiadavky na materiálne vybavenie centier.
- Expozícia didaktického materiálu, učebných pomôcok a prác žiakov na stenách triedy a v triede.
- Spoluúčasť žiakov a rodičov na vytváraní jednotlivých centier učenia a na formovaní celkového vzhľadu triedy.
- Etnicko-kultúrne špecifiká žiakov v triede.

Pedagogická diagnostika žiaka

Cieľ:

Cieľom tematického celku je oboznámiť učiteľov s vybranými metódami a technikami diagnostikovania vývinu žiaka. Učitelia si budú schopní zvoliť a navrhnuť predmet a jednotlivé techniky diagnostikovania, zaznamenať výsledky diagnostikovania a využiť ich pre potreby individuálneho rozvoja žiaka.

Obsah:

- Charakteristika pedagogickej diagnostiky. Význam diagnostiky pre pedagogickú prax.
- Metódy a techniky diagnostikovania vývinu dieťaťa. Zdroje informácií o žiakovi.
- Pozorovanie ako diagnostická metóda v škole. Náhodné a systematické pozorovanie. Krátkodobé a dlhodobé pozorovanie. Zaznamenávanie pozorovaného javu, deja. Objektívizácia pozorovania. Nehodnotiace záznamy z pozorovania.

- Portfóliá – dokumentačný súbor prác žiaka. Typy portfólií, spôsob evidovania prác žiakov, diagnostická funkcia.

Metódy a formy tvorby komunity triedy

Cieľ:

Cieľom tematického celku je oboznámiť učiteľov s procesom usmernenia učenia. Učitelia získajú potrebné vedomosti a zručnosti potrebné k organizovaniu a riadeniu výchovno-vzdelávacieho procesu tak, aby sa žiaci stali jeho plnohodnotným aktívnym činiteľmi.

Obsah:

- Charakteristika ponímania manažmentu triedy na základe princípov pedagogického prístupu zameraného na rozvoj osobnosti žiaka.
- Metódy a formy socializácie a emocionalizácie výchovno-vzdelávacieho procesu v podmienkach vyučovania žiakov mladšieho školského veku.
- Trieda ako spoločenstvo navzájom sa učiacich a podporujúcich jedincov.
- Ranné stretnutie a jeho pedagogické funkcie.
- Tvorba pravidiel triedy a postupov pre rutinné činnosti v triede.
- Aktivity a činnosti podnecujúce zodpovednosť voči vlastnému správaniu a pozitívnym sociálnym vzťahom a interakciám v triede.

Individuálny prístup vo výchove a vzdelávaní

Cieľ:

Cieľom tematického celku je naučiť učiteľov na základe už nadobudnutých vedomostí a zručností, pristupovať k výchove a vzdelávaniu jednotlivých žiakov tak, aby rešpektovali ich individuálne osobitosti.

Obsah:

- Individuálny osobnostný profil žiaka.
- Sebapoňatie žiaka a jeho rozvoj vo výchovno-vzdelávacom procese.
- Štýly učenia a ich vplyv na organizovanie výchovno-vzdelávacieho procesu.
- Vedomosti a skúsenosti žiaka a ich vplyv na jeho učenie.
- Možnosť výberu a voľby, ako jedna z metód uspokojovania individuálnych rozvojových potrieb žiakov vo výchovno-vzdelávacom procese.

Interaktívne stratégie učenia a vyučovania

Cieľ:

Cieľom tematického celku je umožniť učiteľom prostredníctvom vlastnej skúsenosti poznať pozitívny vplyv interaktívnych stratégií učenia a vyučovania na kvalitu procesu a výsledkov učenia sa žiakov.

Obsah:

- Charakteristika vyučovacích a učebných stratégií a ich vplyvu na kvalitu a výsledky výchovno-vzdelávacieho procesu.
- Interaktívne stratégie vyučovania a učenia ako prostriedku kognitivizácie, emocionalizácie, motivácie, socializácie a kreativizácie osobnosti žiaka vo výchovno-vzdelávacom procese.
- Kooperatívne učenie – princípy, metódy a formy.
- Projektové vyučovanie ako forma autentického učenia.
- Využitie centier učenia k efektívnemu uplatňovaniu interaktívnych stratégií vyučovania a učenia.

Hodnotenie ako prostriedok osobnostného rozvoja žiaka

Cieľ:

Cieľom tematického celku je objasniť učiteľom nové prístupy k hodnoteniu ako jednému zo základných prostriedkov motivácie osobnostného rozvoja žiaka a ako prostriedku jeho autoregulácie. Učitelia získajú vedomosti a zručnosti potrebné k realizácii autentického hodnotenia.

Obsah:

- Charakteristika autentického hodnotenia ako prostriedku osobnostného rozvoja žiaka.
- Hodnotenie ako prostriedok autentického poznávania osobnosti žiaka
- Hodnotenie ako motivačný faktor.
- Chyba a jej korekcia ako prostriedok učenia sa a ich funkcia v hodnotení.
- Hodnotenie ako prostriedok vedenia žiaka k sebahodnoteniu a hodnoteniu iných.
- Metódy hodnotenia – portfólia, záznamové a pozorovacie hárky.
- Spolupráca učiteľa, žiaka a jeho rodičov v hodnotiacom procese.

Partnerstvo a spolupráca školy, rodiny a miestneho spoločenstva

Cieľ:

Cieľom tematického celku je poskytnúť učiteľom kurzu nový pohľad na spoluprácu školy, rodiny a miestneho spoločenstva, ktoré vychádza z myšlienok partnerstva a vzájomnej úcty. Učitelia sa oboznámia s novými spôsobmi komunikácie školy a rodiny a zapájania rodinných príslušníkov žiakov do života školy.

Obsah:

- Úloha rodiny a rodinného zázemia v rozvoji osobnosti žiaka a ich podiel na jeho školskej úspešnosti.
- Význam komunikácie rodiny, školy a spoločenstva.
- Organizačné formy podnecovania a realizácie spoluúčasti rodiny na výchove a vzdelávaní a na celkovom živote triedy a školy.
- Záujmy rodiny a význam ich poznania pre prácu učiteľa a ostatných pedagogických pracovníkov.

Multikultúrna výchova

Cieľ:

Cieľom tematického celku je oboznámiť učiteľov so zmyslom, charakterom a formami multikultúrnej výchovy a vzdelávania. Učitelia získajú konkrétnu predstavu, ako tieto formy výchovy a vzdelávania využiť vo svojej učiteľskej praxi, s dôrazom na prácu s deťmi a ich rodinami zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia.

Obsah:

- Multikultúrna výchova a jej miesto vo výchovno-vzdelávacom procese.
- Poznávanie etnických, kultúrnych, sociálnych a rodinných osobitostí žiakov triedy.
- Výchova proti predsudkom a etnickej predpojatosti.
- Osobitosti vzdelávania deti zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia.
- Možnosti úzkej spolupráce školy a miestneho spoločenstva.
- Akceptácia lokálnych potrieb a osobitostí vo výchovno-vzdelávacom procese.

Organizácia a riadenie výchovno-vzdelávacieho procesu v spolupráci s asistentom učiteľa

Cieľ:

Učitelia sa v rámci tematického celku oboznámia s tými organizačnými formami práce v triede, ktoré môžu efektívne prispievať k rozvoju osobnosti rómskych detí, pri rešpektovaní ich individuálnych a sociálno-kultúrnych osobitostí. Získajú potrebné organizačné a odborné spôsobilosti pre taký manažment triedy, ktorý umožňuje plnohodnotné využitie práce asistenta pri adaptácii podmienok výchovy a vzdelávania v záujme rómskych detí pochádzajúcich zo špecifického sociálneho a kultúrneho prostredia.

Obsah:

- Asistent učiteľa v triede – požiadavky, úlohy a kompetencie.
- Organizácia vyučovania s ohľadom na špecifické potreby rómskych detí.
- Organizačné formy vyučovania, ktoré umožňujú efektívne využitie rómskeho asistenta učiteľa.
- Úloha asistenta učiteľa pri adaptácii podmienok výchovy a vzdelávania na potreby rómskych detí.
- Intervenčné techniky pri individuálnom vedení rómskeho dieťaťa s cieľom usmerniť jeho úspešnosť.

Plánovanie výchovno-vzdelávacieho procesu a príprava učiteľa na vyučovanie v spolupráci s asistentom učiteľa

Cieľ:

Cieľom tematického celku je oboznámiť učiteľov s novšími prístupmi k plánovaniu procesu výchovy a vzdelávania. Na základe získaných vedomostí dokážu učitelia formulovať ciele v kognitívnej, sociálno-emocionálnej a psychomotorickej oblasti rozvoja osobnosti dieťaťa. Naučia sa plánovať a pripravovať výchovno-vzdelávací proces s akceptovaním individuálnych potrieb a osobitostí žiakov vo vzťahu k stanoveným cieľom.

Obsah:

- Zdroje plánovania výchovnej a vzdelávacej práce v škole. Proces plánovania.
- Taxonómie cieľov výchovy a vzdelávania (Bloom, Kratwohl a pod.).
- Všeobecné a čiastkové ciele výchovno-vzdelávacieho procesu.
- Vzťah medzi cieľom, obsahom, vyučovacími metódami a organizačnou formou.
- Hodnotenie efektívnosti výchovno-vzdelávacieho procesu.

Práca na projekte

Cieľ:

Cieľom práce na projekte je preukázať schopnosť aplikovať získané vedomosti a zručnosti pri rozpracovaní konkrétnych projektov z hľadiska teórie a praxe prístupu zameraného na rozvoj osobnosti dieťaťa.

Obsah:

- Príprava projektu podľa individuálneho výberu

Príprava asistentov učiteľa

Tematické zameranie	Počet hodín teor./prakt. časť
Základy pedagogického prístupu zameraného na žiaka	3/3
Vytváranie inkluzívneho prostredia triedy s dôrazom na rómske sociálno-kultúrne osobitosti	3/3
Tvorba multikultúrnej a protipredsudkovej klímy v triede	5/3
Poznávanie a diagnostikovanie individuálnych a kultúrnych osobitostí rómskych detí	3/3
Metódy a formy tvorby komunity triedy	9/3
Individuálny prístup vo výchove a vzdelávaní, intervenčné techniky	6/3
Organizácia a riadenie výchovno-vzdelávacieho procesu	3/3
Osobnostný a sociálny rozvoj	10/10
Rozvoj komunikačných zručností	6/10
Partnerstvo a spolupráca školy a rodiny	6/6
Komunitné vzdelávanie – osvetová a výchovná práca v rómskej komunite	9/9
Romológia – dejiny, etnografia a sociológia rómskeho etnika	10/2
Práca na projekte	3/16
Spolu:	160

Špecifikácia

Základy pedagogického prístupu zameraného na žiaka

Cieľ:

Cieľom tematického celku je poskytnúť asistentom učiteľa základné informácie z oblasti pedagogiky a pedagogickej psychológie, potrebné vedomosti o charakteristike a princípoch pedagogického prístupu zameraného na žiaka ako základného predpokladu pre nadobudnutie odbornej spôsobilosti potrebnej pre prácu asistenta učiteľa. Ďalej získajú predstavu o postavení a úlohe asistenta učiteľa vo výchovno-vzdelávacom procese.

Obsah:

- Vzdelanie ako predpoklad úspešného zapájania sa jedinca do života v demokratickej spoločnosti. Typy a stupne vzdelania. Vzdelanie a vzdelávanie.
- Proces výchovy a vzdelávania – princípy a metódy výchovy a vzdelávania.
- Pedagogický prístup zameraný na žiaka – základné princípy a ich uplatňovanie v pedagogickej praxi. Program Krok za krokom – charakteristika.
- Postavenie, úloha a obsahová náplň práce asistenta učiteľa v procese výchovy a vzdelávania rómskych detí.

Vytváranie inkluzívneho prostredia triedy s dôrazom na rómske sociálno-kultúrne osobitosti

Cieľ:

Cieľom tematického celku je oboznámiť učiteľov asistentov so spôsobmi zmeny prostredia triedy tak, aby lepšie vyhovovala rozvojovým potrebám detí hľadiska ich individuálnych a etnicko-kultúrnych osobitostí. Asistenti učiteľa sa oboznámia s princípmi tvorby prostredia triedy bohatej na rozvojové podnety a budú schopní navrhnúť úpravu fyzického prostredia triedy z aspektu kultúrnych osobitostí.

Obsah:

- Charakteristika inkluzívnej triedy.
- Úprava triedy a princípy jej usporiadanie v zmysle požiadaviek pedagogického prístupu zameraného na rozvoj osobnosti žiaka.
- Centrá učenia, ich rozmiestnenie, vybavenie a funkcia. Požiadavky na materiálne vybavenie centier. Funkcie centier učenia.
- Expozícia didaktického materiálu, učebných pomôcok a prác žiakov v triede.
- Spoluúčasť asistenta učiteľa na vytváraní jednotlivých centier učenia a na formovaní celkového vzhľadu triedy.

Tvorba multikultúrnej a protipredsudkovej klímy v triede

Cieľ:

Asistenti učiteľa získajú potrebné poznatky a vedomosti o súčasnom ponímaní multikultúrnej a protipredsudkovej výchovy, hlavne vo vzťahu k rómskemu etniku ako aj jeho vzťahu k majoritnej populácii v našej spoločnosti. Prostredníctvom interaktívnych činností sa oboznámia s metódami a formami práce, ktoré umožňujú efektívnu realizáciu cieľov v tejto oblasti pri práci so žiakmi v triede.

Obsah:

- Multikultúrna a protipredsudková výchova – princípy a ciele.
- Prostriedky tvorby protipredsudkovej klímy v triede.
- Metódy a formy efektívnej multikultúrnej výchovy.

Poznávanie a diagnostikovanie individuálnych a kultúrnych osobitostí rómskych detí

Cieľ:

Cieľom tematického celku je oboznámiť asistentov učiteľa s vybranými metódami a technikami diagnostikovania vývinu a sociálno-kultúrnych potrieb rómskeho dieťaťa, ktoré môžu asistenti učiteľa využiť vo svojej práci v triede. Asistenti učiteľa budú schopní realizovať a následne zaznamenať výsledky diagnostikovania a využiť ich pre potreby individuálneho rozvoja žiakov v triede.

Obsah:

- Charakteristika pedagogickej diagnostiky. Význam diagnostiky pre pedagogickú prax.
- Pozorovanie ako diagnostická metóda v škole. Náhodné a systematické pozorovanie. Krátkodobé a dlhodobé pozorovanie. Zaznamenávanie pozorovaného javu, deja. Objektivizácia pozorovania. Nehodnotiace záznamy z pozorovania.
- Tvorba portfólia ako dokumentačného súboru prác žiaka s ohľadom na jeho etnické a sociálno-kultúrne osobitosti a potreby.

Metódy a formy tvorby komunity triedy

Cieľ:

Cieľom tematického celku je oboznámiť asistentov učiteľa s ich úlohou, ktorá uľahčuje proces učenia sa žiakov v triede. Asistenti učiteľa získajú vedomosti a zručnosti potrebné k organizovaniu a riadeniu výchovno-vzdelávacieho procesu, k sociálnej interakcii a o vplyve sociálnej klímy na proces učenia sa.

Obsah:

- Metódy a formy socializácie a emocionalizácie výchovno-vzdelávacieho procesu v podmienkach vyučovania žiakov mladšieho školského veku.
- Trieda ako spoločenstvo vzájomne sa učiacich a podporujúcich jedincov.
- Ranné stretnutie a jeho pedagogické funkcie.
- Tvorba pravidiel a postupov pre rutinné činnosti v triede.
- Aktivity a činnosti podnecujúce zodpovednosť voči vlastnému správaniu a pozitívnym sociálnym vzťahom a interakciám v triede.

Individuálny prístup vo výchove a vzdelávaní, intervenčné techniky

Cieľ:

Cieľom tematického celku je naučiť asistentov učiteľa na základe už nadobudnutých vedomostí a zručností pristupovať k výchove a vzdelávaniu jednotlivých žiakov tak, aby rešpektovali ich individuálne osobitosti. Asistenti učiteľa sa oboznámia s vybranými intervenčnými a podpornými technikami, pomocou ktorých budú môcť podnecovať individuálny rozvoj žiaka.

Obsah:

- *Individuálny osobnostný profil žiaka.*
- *Sebapoňatie žiaka a jeho rozvoj vo výchovno-vzdelávacom procese.*
- *Možnosť výberu a voľby ako prostriedku na uspokojovanie individuálnych potrieb žiakov vo výchovno-vzdelávacom procese.*
- *Individualizované vyučovanie.*
- *Intervenčné a podporné techniky podnecovania individuálneho rozvoja žiaka v oblasti čítania a písania (popis intervenčných zásahov).*
- *Metódy a formy práce asistenta učiteľa s jednotlivými žiakmi, práca v malých skupinách. Kooperatívne a recipročné učenie.*

Organizácia a riadenie výchovno-vzdelávacieho procesu

Cieľ:

Asistenti učiteľa sa oboznámia s tými organizačnými formami práce v triede, ktoré môžu efektívne prispievať k rozvoju osobnosti rómskych detí, pri rešpektovaní ich individuálnych a sociálno-kultúrnych osobností. Získajú potrebné organizačné a odborné spôsobilosti pre taký manažment triedy, ktorý umožňuje plnohodnotné uplatnenie práce asistenta učiteľa pri adaptácii podmienok výchovy a vzdelávania v záujme rómskych detí.

Obsah:

- Organizácia vyučovania s ohľadom na špecifické potreby rómskych detí.
- Organizačné formy vyučovania, ktoré umožňujú efektívnu prácu asistenta učiteľa.
- Úloha asistenta učiteľa pri adaptácii podmienok výchovy a vzdelávania potrebám rómskych detí.
- Plánovanie, sebareflexia práce asistenta učiteľa.

Osobnostný a sociálny rozvoj

Cieľ:

Cieľom tematického celku je podnietiť osobnostný rozvoj asistenta učiteľa najmä v nasledujúcich oblastiach: sebaopoznanie a sebaocenenie, pozitívny sebaobraz, komunikačné schopnosti a zručnosti, asertívne správanie, pozitívna hodnotová orientácia, sebamotivácia a schopnosť autoregulácie. Obsah predmetu sa bude realizovať formou praktických cvičení a výcvikov.

Obsah:

- Techniky a metódy sebaopoznávania, vlastný sebaobraz.
- Sociálny status a rola.
- Vytváranie pozitívnych sociálnych interakcií – komunikácia, asertívne správanie.
- Plán osobnostného rozvoja.
- Požiadavky, úlohy a kompetencie asistenta učiteľa.

Rozvoj komunikačných zručností

Cieľ:

Asistenti učiteľa získajú praktické komunikačné zručnosti potrebné na vytváranie pozitívnych sociálnych interakcií v triede. Naučia sa komunikovať so žiakmi v triede a podnecovať pozitívnu komunikáciu žiakov proaktívnym štýlom konverzácie. Oboznámia sa so základnými technikami predchádzania a riešenia konfliktov a nežiaduceho správania žiakov v škole i mimo nej.

Obsah:

- Sociálna interakcia medzi učiteľom a žiakom a medzi žiakmi navzájom. Verbálna a neverbálna komunikácia.
- Proaktívny štýl konverzácie ako prostriedok rozširovania a rozvíjania verbálnej komunikácie.

Partnerstvo a spolupráca školy a rodiny

Cieľ:

Cieľom tematického celku je poskytnúť asistentom učiteľa nový pohľad na spoluprácu školy, rodiny a miestneho spoločenstva, ktorý vychádza z myšlienok partnerstva a vzájomnej úcty. Asistenti učiteľa sa oboznámia s novými spôsobmi komunikácie školy a rodiny a zapájania rodinných príslušníkov žiakov do života školy.

Obsah:

- Úloha rodiny a rodinného zázemia v rozvoji osobnosti žiaka a ich podiel na jeho školskej úspešnosti.
- Význam pozitívnej komunikácie rodiny, školy a komunity.
- Záujmy rodiny a význam ich poznania pre prácu učiteľa a ostatných pedagogických pracovníkov.
- Návštevy v rodinách – komunikácia s rodinou a pomoc pri príprave na školu.

Komunitné vzdelávanie – osvetová a výchovná práca v rómskej komunite

Cieľ:

Tematický celok je koncipovaný tak, aby asistenti učiteľa porozumeli spojeniu komunitné vzdelávanie a rôznym formám a možnostiam, ako ho uplatniť v praxi. Získajú potrebné zručnosti a spôsobilosť pre komunitný manažment. Oboznámia sa s plánovaním a uskutočňovaním rôznych programov, ktoré svojím charakterom dokážu osloviť miestnu komunitu a úspešne prepájať pôsobenie komunity a školy.

Obsah:

- Komunitné vzdelávanie – obsah a formy.
- Komunitný manažment – ako zlepšovať kvalitu života miestnej komunity prostredníctvom vzdelávania.
- Poznávanie charakteru a potrieb komunity - monitorovanie sociálnych a kultúrnych procesov, ako aj trendov vývoja a zmien miestnej komunity.
- Program spolupráce školy a miestnej komunity.
- Práca s rodičovskou verejnosťou – motivácia prípravy detí na vyučovanie, pravidelná školská dochádzka a plnenie školských povinností.

Romológia – dejiny, etnografia a sociológia rómskeho etnika

Cieľ:

Cieľom tematického celku je poskytnúť asistentom učiteľa základné informácie o histórii, kultúre, etnografii a sociológii rómskeho etnika v širšom kontexte, ako i z aspektu lokálnych osobitostí. Asistenti učiteľa ďalej získajú prehľad o niektorých technikách a metódach poznávanie lokálnej kultúry rómskeho etnika a o možnostiach využitia takto získaných poznatkov vo výchove a vzdelávaní rómskych detí.

Obsah:

- Dejiny rómskeho etnika od najstarších čias po súčasnosť.
- Rómovia na súčasnej civilizačnej mape sveta.
- Etnografia a sociológia rómskeho etnika na Slovensku – spoločné znaky, regionálne a lokálne osobitosti.
- „História Rómov“ – dejiny tradované ústnym podaním ako metóda skúmania dejín konkrétnej rómskej komunity.
- Využívanie vedomostí a informácií z dejín, etnografie a sociológie Rómov na vyučovaní a v mimovyučovacej vzdelávacej a osvetovej práci.

Práca na projekte

Cieľ:

Cieľom práce na projekte je preukázať schopnosť aplikovať získané vedomosti a zručnosti pre rozpracovanie konkrétnych úloh a zámerov v konkrétnej komunite Rómov. Každý asistent učiteľa, za pomoci svojho učiteľa – poradcu, vypracuje svoj individuálny akčný plán, do ktorého zahrnie svoje zábery a praktické ciele v oblasti práce s rómskymi deťmi, ich rodinami a komunitou.

Obsah:

Príprava projektu podľa individuálneho výberu.

INFORMÁCIA O ZRIADENÍ VZDELÁVACIEHO, INFORMAČNÉHO, DOKUMENTAČNÉHO, PORADENSKÉHO A KONZULTAČNÉHO CENTRA PRE RÓMOV

V súlade s cieľom projektu Phare SR-9905-02 Program tolerancie voči menšinám na dosiahnutie zlepšenia postavenia národnostných menšín (s osobitným zreteľom a so zohľadnením špecifických potrieb a podmienok rómskej menšiny) sa zriadilo Vzdelávacie, informačné, dokumentačné, poradenské a konzultačné centrum pre Rómov (ďalej len „Rómske vzdelávacie centrum“) pri Metodickom centre v Prešove ako ústredne riadenej organizácii Ministerstva školstva Slovenskej republiky.

V súlade so schváleným projektom medzi hlavné úlohy Rómskeho vzdelávacieho centra patria:

- Vypracovanie špecifických učebných osnov pre učiteľov a asistentov učiteľa, ktorí pracujú s rómskymi deťmi a mládežou,
- vypracovanie učebných osnov pre modulové, doplnkové a alternatívne vzdelávanie Rómov založených na individuálnom prístupe rešpektujúcom sociálne prostredie detí a na základe skúseností ďalších národných a medzinárodných programov po overení v kurzoch experimentálnych škôl,
- tvorba didaktických materiálov na výučbu slovenského a rómskeho jazyka, sociálnej komunikácie, zdravotníckej prípravy, výchovy v oblasti prevencie proti drogám a profesijnej výchovy, interkultúrnej a protipredsudkovej výchovy,
- vytvorenie monitorovacieho systému za účelom zhromažďovania a vyhodnocovania priebehu a výsledkov projektu a pokračovania aktivít v rámci novovzniknutého Rómskeho vzdelávacieho centra,
- koordinovanie aktivít zameraných na problematiku rómskej národnostnej menšiny prostredníctvom:
 - spracovania a prenosu informácií o vzdelávacích aktivitách vládnych a mimovládnych organizácií pre pedagogických pracovníkov škôl a školských zariadení, rodičov a komunity,
 - vytvorenia archívu pedagogickej dokumentácie a ďalších materiálov súvisiacich s rómskou národnostnou menšinou,
 - zabezpečenia konzultácie a poradenstva v oblasti psychológie, pedagogiky, zdravotníckej starostlivosti zameraných na špecifické problémy rómskej komunity a na ďalšie vzdelávanie učiteľov pôsobiach v oblastiach so zvýšenou koncentráciou menšinového obyvateľstva,
 - realizácie aplikovaného pedagogického výskumu.

Konkretizácia cieľov činnosti Rómskeho vzdelávacieho centra na jednotlivých úsekoch v kontexte Metodického centra v Prešove.

Úsek vzdelávania

- Realizácia vzdelávacích projektov v širokom spektre foriem (inovačné, kvalifikačné, priebežné a pod.) a metód (prednášky, semináre, výcviky a pod.) pedagogických pracovníkov overených v rámci rôznych projektov a schválených ŠPÚ.
- Tvorba metodických materiálov pre pedagogických pracovníkov škôl a školských zariadení na skvalitnenie ich vyučovacej a výchovnej činnosti vo voľnom čase detí a žiakov pri rešpektovaní špecifik rómskej národnostnej menšiny,
- Organizovanie seminárov zainteresovaných inštitúcií a organizácií, ktoré sa priamo alebo nepriamo podieľajú na procese výchovy a vzdelávania rómskej národnostnej menšiny

(orgány štátnej správy, rezortné ústavy, orgány miestnej a územnej samosprávy, mimovládnych organizácií tretieho sektora) s cieľom koordinovať vynakladanie zdrojov a aktivít na pomoc rómskej menšine.

- Spolupráca s ŠPÚ, VÚDPaP, metodickými centrami, vysokými školami, poradňami, zdravotníkmi a právnikmi pri tvorbe a realizácii vzdelávacích projektov.
- Podpora alternatívnych programov výchovy a vzdelávania Rómov.
- Účasť na prieskumných a výskumných činnostiach rezortných ústavov (ŠPÚ, VÚDPaP).

Úsek informácií a dokumentácie

- Zhromažďovanie, triedenie, uchovávanie a distribúcia informácií o výchovných a vzdelávacích aktivitách všetkých subjektov pôsobiach na úseku rómskej menšiny.
- Vytvorenie dokumentačného pracoviska na archivovanie písomností, tlačovín, informácií na iných druhoch nosičov o výsledkoch pedagogickej tvorivosti učiteľov a tvorivosti rómskych žiakov.
- Vytvorenie databanky údajov o aktivitách vládnych a nevládaných organizácií na úseku rómskej menšiny.
- Zhromaždenie výsledkov národných a medzinárodných projektov, ktoré od roku 1990 poskytujú pomoc rómskej národnostnej menšine v jej výchove a vzdelávaní.
- Vydávanie bilingválnych informačných bulletinov, iných (odborného-metodického charakteru) o činnosti Rómskeho vzdelávacieho centra a iných subjektov pre potreby pedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení, prípadne rómsku komunitu a jej vzdelávanie.
- Sprístupnenie web stránky pre širokú pedagogickú i nepedagogickú verejnosť na prezentáciu činnosti a aktivít Rómskeho vzdelávacieho centra, ale aj výsledkov projektov realizovaných medzi rómskou menšinou.
- Vytvorenie databanky tlačených a virtuálnych zdrojov obsahujúcich efektívne metódy výchovy a výučby rómskych detí a žiakov.

Úsek poradenstva a konzultácií

- Poskytovanie pedagogického, psychologického a zdravotníckeho poradenstva a konzultácií pedagogickým pracovníkom škôl a školských zariadení s vysokým zastúpením detí a žiakov rómskej menšiny.

Personálne zabezpečenie činnosti Rómskeho vzdelávacieho centra

Na Metodickom centre v Prešove od septembra 2001 plní úlohu koordinátorky činností súvisiacich so vznikom Rómskeho vzdelávacieho centra metodička pre výchovu a vzdelávanie rómskych detí a žiakov. Prevádzkové a nevyhnutné drobné ekonomické činnosti zabezpečuje Metodické centrum prostredníctvom svojich zamestnancov.

Zabezpečenie úloh vyplývajúcich zo záväzkov Slovenskej republiky v projekte PHARE po jeho ukončení predpokladá vytvoriť komplexné podmienky na činnosť Rómskeho vzdelávacieho centra (ekonomické, právne a personálne).

Vzhľadom na rozsah predpokladanej činnosti Rómskeho vzdelávacieho centra, s postupným navrhovaním počtu zamestnancov, sa plánuje aj doplnenie pracovníkov:

- na rok 2002: - metodik úseku vzdelávania,
 - metodik úseku poradenstva a konzultácií,
 - odborný pracovník úseku informácií a dokumentácie,
- na rok 2003: - ekonomický pracovník,
- na rok 2004: - metodik úseku poradenstva a konzultácií.

**AKTIVITY NA PODPORU
MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY A VZDELÁVANIA**

Skúmanie podobnosti a rozdielov medzi ľuďmi

Pripravte si odpovede na nasledujúci druh poznámok: Jeho mama a otec nie sú rovnakí. Ona je iná ako ja. On nemôže byť tvoj otec. Toto určite nie je tvoja mama. Pozri sa naňho - je úplne iný. Čo je na nej také zvláštne? Prečo vyzerá takto? Prečo tak smiešne rozpráva? Voní inak.

	Taký istý ako ja
Témy	Rovnaký a odlišný, Naša komunita, Ľudské telá, Priatelia
Cieľ	Pomôcť žiakom identifikovať, v čom sú si ľudia podobní.
Pomôcky	veľký kus papiera, fixka
Postup	Pripevnite papier na stenu. Požiadajte žiakov, aby si dobre pozreli všetkých ľudí v triede, ich telá a tváre a pokúsia sa povedať, v čom sa na seba podobajú. Opýtajte sa: „V čom sa tvoje telo podobá na jeho telo?“ „V čom sú vaše telá rovnaké?“ Odpovede žiakov poznačte na papier. Keď je zoznam kompletný, ukážte žiakom obrázky ľudí z rôznych kultúr a opýtajte sa: „Čím sa tento človek na teba podobá?“
Variácie aktivity	Zopakujte aktivitu s tým, že sa sústreďíte na rozdiely medzi ľuďmi.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v prvouke.

	Výber podľa hlasu
Témy	Ja som ja a som jedinečný/á, Chlapci a dievčatá, Priatelia, Päť zmyslov
Cieľ	Pomôcť žiakom identifikovať ľudí podľa zafarbenia hlasu a zaznamenať rozdiely v spôsobe, akým ľudia hovoria.
Pomôcky	kazetový magnetofón, čistá páska
Postup	Postupne nahrajte hlas každého žiaka. Potom púšťajte pásku malej skupine žiakov a sledujte, či vedú uhádnuť, koho hlas práve počujú. Opýtajte sa, podľa čoho to rozoznali.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none">1. Zaviazte žiakom oči a sledujte či vedú určiť svojich spolužiakov podľa zafarbenia hlasu.2. Nahrajte na kazetu aj hlasy rodičov a ostatných učiteľov.3. Nahrajte na kazetu hlasy ľudí, ktorí hovoria rôznymi jazykmi a s rôznym prízvukom. Zahrňte aj ľudí, ktorí hovoria jazykmi kultúr, reprezentovaných žiakmi vo vašom zariadení alebo komunite.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v hudobnej výchove.

	Porovnávanie
Témy	Rodina, Naša komunita, Rovnaký a rozdielny, Ľudské obydlia, Učebnice, Knihy a hry, Doprava, Oblečenie, Jedlo, Sviatky a oslavy
Cieľ	Pomôcť žiakom pospájať ľudí z odlišných kultúr s predmetmi a objektmi, ktoré tieto kultúry reprezentujú.
Pomôcky	fotografie ľudí z rozličných kultúr, skutočné predmety reprezentujúce každú z týchto kultúr (alebo ich fotografie), lepidlo, hrubý papier (alebo plát tenkého korku), fixka s tenkým hrotom
Postup	<p>Urobte šesť dvojíc kartičiek tak, že vystrihnete z papiera (korku...) desať obdĺžnikov s veľkosťou 10×15 cm. Nalepte na jednu kartičku fotografiu (alebo kresbu) človeka, ktorý predstavuje určitú kultúru a na druhú obrázok predmetu, reprezentujúceho tú istú kultúru. Obdobne vytvorte aj ďalšie dvojice obrázkov. Používajte obrázky obyčajných vecí a nepoužívajte fotografie ľudí v národných krojoch. Potom žiakom ukážte kartičky s obrázkami predmetov a rozprávajte sa s nimi o tom, že sú to predmety používané ľuďmi, ktorých obrázky máte pripravené. Ukážte im ich a povedzte niečo o tom, kde a ako títo ľudia žijú. Potom rozdeľte kartičky do dvoch skupín - ľudia a predmety a vyložte ich na stôl (nástenku). Žiakom vysvetlite, že určitý predmet prislúcha určitému človeku a preto treba kartičky spáriť. Požiadajte žiakov, nech sa o to pokúsia.</p> <p>Dôležité je, aby ste vybrali obrázky predmetov a ľudí, ktoré nie sú pre žiakov úplne neznáme. Majte zároveň na pamäti, že táto aktivita nie je vhodná ako úvod na oboznámenie sa s určitou kultúrou.</p>

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku, výtvarnej výchove a v hudobnej výchove.

	Vzory
Témy	Rovnaký a odlišný, Farby, Ľudové rozprávky, Knihy, Naše oblečenie
Cieľ	Pomôcť žiakom spoznať výtvarné vzory jednotlivých kultúr
Pomôcky	tvrdý papier alebo lepenka, nožnice, kopírovací papier, ceruzka, fixky alebo pastelky, priesvitná fólia
Postup	<p>Každá kultúra používa určitý druh výtvarných vzorov, ktoré môžeme nájsť na látkach, z ktorých sa šijú odevy, na čalúnení, na keramike, na výrobkoch z korálok a pod. Nájdite a prekopírujte takéto vzory na malé kúsky lepenky (10×15 cm). Z každého vzoru urobte dva kusy. Vyfarbite vzory farbami, v ktorých sa bežne vyskytujú a na druhú stranu lepenky napíšte názov vzoru a kultúry, z ktorej pochádza. Kartičky z lepenky oblepte priesvitnou fóliou a žiakom povedzte, že pre nich máte novú hru - môžu hľadať kartičky do páru. Zároveň ich oboznámte s tým, odkiaľ konkrétne vzory pochádzajú. Ak žiaci poznajú hru pexeso, môžete sa ju zahrať aj s týmito kartičkami.</p>

Poznámka: aktivitu možno realizovať vo výtvarnej výchove a v matematike.

	Matky a žiaci
Témy	Rodiny, Rovnaký a odlišný, Zmeny, Ľudské telá, Zvieratá, Domáci miláčikovia
Cieľ	Pomôcť žiakom pri zistení, že rodičia a deti prislúchajú k tej istej rase a zdieľajú rovnaké kultúrne dedičstvo, aj napriek tomu, že môžu vyzerat' odlišne
Pomôcky	Fotografie matiek a detí z rozličných kultúr, fotografia mačky s mačiatkami, lepenka alebo kartón, priesvitná lepiaca fólia
Postup	Vystrihnite z lepenky 23 obdĺžnikov s veľkosťou 10×15 cm. Z časopisov vystrihnite fotografie matiek (alebo žien, ktoré by mohli byť matkami) rôznych národností resp. z rôznych etnických skupín. Fotografie nalepte na kartičky. Potom nájdite štyri fotografie žiakov z menovaných skupín a prilepte ich na kartičky z lepenky. Žiakom povedzte, že ste pripravili novú hru na porovnávanie a ukážte im päť pripravených fotografií žien - matiek. Opýtajte sa: „Čím sa tieto matky od seba odlišujú?“ Potom im ukážte fotografie detí a požiadajte ich, aby ku každej fotografii ženy priradili fotografiu dieťaťa, ktoré by mohlo byť jej. Opýtajte sa ich, ako vedeli, že určité dieťa patrí určitej matke. Ukážte im fotografiu mačky s mačiatkami a rozprávajte sa o tom, že hoci sa mačiatka od svojej matky odlišujú, aj tak sú to jej mláďatá.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vystrihnite alebo nakreslite obrázky vecí, ktoré sa v rozličných kultúrach používajú pri starostlivosti o dieťa a doplňte nimi hru. 2. Oboznámte žiakov s úspávkami z rôznych kultúr.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku, matematike, výtvarnej výchove, a v prvouke.

	Reálny a nereálny
Témy	Pocity, Sviatky a oslavy
Cieľ	Pomôcť žiakom rozoznať rozdiel medzi skutočnými ľuďmi a diskriminačným nereálnym zobrazením ľudí
Pomôcky	zakladač na indexové kartičky väčšieho formátu - dvojstranový, indexové kartičky v rozmeroch adekvátnych veľkosti okienok v zakladači, fixky, priesvitná lepiaca fólia, obrázky z časopisov, pohľadnice, lepidlo, kovové spinky
Postup	Vyrobte si hru pomocou zakladača - jednu stranu označte výrazne slovom REÁLNY, druhú stranu slovom NEREÁLNY. Pod každé slovo nalepte fotografie, ktoré ho primerane ilustrujú. Na väčšie množstvo indexových kartičiek (16 a viac) nalepte fotografie ľudí z rôznych kultúr, na rovnaké množstvo karičiek nalepte obrázky z kreslených filmov alebo pohľadníc, ktoré zobrazujú vymyslené ľudské postavy. Uveďte hru otázkou: „Ako viete, že je niečo reálne?“ „Ako viete, že nejaká osoba je reálna?“ „Ako zistíte, že niečo je len vymyslené?“ Povedzte žiakom niečo o nereálnych zobrazeniach ľudí a o tom, aké je ťažké niekedy povedať, či je osoba na obrázku reálna. Taktiež o tom, že sa často stretávame s obrázkami zvierat štylizovaných do podoby ľudí. Požiadajte žiakov, aby sa pokúsili podobné obrázky vyselektovať (prevzaté z knihy Derman-Sparks: Anti-Bias Curriculum, 1989).
Variácie aktivity	Vysvetlite žiakom, že keď sú zvieratá štylizované do podoby ľudí, autor tak žartuje a to môže potom spôsobiť, že sa niekto bude cítiť dotknutý a smutný, pretože takéto obrázky nehovoria pravdu.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke.

	Hádaj, kto
Témy	Ľudské telá, Päť zmyslov, Priatelia, Rovnaký a odlišný
Cieľ	Pomôcť žiakom preskúmať podobnosti a odlišnosti črt tváre
Pomôcky	šatka alebo maska na zakrytie očí
Postup	Uveďte túto aktivitu tým, že si so žiakmi pohovoríte o spôsoboch, ktorými sa ľudia navzájom od seba líšia. Napr. o tom, že každý z nás má iné vlasy. Naše oči majú rôzny tvar a veľkosť, rovnako aj naše nosy a ústa. Oči môžeme použiť na to, aby sme tieto rozdiely videli. Aj rukami môžeme pomôcť preskúmať ľudskú tvár a telo. Povedzte žiakom, že sa môžete zahrať hru na hádanie - jednému zo žiakov zaviazte oči, aby nevidel a potom pomocou hmatu uhádol, koho drží. Ak uhádne, opýtajte sa, ako na to prišiel.
Variácie aktivity	Pred začiatkom hry poprosť žiakov, aby najprv hmatom preskúmali vlastnú tvár.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v prvouke.

	Všetci sme ľudia
Témy	Chlapci a dievčatá, Priatelia, Rodiny, Rovnaký a odlišný, Ľudské obydlia
Cieľ	Pomôcť žiakom preskúmať podobnosti medzi ľuďmi nezávisle od ich rasy alebo kultúry.
Pomôcky	obrázky ľudí z celého sveta v každodenných situáciách, knihy o deťoch rôznych kultúr

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke.

	Skupinový strom
Témy	Ja som ja a som jedinečný/á, Priatelia, Naša komunita, Rovnaký a rozdielny
Cieľ	Pomôcť žiakom uvedomiť si existenciu rôznych rás a pochopiť, že rasové skupiny sú tvorené jednotlivými ľuďmi.
Pomôcky	päť suchých konárov, päť veľkých kávových plechoviek, piesok alebo sadra, časopisy, nožnice, lepidlo, papier, dierkovač, niť, fotografie žiakov a učiteľov
Postup	Vyrobte päť „stromov“ tak, že zastrčíte konár do plechovky s pieskom alebo sadrou. Sadru nechajte dobre stvrdnúť. Potom stromy ukážte žiakom - najlepšie počas spoločnej aktivity. Uveďte ich do témy tak, že im vysvetlíte princíp skupiny: skupinu tvoria viac ako dvaja ľudia; je ňou rodina aj naša trieda. Každý zo stromov bude predstavovať jednu skupinu - Rómov, černocho, Ázijčanov, pôvodných Američanov a Euroameričanov. Potom berte postupne do ruky fotografie žiakov a spoločne rozhodnite, do ktorej skupiny (čiže na ktorý strom) kto patrí. Ak vaša trieda nie je multikultúrna a niektoré zo stromov zostanú holé, hovorte o tom so žiakmi - že síce nikoho z tejto etnickej skupiny v triede nemáte, ale že títo ľudia žijú vo vašom meste a ich deti navštevujú inú školu. Povedzte žiakom, že na pracovnom stole v centre tvorivosti budú mať k dispozícii časopisy, nožnice, lepidlo a papier. Ak budú chcieť, môžu vo voľnom čase vystrihovať obrázky ľudí a dávať ich na „príslušný“ strom. Umožnite žiakom takto pracovať niekoľko týždňov.
Variácie aktivity	Namiesto „stromov“ si môžete vyrobiť skupinové plagáty.

Poznámka: aktivitu možno realizovať vo výtvarnej výchove a v prvouke.

Rozvoj sociálnych zručností

Buďte pripravení na poznámky typu: Ale takto ich volá môj otec! Nie som tvoj kamarát - si smiešny. Ó nie, toto neskúsím! Naozaj, oni ti ublížia! On vonkoncom nemôže byť môj priateľ. Nikto tu nevyzerá tak ako ja!

	Pomoc „obeti“
Témy	Priatel'ia, Pocity
Cieľ	Pomôcť žiakom zistiť, že používanie hanlivých prezývok a diskriminujúce správanie kvôli telesným znakom môže druhému ublížiť.
Postup	Zasiachnite vždy, keď zistíte, že niektorý zo žiakov je diskriminovaný - či formou prezývok alebo kvôli vzhľadu. Zavolajte všetkých žiakov a požiadajte „obet“, aby všetkým povedala, ako sa cíti, keď ho prezývajú. Hovorte so žiakmi o tom, že používanie hanlivých prezývok ubližuje. Opýtajte sa dotknutého žiaka, čo by chcel povedať tomu, kto sa mu posmieva a ako by ste mu mohli pomôcť.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke

	Ako by si sa cítil, keby...
Témy	Priatel'ia, Pocity
Cieľ	Pomôcť žiakom uvedomiť si pocity súvisiace s rasizmom a zvýšiť ich citlivosť voči pocitom ostatných
Pomôcky	tvrdý papier, nožnice, kovové spinky, fixky s tenkým hrotom, multikultúrne fotografie alebo obrázky ľudí v rôznych každodenných situáciách
Postup	Vystrihnite z papiera kruh s priemerom 20 cm a rozdeľte ho na šesť častí. Do každej časti nakreslite tvár vyjadrujúcu nasledujúce emócie: veselosť, smútok, prestrašenosť, nahnevanosť, zahanbenosť, hrdosť. Označte každú kresbu, vystrihnite z papiera šípku a pripnite ju do stredu kruhu spinkou. Ukážte žiakom jeden z pripravených obrázkov a porozprávajte im jednoduchý príbeh o tom, čo sa stalo. Príklad: Dvaja chlapci - Janko a Zdenko - maľujú na maliarskom stojane. Janko sa pozrie, aby videl, čo Zdenko maľuje a povie mu: „Ty nie si môj kamarát, lebo si smiešny a špinavý.“ Opýtajte sa žiakov: „Čo myslíte, ako sa cítil Zdenko, keď mu Janko povedal, že je špinavý len preto lebo má inú farbu pleti? Ako by ste sa cítili, keby vás niekto nazval špinavým?“ Potom otáčajte šípkou tak, aby vždy ukazovala obrázok, ktorý korešponduje s duševným rozpoložením, ktoré žiaci pomenujú.
Variácie aktivity	S použitím kruhu prediskutujte aj aktuálne situácie, ktoré sa stali v triede.

Poznámka: aktivitu možno realizovať vo výtvarnej výchove a v prvouke.

	Čo by si robil, keby...?
Témy	Priatel'ia, Pocity, Hrdinovia
Cieľ	Pomôcť žiakom zistiť, ako sa správať k ľuďom, ktorí sú odlišní alebo ako sa správať v situáciách, keď sa k nim niekto nechová pekne.
Pomôcky	Výchovné obrázky, ktoré ukazujú rôznych ľudí v každodenných situáciách
Postup	Ukážte žiakom jeden z obrázkov a opíšte im situáciu. Napr.: Je čas obeda a Janka nechce sedieť vedľa Jolanky, pretože tá má podľa nej smiešne oči. Opýtajte sa žiakov: „Čo by ste robili na mieste Jolanky? Ako sa asi cíti? Je správne nemať niekoho rád len kvôli očiam?“
Variácie aktivity	Namiesto obrázkov použite papierové bábky.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v prvouke.

	Skús to, bude sa ti to páčiť
Témy	Ja som ja a som jedinečný/á, Zmeny, Rovnaký a odlišný
Cieľ	Pomôcť žiakom akceptovať rôzne nové skúsenosti
Pomôcky	rôzne druhy ovocia, ktoré žiaci zrejme nepoznajú (kiwi, mango, figy, granátové jablko, datle, avokádo), nôž, servítky
Postup	Uved'te aktivitu tým, že žiakom prinesiete a ukážete niekoľko kúskov ovocia, ktoré zrejme nepoznajú. Spýtajte sa ich, akým spôsobom by mohli toto ovocie spoznať. Žiaci pravdepodobne odpovedia: „Môžeme sa ho dotknúť, ovoňať ho, ochutnať ho, podržať, pozrieť sa dovnútra.“ Pri rozhovore so žiakmi sa sústreďte na potrebu byť otvorenosti voči novým veciam a skúsenostiam. Opýtajte sa žiakov, čo by sa stalo, ak by ste povedali „Fuj!“ a odišli preč. Vysvetlite im, že prichádzame oveľa, ak sa bojíme nových vecí alebo ich nemáme radi. Potom ich povzbud'te, aby nové druhy ovocia otestovali svojimi zmyslami. Rozkrojte ovocie a nechajte žiakov, nech ho ochutnajú. Hovorte pritom o iných veciach, ktoré sú pre nás nové a iné ako tie, ktoré sme poznali doteraz.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke.

	Spravodlivý a nespravodlivý
Témy	Priatel'ia, Pocity, Hrdinovia, Knihy
Cieľ	Pomôcť žiakom poznať rozdiel medzi skutočnosťou a stereotypom.
Pomôcky	papierové vrecká, zbierka skutočných predmetov rôznych etníc, obrázky s vernými portrétmi ľudí z iných kultúr, stereotypné predmety - pohľadnice s pozdravmi, kreslené filmové postavičky, sviatočné dekorácie, malé figúrky na hranie
Postup	Pripevnite obrázky na lepenku a vložte ich spolu s ostatnými predmetmi do papierového vrecka alebo škatule. Žiakom povedzte, že sa môžu zahrať hru, pri ktorej budú hádať. Použijete pritom veci ukryté vo vrecku. Vysvetlite im, že niektoré z vecí zobrazujú ľudí nereálne a nespravodlivo a tým ich zosmiešňujú a strápnujú. Ľuďom to ubližuje, pretože to uráža ich city. Tieto zobrazenia sú nespravodlivé, pretože sú nepravdivé. Ostatné predmety a obrázky vo vrecku sú spravodlivým zobrazením človeka takého, aký naozaj je a keď sa na ne pozrieme, môžeme sa cítiť šťastní a hrdí. Potom požiadajte žiakov, aby po jednom pristupovali a so zatvorenými očami vytiahli nejaký predmet z vrecka. Pokračujte v začatej diskusii o tom, čo je spravodlivé a čo nespravodlivé - vždy na základe predmetu, ktorý žiak vytiahol (prevzaté z knihy Derman-Sparks, Anti-Bias Curriculum, 1989).
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozdeľte všetky predmety na dve kôpky - podľa toho, či človeka zobrazujú reálne alebo ho zosmiešňujú. 2. Vysvetlite žiakom slovo stereotyp.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku, matematike, výtvarnej výchove a v prvouke.

	Pravdivý alebo nepravdivý
Témy	Rovnaký a rozdielny, Pocity, Knihy
Cieľ	Pomôcť žiakom rozoznať rozdiel medzi pravdivým a nepravdivým zobrazením človeka
Pomôcky	zbierky pravdivých a stereotypných vyobrazení človeka, napríklad: Černoch – kmeňový bojovník Hispanec – so sombrérom Indián – bojovník, náčelník Róm – kočovník
Postup	Ukážte žiakom jeden obrázok a spýtajte sa ich: „Čo je na tomto obrázku? Je to pravdivý alebo zavádzajúci obrázok?“ Ak je odpoveď žiaka nesprávna, zopakujte odpoveď so správnym tvrdením: „Obrázok je nepravdivý, pretože nie všetci pôvodní Američania, Indiáni sú náčelníci. A čelenky s perím nosia len pri špeciálnych ceremóniách.“
Variácie aktivity	Žiaci môžu sami hľadať nepravdivé zobrazenia ľudí v časopisoch.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke.

	Superhrdinovia
Témy	Hrdinovia, Priatelia, Zmeny, Chlapci a dievčatá
Cieľ	Zoznámiť žiakov so skutočnými ľuďmi, ktorí pomáhajú meniť zlé veci na lepšie
Pomôcky	vizuálne pomôcky (obrázkové knihy, filmy, obrázky populárnych kreslených superhrdinov, obrázky ľudí, ktorí mali dôležitý podiel na zlepšovaní životných podmienok ľudstva: Mahátmá Ghándí, Martin Luther King). Zároveň nájdite výrazné osobnosti rómskeho národa: Jána Berky-Mrenicu, Jožka Pihíka Rinalda Oláha, Daniela Banga, Eleny Lackovej, Bartolomeja Daniela, Kláry Orgovánovej, Eugena Fejca
Postup	Ukážte žiakom obrázky populárnych kreslených superhrdinov a hovorte s nimi o tom, ako sa s týmito postavami stretávame na TV obrazovkách. Opýtajte sa žiakov, čo sa im na superhrdinoch páči. Povedzte im, že hrdinovia sú ľudia, ktorí menia zlé veci na dobré a že sú to skutoční ľudia zo skutočného sveta. Niektorí z nich žili veľmi dávno, ale my si stále pripomínáme všetko dobré, čo pre ľudstvo urobili. Niektorí hrdinovia sú živí a môžeme ich vidieť niekedy v správach, ktoré ukazujú ich hrdinské činy. Skutoční hrdinovia pomáhajú druhým, majú sny a dúfajú, že sa im podarí vykonať dôležité veci a zmeniť náš svet na lepší. Skutoční hrdinovia stále tvrdo pracujú a nevzdávajú sa. Ukážte žiakom obrázky významných osobností a hovorte o tom, čo pre ľudstvo vykonali. Potom obrázky vystavte vo výške očí žiakov v literárnom centre.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pripomeňte si so žiakmi narodeniny niektorého skutočného hrdinu. 2. Opýtajte sa rodičov, s ktorou osobnosťou by ste podľa nich mali žiakov oboznámiť.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku.

	Vyber si priateľa
Témy	Priatel'ia, Rovnaký a rozdielny, Chlapci a dievčatá, Pocity
Cieľ	Pomôcť žiakom preskúmať, čo uprednostňujú pri výbere priateľov
Pomôcky	Obrázky chlapcov a dievčat z mnohých kultúr sveta
Postup	Ukážte žiakom pripravené obrázky a spýtajte sa ich: „S ktorým z týchto žiakov by ste sa radi priatelili?“ Nechajte žiakov, nech si vyberú a pýtajte sa ďalej: „Podľa čoho si vybral práve tohto žiaka za svojho kamaráta? Vidíš tu aj ďalších žiakov, ktorí by mohli byť tvojím priateľom? Vidíš niekoho, s kým by si sa nechcel kamarátiť?“ Zistite, či si žiaci vyberajú svojich potencionálnych priateľov z tej istej rasy a toho istého pohlavia ako sú sami. Pozitívne oceňte žiakov, ktorí si dobrovoľne vybrali za priateľa žiaka inej rasy či kultúry.
Variácie aktivity	Nechajte žiaka, aby obrázky rozdelil do dvoch skupín - na priateľov a tých, s ktorými by sa priatelil nechcel (táto aktivita môže byť vhodnou diagnostickou pomôckou, ktorá vám pomôže naučiť sa viac o tom, ako žiak chápe rozdiely medzi ľuďmi.)

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke.

	Taký ako ja
Témy	Rovnaký a odlišný, Ja som ja a som jedinečný/á, Priatel'ia, Ľudské telá
Cieľ	Pomôcť žiakom pochopiť podstatu pojmov rovnaký/podobný a odlišný
Pomôcky	zrkadlo a paleta obrázkov ľudí reprezentujúcich rozdielne kultúry, pohlavie, farbu vlasov a očí
Postup	Vyložte obrázky na stenu alebo stôl. Poproste jedného zo žiakov, aby z nich vybral obrázky ľudí, ktorí vyzerajú ako on. Ak je žiak neistý, poraďte mu, aby sa pozrel do zrkadla a pomôžte mu opísať sa. Spýtajte sa ho: „Vidíš tu niekde obrázok niekoho, kto má takú farbu pleti ako ty?“ Vyberte všetky obrázky ľudí s rovnakou farbou pleti a ukážte ich žiakovi. Rozoberte podobné črty ľudí na obrázkoch s tými, ktoré má žiak.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Požiadajte žiaka, nech vyberie obrázky ľudí, ktorí sa na neho nepodobajú. 2. Požiadajte žiaka, nech si nájde partnera a potom vyhľadá obrázky ľudí, ktorí sa na neho podobajú.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke.

	Kto chýba?
Témy	Naša komunita, Rovnaký a rozdielny, Priatelia, Päť zmyslov
Cieľ	Pomôcť žiakom pripomenúť si členov určitej skupiny
Pomôcky	Obrázok chlapca a dievčaťa rôznych národností resp. z rôznych etnických skupín.
Postup	Vyložte všetky obrázky tak, aby na ne žiaci dobre videli. Potom obrázky pozbierajte, zamiešajte, jeden vyberte a zvyšok znovu vyložte. Požiadajte žiakov, nech sa dobre pozrú a uhádnu, ktorý obrázok chýba. Žiak, ktorý prvý uhádne, môže obrázky zamiešať a vybrať ďalší, ktorý bude treba uhádnuť.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizujte túto aktivitu s použitím bábič znázorňujúcich rôzne kultúry. 2. Hrajte sa s obrázkami pexeso (pár tvorí obrázok chlapca a dievčaťa z tej istej kultúrnej skupiny).

Poznámka: aktivitu možno realizovať v prvouke.

Skúsenosť s kultúrou v každodennom živote

Pripravte sa na poznámky typu: Som rád, že toto nemusím jedávať. To je hlúpa vec. My to doma nerobíme. My toto doma nemáme. To je hlúpe mať viacej mamičiek.

	Triedny zápisník
Témy	Priatel'ia, Knihy, Sviatky a oslavy, Naša komunita
Cieľ	Viesť obrazový a písomný záznam udalostí v triede počas školského roka a pomôcť žiakom naučiť sa pripomínať si minulé udalosti formou obrázkov a slov.
Pomôcky	Veľký trojdierový viazač listov alebo viazaný album, fotoaparát, film
Postup	Používajte album ako denník na zachytenie osláv, špeciálnych udalostí, výletov, návštev a multikultúrnych aktivít, ktoré sa realizujú počas roka. Zápisník musí obsahovať záznamy o každom žiakovi v triede. Stále používajte fotoaparát. Žiaci vám môžu pomôcť tým, že nadiktujú vlastné zážitky z udalostí a nakreslia vhodné obrázky.
Variácie aktivity	1. Dovoľte žiakom a rodinám prezerať si triedny album a požičať si ho domov. 2. Vyložte album na policu do literárneho centra a posmeľte žiakov, aby si ho „čítali“ a prerozprávali ostatným zaznamenané udalosti.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a vo výtvarnej výchove.

	Rodokmeň
Témy	Ja som ja a som jedinečný/á, Rodiny, Rovnaký a rozdielny
Cieľ	Pomôcť žiakom pochopiť, že každá rodina je iná.
Pomôcky	fotografia rodiny každého žiaka, veľký kus baliaceho papiera, fixka
Postup	Vystavte rodinné fotografie na nástenke v triede a spolu so žiakmi spočítajte členov rodiny každého žiaka. Urobte tabuľku, do ktorej zaznamenajte, koľko má ktorá rodina členov. Kto má najpočetnejšiu rodinu? Kto má najmenšiu rodinu? Znovu sa pozrite na fotografie a poprosťte žiakov, aby pomenovali členov svojej rodiny (rodičov, súrodencov, starých rodičov, tety, strýkov). Všetky mená, ktorými žiak členov rodiny oslovuje, si zapíšte a hovorte o tom, že existuje veľa spôsobov, ako môže rodina fungovať. Niektoré rodiny sú veľké, iné malé. Líšia sa v tom, kto všetko ich tvorí a ako sa ich členovia oslovujú. Ak je to možné, zakomponujte do diskusie otázku kultúry jednotlivých rodín.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku, prvouke a v matematike.

	Domy
Témy	Ľudské obydlia, Rodiny, Rovnaký a odlišný, Naša komunita
Cieľ	Pomôcť žiakom pochopiť, že rôzne rodiny žijú v rôznych typoch obydľí.
Pomôcky	obrázky rôznych typov obydľí - domy, apartmány, výškové budovy, chaty, prívesy, stany, zrubby, chalupy
Postup	Ukážte žiakom obrázky rôznych obydľí, v ktorých môžu žiť rodiny. Spýtajte sa každého žiaka, v akom dome žije jeho rodina. Potom obrázky vystavte v centre manipulačných predmetov a povzbudíte žiakov k tomu, aby si pri voľnej hre stavali rôzne typy domov.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dajte žiakom k dispozícii rôzne škatule a iný materiál, aby si mohli stavať domy. 2. Odfotografujte dom každého žiaka alebo o fotografiu poprosť rodičov. 3. Spoločne vytvorte na veľký kus baliaceho papiera koláž z obrázkov najrôznejších obydľí, ktoré vystrihnete a nalepíte.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v prvouke a vo výtvarnej výchove.

	Nádobky s vôňami
Témy	Päť zmyslov, Rovnaký a rozdielny
Cieľ	Pomôcť žiakom rozvinúť vnímanie pomocou vôní a predstaviť im vône iných kultúr
Pomôcky	malé nádobky (od detskej výživy, fotofilmov a pod.), rozličné koreniny, voňavé tyčinky alebo esenciálne oleje (napr. zázvor, koriander, aníz, cesnak, rasca, harmanček, chili...)
Postup	Do každej nádobky dajte jednu voňavú látku a povedzte žiakom, že pre ne máte niečo voňavé - a tiež že niektoré z vôní im budú známe, pretože ich cítili doma a niektoré z nich budú pre nich nové. Poprosť ich, aby zavreli oči a ovoňali obsah každej nádobky. Posmeľte ich, aby sa pokúsili hádať, čo je v nádobkách a rozprávajte im o tom, že ľudia na celom svete používajú rôzne koreniny do jedál a rôzne vône pre svoje obydlia. Spýtajte sa žiakov, ktorá vôňa sa im páči najviac.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Urobte dve sady nádobiek s rôznymi vôňami a zistite, či ich žiaci dokážu spáriť. 2. Pripravte aktivitu, pri ktorej budete so žiakmi variť a použijete pri tom niektorú z korenín. 3. Označte nádobky s koreninami menovkami s obrázkom koreniny.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v prvouke a v matematike.

	Moja rodina pochádza z...
Témy	Rodiny, Zmeny, Ľudské obydľia, Knihy
Cieľ	Pomôcť žiakom pochopiť, že každá rodina pochádza odinakiaľ a že každá rodina má svoje kultúrne dedičstvo.
Pomôcky	farebný papier (30×45 cm), dierkovač, niť, tenká fixka, fotografie rodín žiakov z vašej triedy
Postup	Vyrobte pre každého žiaka knihu, do ktorej zaznamenáte históriu a kultúru jeho rodiny. Zahrňte do nej fotografie starých rodičov a širšej rodiny. Kniha môže obsahovať aj údaje o tom, odkiaľ ich predkovia prišli a kedy, akou rečou hovorili; zapísať môžete niekoľko slov v pôvodnom jazyku rodiny, obľúbené etnické jedlo a praktizované etnické zvyky.
Variácie aktivity	Zozbierajte potrebné informácie tak, že požiadate rodičov, aby vyplnili rodinný dotazník.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku.

	Multikultúrna hostina
Témy	Jedlo, ktoré jeme, Sviatky a oslavy, Priatelia, Rovnaký a odlišný, Rodiny
Cieľ	Predstaviť žiakom odlišné typy jedla a dať im príležitosť porovnať vlastnú kultúru s inými
Pomôcky	stoly, stoličky, príbor, tanieri, servítky
Postup	Oznámte rodičom žiakov, že organizujete špeciálnu multikultúrnú hostinu a poproste ich, aby poslali na ukážku svoje pôvodné rodinné jedlo na porovnanie v triede s ostatnými a na ochutnanie. Táto aktivita sa výborne hodí na Vianoce či koniec roka, keď sú rodičia a žiaci v kontakte so svojím kultúrnym pôvodom pri mnohých ďalších činnostiach.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pozvite na hostinu aj rodičov. 2. Poproste rodičov o recepty na prinesené jedlá a vytvorte z nich kuchársku knihu, ktorú rozdáte všetkým rodinám. 3. Zaraďte prípravu niektorých jedál do jedálneho lístka v škole.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v prvouke.

	Premietanie diapozitívov
Témy	Ľudské obydľia, Doprava, Oblečenie, Priatelia, Rodiny
Cieľ	Pomôcť žiakom rozvinúť svoje povedomie a empatiu voči ľuďom z iných častí sveta
Pomôcky	diaprojektor, premietacie plátno, diapozitívy žiakov, rodín, obydlí a miest z rozličných častí sveta
Postup	V školských zariadeniach je zahrnuté aj premietanie filmov. Využite ich na oboznámenie so žiakmi a rodinami, ktoré žijú ďaleko od nich. Urobte si multikultúrnú prehliadku diapozitívov pozbieraných z rôznych výletov a dovolení. Vyberte z nich a rozmnožte tie, ktoré zobrazujú žiakov a rodiny pri každodenných činnostiach ako sú kúpanie, jedenie, varenie, hra, spánok a práca. Nepoužívajte obrázky, ktoré prezentujú známe miesta a budovy. Ak necestujete, poproste o kópie obrázkov svojich priateľov, ktorí cestujú do zahraničia. Ak poznáte niekoho, kto sa chystá na zahraničnú cestu, môžete kúpiť čistý film a poprosiť ho, aby vám zhotovil farebné fotografie.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pripravte prehliadku diapozitívov s obrázkami ľudí, ktorí žijú v meste alebo na vidieku. 2. Vymýšľajte si príbehy o ľuďoch na obrázkoch. 3. Navštívte a vyfotografujte miestnu etnickú komunitu, s ktorou žiaci nemali možnosť zoznámiť sa.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke.

	Rôzne druhy chleba
Témy	Strava, Rovnaký a rozdielny, Päť zmyslov, Sviatky a oslavy
Cieľ	Pomôcť žiakom získať skúsenosť s rôznymi druhmi chleba
Pomôcky	vzorky rozličných druhov chleba, pekárenských výrobkov a múčnych jedál (kukuričný chlieb, pravý rómsky chlieb „bokéja“ resp. „marikle“, suchár, parené buchty, čajové suché pečivo, čierny chlieb, pražený chlieb, lokše, placky...)
Postup	Naplánujte si namiesto olovrantu hostinu spojenú s ochutnávaním rôznych druhov chleba, pekárenských výrobkov a múčnych jedál. Rozprávajte sa so žiakmi o tom, že ľudia rôznych kultúr pripravujú rôzny chlieb a ukážte im vzorky chleba. Opýtajte sa, či už niekedy takéto druhy chleba jedli a každému dajte kúsok na ochutnanie. Hovorte o názvoch jednotlivých druhov chleba a ich pôvode. Pokračujte v aktivite rozprávaním príbehov o chlebe alebo prípravou chleba na ďalší olovrant.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zistite, aké druhy chleba sa jedia v rodinách žiakov z vašej triedy a informácie použite ako dôkaz existencie rozličných druhov chleba. 2. Vystavte nádobky s rozličnými druhmi obilnín a múk a hovorte so žiakmi o tom, že ľudia jedia chlieb, ktorý vyrábajú z obilia, ktoré si dopestovali. Rôzni ľudia pritom pestujú rôzne obilniny a vyrábajú rôzne druhy chleba.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a v prvouke.

	Čo vidíš?
Témy	Ľudské obydliá, Doprava, Knihy, Priatelia, Rovnaký a rozdielny, Rodiny, Pocity
Cieľ	Pomôcť žiakom používať expresívny jazyk a preskúmať vlastné vnímanie ľudí z odlišných kultúr.
Pomôcky	veľká obrázková kniha, obrázky dnešných ľudí z iných kultúr pri každodenných činnostiach, veľké kusy papiera, fixky
Postup	Prečítajte žiakom príbeh a zároveň ho prezentujte na obrázkoch. Ukážte žiakom postupne obrázky a pýtajte sa: „Čo myslíte, čo sa deje na tomto obrázku?“ Posmeľte žiakov, aby vám porozprávali príbeh o ľuďoch na obrázku a príbehy zapíšte na papier. Potom ich spolu s obrázkami vyložte v literárnom centre.
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obráťte všetky obrázky lícom dole a požiadajte niektorého žiaka, aby si vybral jeden z obrázkov a vymyslel k nemu príbeh. 2. Vyberte si jeden obrázok a poprosťte postupne všetkých žiakov, aby povedali svoju verziu toho, čo sa na obrázku deje.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku.

Aktivity pre starších žiakov

	Hrnčiarstvo
Témy	Naša komunita, Päť zmyslov, Ľudové rozprávky
Cieľ	Umožniť žiakom vyskúšať si výrobu keramiky ako jedného z druhov ľudového umenia.
Pomôcky	hrnčiarska hlina, malé misky s vodou, plastové nože, špáradlá, preglejka alebo voskové plátno
Postup	Prikryte stôl voskovým plátnom alebo kusmi preglejky a položte naň hlinu, nástroje na vykrajovanie a vyrezávanie (plastové nože a špáradlá) a vodu. Potom žiakom ukážte viaceré vzorky keramiky z rozličných kultúr (slovenská, bulharská, rumunská keramika, porcelán...). Posmeľte žiakov k vlastným pokusom vyrobiť misky a hrnčeky a vyrezať na ne vzory pomocou noža alebo špáradla.
Variácie aktivity	1. Pozvite do triedy výrobcu keramiky a požiadajte ho, aby vám porozprával o svojej práci.

Poznámka: aktivitu možno realizovať vo výtvarnej výchove.

	Tkanie
Témy	Naša komunita, Farby, Ľudové rozprávky, Naše oblečenie
Cieľ	Umožniť žiakom prakticky sa oboznámiť s tkaním ako druhom ľudového umenia.
Pomôcky	jednoduché krosná (kartón so zárezmi vo vzdialenosti asi 1,25 cm po oboch stranách), priadza
Postup	Porozprávajte sa so žiakmi o tom, že niektorí ľudia premietajú obrazy zo svojho života aj do textílií - niektorí vyrábajú farebné prikrývky, farbía látky pestrými farbami a vzormi, vyšívajú obrázky alebo tkajú nástenné závesy alebo rohože. Ukážte žiakom príklady týchto ručných prác. Natiahnite na krosná zvislé nite a utkajte niekoľko centimetrov, aby ste získali pevný okraj. Ukážte žiakom, ako sa priečna niť prepletá zospodu nahor a opačne pomedzi zvislé priadze. Potom im dovoľte pokračovať samostatne. Materiál na túto aktivitu nechajte žiakom k dispozícii počas jedného týždňa, aby mohli v tkaní pokračovať. Potom vzniknuté dielo vystavte spolu s ostatnými ukážkami tkania a vyšívania.
Variácie aktivity	Prečítajte žiakom knihu o ľuďoch patriacich k inej kultúre, pre ktorých je tkanie súčasťou ich každodenného života.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku a vo výtvarnej výchove.

	Vyrezávanie z kameňa
Témy	Zmeny, Rovnaký a rozdielny, Päť zmyslov, Ľudové rozprávky, Zvieratá
Cieľ	Umožniť žiakom získať skúsenosť s rezbárskou prácou ako druhom ľudového umenia
Pomôcky	pieskovec (dostať ho v obchodoch s výtvarnými potrebami), plastové nože, špáradlá, vzorky diel vyrezaných z kameňa
Postup	Porozprávajte žiakom o tom, že ľudia z niektorých kultúr radi vyrezávajú predmety z mäkkého kameňa. Niektorí majú vo zvyku vyrezávať z kameňa zvieratá a to tak, že kameň najprv dlho študujú a počúvajú, až zistia, do akej podoby či akého zvieratá chce byť vytvarovaný. Ukážte žiakom na obrázku človeka, ktorý vyrezáva z kameňa a fotografie hotových diel. Potom dajte všetkým žiakom kúsok pieskovcového kameňa a požiadajte ich, aby ho nosili pri sebe celé dopoludnie, počúvali ho a snažili sa zistiť, do akej podoby chce byť vykresaný. Poobede mu môžu vlastnoručne dať želanú podobu.

Poznámka: aktivitu možno realizovať vo výtvarnej výchove .

	Masky
Témy	Naša komunita, Rovnaký a rozdielny, Farby, Ľudové rozprávky, Tanec a pohyb, Sviatky a oslavy
Cieľ	Umožniť žiakom oboznámiť sa s maskami ako kultúrnym symbolom a formou ľudového umenia.
Pomôcky	tvrdý papier postrihaný na kruhy a ovály, nožnice, niť, perie, farby, zvýrazňovače, použitý papier, ukážky masiek, obrázky masiek
Postup	<p>Povedzte žiakom, že ľudia používajú masky na rôzne veci - „Masky nosíme počas karnevalu, aby nás nikto nespoznal. Niektorí ľudia nosia masku na tvári kvôli bezpečnosti. Masky sú tiež súčasťou kostýmov počas zvláštnych obradov a festivalov.“ Diskutujte o tom, že ľudia niekedy nosia masku, keď hrajú určitú úlohu.</p> <p>Porozprávajte sa aj o tom, že rôzne kultúry alebo skupiny ľudí vyrábajú a nosia rozličné masky. Ukážte žiakom rôzne druhy masiek a dovoľte im vyskúšať si ich. Potom v centre tvorivosti vyložte pracovné pomôcky na výrobu masiek a vyzvite žiakov, aby si nejaké sami vyrobili.</p>

Poznámka: aktivitu možno realizovať vo výtvarnej výchove .

	Ľudové rozprávky
Témy	Naša komunita, Ľudové rozprávky, Knihy, Rodiny, Sviatky a oslavy, Zvieratá
Cieľ	Vysvetliť žiakom koncepciu rozprávok
Pomôcky	obrázkové knihy, rozprávky, glóbus alebo mapa
Postup	<p>Vysvetlite žiakom podstatu ľudových rozprávok. Vysvetlite im, že sú to veľmi staré príbehy, ktoré starí rodičia rozprávali svojim vnúčatám, tie potom vyrástli a rozprávali ich svojim deťom. Vysvetlite žiakom, že ľudové rozprávky nám pomáhajú pochopiť, ako naši predkovia a príbuzní pred rokmi žili. Že každá kultúra má vlastné rozprávky. Vezmite rozprávkovú knihu, ukážte ju všetkým žiakom a povedzte im jej názov. Na mape alebo glóbose im ukážte, odkiaľ rozprávky z tejto knihy pochádzajú. Nejakú rozprávku im prečítajte a potom knihu vyložte do literárneho centra, aby si ju žiaci mohli prezrieť v čase voľných hier.</p> <p>Pozvite si do triedy domáceho rozprávača, aby deťom povedal zopár príbehov. Požiadajte rodičov, aby vás oboznámili s rozprávkami, ktoré sa tradujú v ich rodine alebo kultúre.</p>

Poznámka: aktivitu možno realizovať v slovenskom jazyku.

	Ľudová hudba
Témy	Hudba, Tanec a pohyb, Sviatky a oslavy, Päť zmyslov, Rodiny
Cieľ	Zoznámiť žiakov s ľudovou hudbou.
Pomôcky	zbierka nahrávok ľudovej hudby z rôznych kultúr
Postup	<p>Oboznámte žiakov s koncepciou ľudovej hudby. Povedzte im: „Ľudové piesne sú veľmi staré piesne, ktoré zložili ľudia kedysi dávno. Môžeme si ich spievať, pretože si ich odovzdávali generácie našich predkov. Každá kultúra má pritom svoje vlastné ľudové piesne.“ Vysvetlite žiakom, že keď počúvame slová starých piesní, učíme sa lepšie spoznať spôsob života ľudí v minulosti. Zahrajte žiakom úryvky z rôznych druhov ľudových piesní. Potom si vyberte jednu jednoduchú pieseň, ktorú sa žiaci ľahko naučia.</p>
Variácie aktivity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Použite rytmické nástroje a povzbudte žiakov, aby strávili určitý čas hudobnou aktivitou. 2. Pozvite do triedy hudobníkov reprezentujúcich hudbu inej kultúry, aby vám niečo zahrali. 3. Oboznámte žiakov s uspávkami rozličných kultúr.

Poznámka: aktivitu možno realizovať v hudobnej výchove.

TVORBA KNÍH

Úvod

Keď žiak zostavuje knihu básní alebo poviedok, čo považujeme za dôležitejšie – formu knihy alebo jej obsah?

V tvorivom procese tvorby kníh zohráva významnú úlohu vek žiaka a jeho predchádzajúci vzťah ku knihám. Materiály pripravené na vyhotovenie knihy môžu tento proces pozitívne ovplyvniť a žiaka povzbudiť.

Forma knihy stimuluje najmenšie deti. Zo začiatku sa hrajú s knihou ako s hračkou, neskôr túžba zaplniť jej prázdne strany prichádza sama od seba. A tak sa kniha stáva klenotnicou, v ktorej môžu uschovať svoje slová – klenoty.

V procese tvorby knihy sa prirodzeným spôsobom rozvíja jazyk žiaka, jeho písomné návyky a čitateľské zručnosti. Žiak so sklonom k vizuálnej alebo sluchovej forme učenia má možnosť osvojovať si nové poznatky v takto kombinovanom procese učenia.

Jazykový prístup v procese tvorby knihy

1. Študovať a skúmať konkrétny predmet. Môžete vybrať ľubovoľnú tému a v rámci nej umožniť žiakom výber predmetu skúmania.
2. Diskutovať o myšlienkach alebo témach.
3. Podporovať tvorivosť a vynaliezavosť žiakov. Dôležité je, aby vedeli, že ku každej téme možno pristupovať dvoma spôsobmi: napísať slová a potom zostaviť knihu, alebo najskôr zostaviť knihu a potom ju zaplniť slovami. Žiaci musia mať možnosť slobodne vyjadrovať svoje myšlienky.
4. Ukázať žiakom rôzne ilustrované knihy.
5. Niektorí žiaci môžu zaujať negatívny postoj k tvorbe kníh. Riešiť takéto situácie možno nasledujúcimi spôsobmi:
 - a) pracovať s menej početnou skupinou žiakov a umožniť každému z nich uplatniť svoj prístup k riešeniu,
 - b) viac času venovať diskusii o téme, ktorá umožní žiakom objaviť nové prístupy, alebo daný predmet podrobnejšie skúmať,
 - c) podporiť mnohostranný prístup k riešeniu úloh,
 - d) umožniť žiakom prepojiť úlohu s niečím, čo dobre poznajú,
 - e) ak vyššie spomínané návrhy nespĺnia vaše očakávania, žiakovi možno dať konkrétne zadanie s tým, že ak s ním nesúhlasí, môže prácu prerobiť.
6. Presvedčenie o možnosti vytvoriť nové formy knihy vedie k ďalším objavom a nápadom. V procese tvorby kníh sú dôležité, no nesmieme zabúdať, že niektorí žiaci môžu byť pri prvých pokusoch bezradní. Preto treba začať s tvorbou jednoduchých kníh.

Materiály potrebné na tvorbu kníh

Papier	Listy knihy možno vyhotoviť z rôznofarebného a rôznorodého papiera. Kartón a podobné materiály sa dajú využiť na obal knihy. Čisté listy na konci knihy môžeme vytvoriť z dekoratívneho papiera. Sú vhodné aj na obal.
Látka	Látkou môžeme obšit' kartónový obal knihy.
Nožnice	Žiaci môžu používať štandardné školské nožnice s okrúhlymi koncami.
Nástroje na spájanie	
Lepidlo	Viac druhov lepidla (na papier, látku).
Štetce a kontajnery na lepidlo	
Ihly	Odporúčame väčšie ihly na prácu s dekoratívnou látkou.
Nite, motúzy, špagáty	Presvedčte sa o ich pevnosti.
Stuha	Stuha sa dá využiť na obal knihy. Podľa možnosti použite rôznofarebné stuhy. Odporúčame rozrezať stuhu na úzke pásiky a pripraviť ich na kraj stola pre každého žiaka.
Ceruzky, perá, vodové farby, farbičky	Niektoré vodové farby presakujú cez papier. Presvedčte sa najskôr, ako sa dajú využiť.
Nôž na rezanie papiera	Len pre potreby učiteľa.
Iné materiály, ktoré môžete využiť	Škatuľky, plastové a papierové nádoby, kúsky starého papiera a pod.

Príklady druhov kníh a ich vydání:

Príklady individuálne zostavených kníh:

Vtipy

Hádanky

Piesne

Kulinárske recepty

Kalendár sviatkov

Denníky

Časopisy

Albumy

Autogramy

Karikatúry

Knihy rôznej formy

Knihy s trojrozmernými ilustráciami

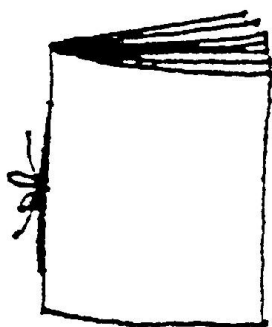
Knihy zostavené v skupine:

Spoločná kniha (poviedok a básní)

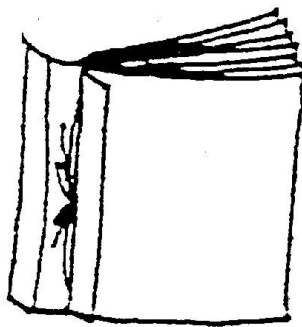
Kniha venovaná hosťom školy

Ročenka

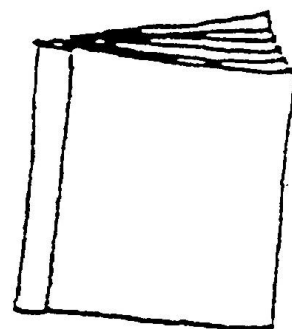
Príklady väzby kníh

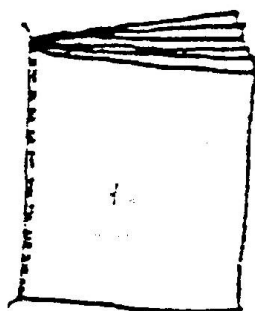
zošitový šev

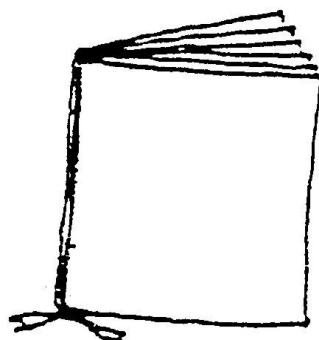
prehnutý lem zakrýva
zošitový šev

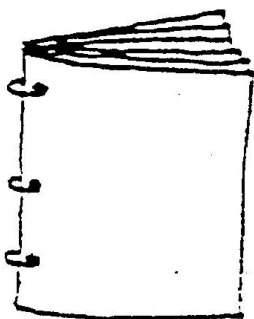
lem prilepený na
zošitový šev

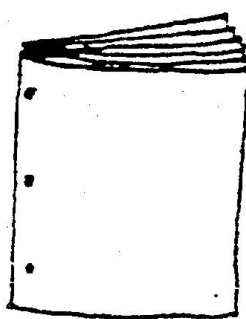
prešitie strojom

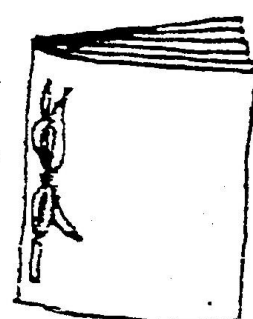
požitie stužky

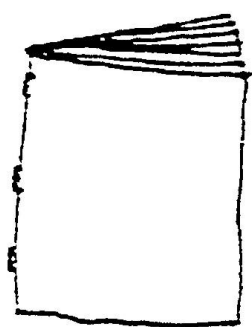
požitie dierkovača a krúžkov

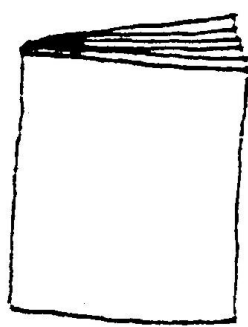
použitie spínačov

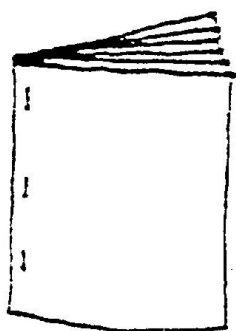
použitie šnúrký
(zošitový šev)

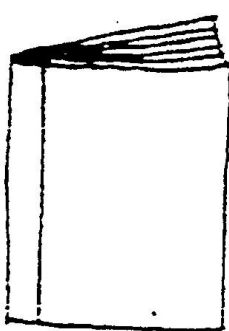
zopnutie zošívackou

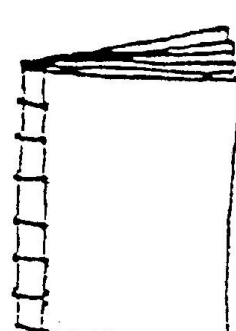
zlepenie strán v ľavom okraji

zopnutie zošívackou

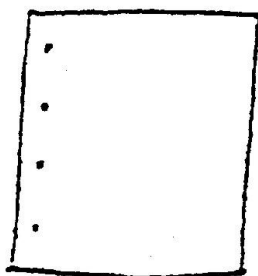

zopnutie zošívackou
a prilepenie páskou

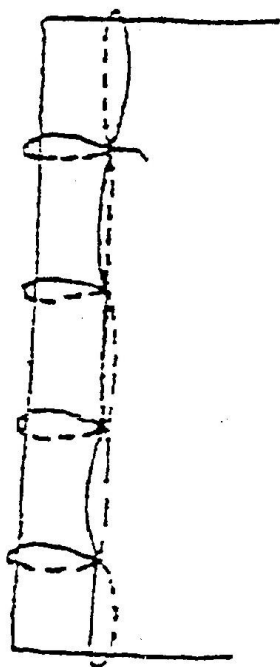
japonská väzba
(pre žiakov od 4. ročníka)

Japonská väzba

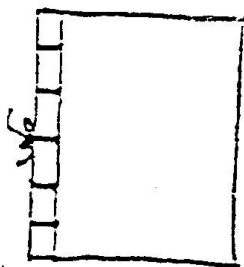

Hárky papiera v strede preložte a okraje zarovnajte. Označte body, ktoré chcete predierkovať. Dodržte vzdialenosti.

Papiere v označených bodoch prepichnete ihlou. Dajte pozor, aby ste boli dostatočne ďaleko od okraja (asi 3 – 5 cm).

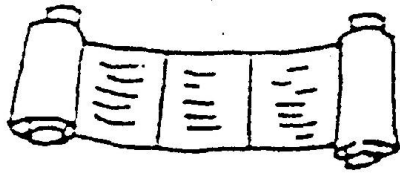

Pichnete ihlou do prvej dierky, ťahajte niť k hornému okraju a vráťte sa späť do tej istej dierky zo zadnej strany. Potom niť ved'te smerom k bočnému okraju a vráťte sa zo zadnej strany do tej istej dierky. Pichnete do ďalšej dierky a ved'te niť smerom k bočnému okraju. Postup opakujte, kým neprídete na koniec. Potom sa vracajte s niťou späť cez tie isté dierky. Koniec nite môžete vziať do jednej z dierok.

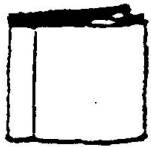

Ak si zvolíte nepárny počet dierok, začnite od stredu. Ukončíte zvonku. Niť musí byť približne päťkrát taká dlhá ako kniha.

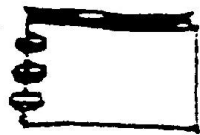
Rôzna forma kníh

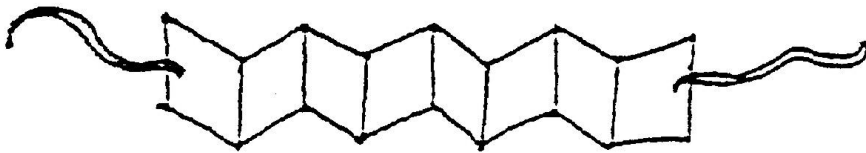
Zvitok (rolka)

Štandardná forma

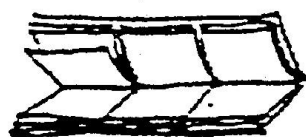
Zápisník

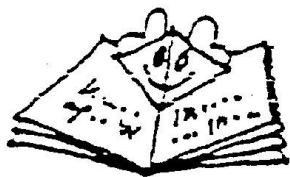
Harmonika

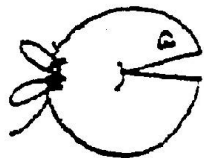
Tunel

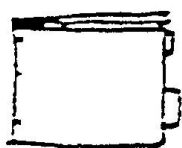
Kniha z ľahko prevracateľných strán

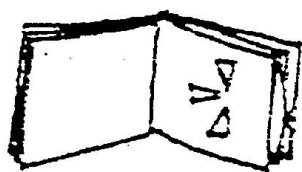
Kniha s trojrozmernými ilustráciami

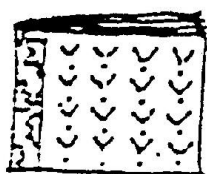
Knihy rôznych tvarov

Kniha so záložkami

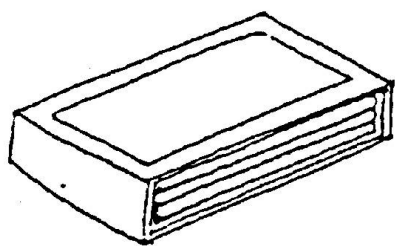

Kniha s otáčavým kolesom

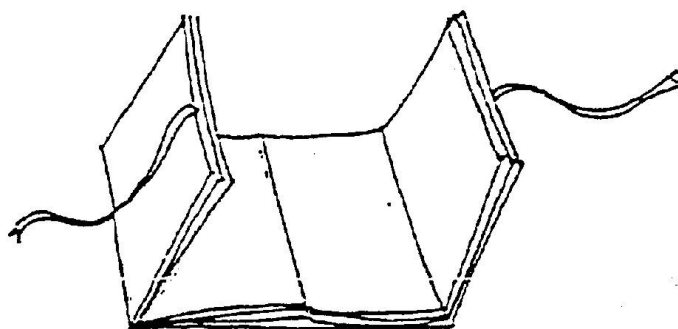
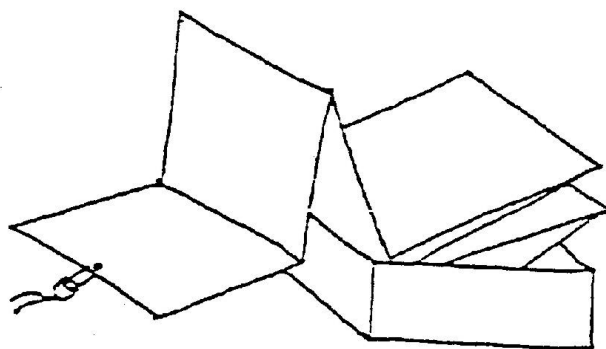

Kniha s obalom z látky

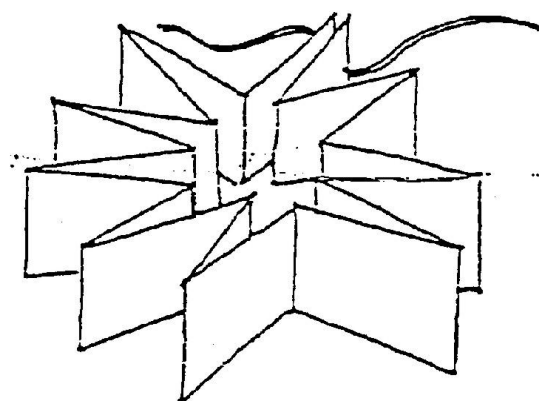
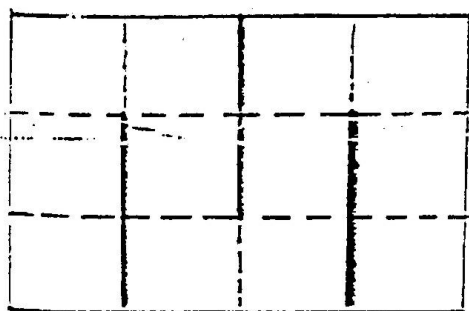
Experimentálne alebo kombinované knihy

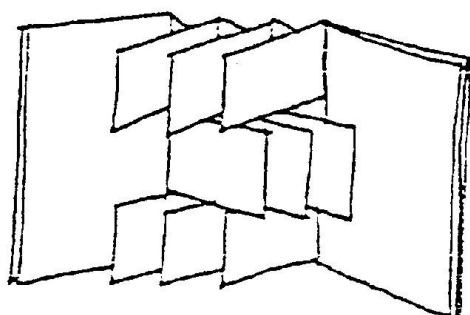
Kniha – krabica

Dvojitá kniha

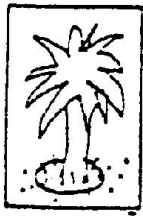
Harmonika tradičného tvaru

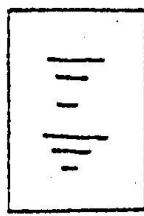
Harmonika s kartičkami

Časti knihy

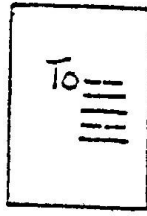
Predný
obal

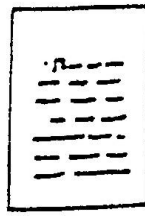
Titulná
strana

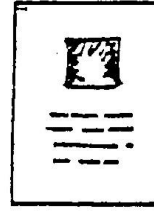
Strana
venovaní

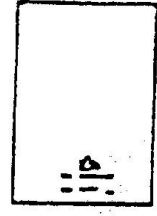
Príbeh

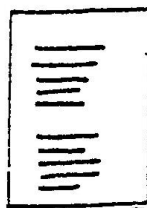
Strana
o autorovi

Zadná
strana

Obsah

Slovník knihy

Žiaci radi vymýšľajú názvy pre svoje vydavateľstvá. Môžu vymyslieť jeden názov pre celú triedu (skupinu), ale aj pre každého žiaka osobitne.

